

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΠΕΙΡΑΙΩΣ
ΤΜΗΜΑ ΔΙΕΘΝΩΝ ΚΑΙ ΕΥΡΩΠΑΪΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
ΣΤΙΣ ΔΙΕΘΝΕΙΣ ΚΑΙ ΕΥΡΩΠΑΪΚΕΣ ΣΠΟΥΔΕΣ

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

«Οι Μεταναστευτικές ροές ως αποσταθεροποιητικός παράγοντας των ελληνοτουρκικών σχέσεων»

Μεταπτυχιακή φοιτήτρια:
Αναστασία Μαρία Στούκου

Επιβλέπων καθηγητής:
Πέτρος Λιάκουρας

ΠΕΙΡΑΙΑΣ, 2021

Η Αναστασία Μαρία Στούκου βεβαιώνω ότι το έργο που εκπονήθηκε και παρουσιάζεται στην υποβαλλόμενη διπλωματική εργασία είναι αποκλειστικά ατομικό δικό μου. Όποιες πληροφορίες και υλικό που περιέχονται έχουν αντληθεί από άλλες πηγές, έχουν καταλλήλως αναφερθεί στην παρούσα διπλωματική εργασία. Επιπλέον τελώ εν γνώσει ότι σε περίπτωση διαπίστωσης ότι δεν συντρέχουν όσα βεβαιώνονται από μέρους μου, μου αφαιρείται ανά πάσα στιγμή αμέσως ο τίτλος.

Η υπογράφουσα

Αναστασία Μαρία Στούκου

Αφιερώνεται στους γονείς μου

Ευχαριστίες

Για την εκπόνηση της παρούσας εργασίας θα ήθελα να ευχαριστήσω την οικογένειά μου για τη στήριξή της κατά τη διάρκεια των μεταπτυχιακών μου σπουδών, η βοήθεια της οποίας κατέστη πολύτιμη για την επίτευξη των στόχων μου.

Επιπροσθέτως, θα ήθελα να ευχαριστήσω θερμά τον επόπτη της εργασίας μου, κύριο Πέτρο Λιάκουρα, για την καθοδήγησή του και τις παρατηρήσεις του κατά τη διάρκεια σύνταξης της παρούσας εργασίας.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

ΠΡΩΤΟ ΚΕΦΑΛΑΙΟ

Ορισμός Μετανάστευσης, Είδη μετανάστευσης, Προσεγγίσεις, Παράγοντες μετανάστευσης και Διεθνή κείμενα

- 1.1 Συνοπτική Ιστορική Αναδρομή Μεταναστευτικού Φαινομένου
- 1.2 Ορισμός της μετανάστευσης
- 1.3 Είδη μετανάστευσης
- 1.4 Παράτυπη Μετανάστευση
- 1.5 Θεωρητικές προσεγγίσεις της μετανάστευσης
  - 1.5.1 Οικονομική Νεοκλασική προσέγγιση
  - 1.5.2 Μακροκοινωνιολογική προσέγγιση
  - 1.5.3 Μικροκοινωνιολογική προσέγγιση
  - 1.5.4 Θεωρία του δικτύου (Network theory)
  - 1.5.5 Αριστερές οικονομικές και κοινωνικές προσεγγίσεις
- 1.6 Παράγοντες που συμβάλλουν στη μετανάστευση
  - 1.6.1 Μακρό-παράγοντες (macro-elements)
  - 1.6.2 Μικρο-παράγοντες (micro-elements)
  - 1.6.3 Μεσο-παράγοντες
- 1.7 Διαφορά Πρόσφυγα – Μετανάστη
- 1.8 Διεθνή κείμενα για τους πρόσφυγες
  - 1.8.1 Σύμβαση της Γενεύης
  - 1.8.2 Πρωτόκολλο του 1967
  - 1.8.3 Σύμβαση του Οργανισμού Αφρικανικής Ενότητας

ΔΕΥΤΕΡΟ ΚΕΦΑΛΑΙΟ

Ευρωπαϊκή Ένωση και μετανάστευση

- 2.1 Αρχή της αλληλεγγύης
- 2.2 Κανονισμός Δουβλίνου II
- 2.3 Κανονισμός Δουβλίνου III
- 2.4 Χώρος Σένγκεν
- 2.5 Ευρωπαϊκός Οργανισμός Συνοριοφυλακής και Ακτοφυλακής (FRONTEX)
- 2.6 Σύμφωνο για τη Μετανάστευση και το Άσυλο
- 2.7 Νέο Σύμφωνο για τη Μετανάστευση και το Άσυλο
- 2.8 Συμφωνίες Επανεισδοχής

ΤΡΙΤΟ ΚΕΦΑΛΑΙΟ

Πύλες εισόδου, λόγοι μετανάστευσης από χώρες προέλευσης, Τουρκία ως χώρα διέλευσης

- 3.1 Πύλες εισόδου
- 3.2 Διαδρομή Ανατολικής Μεσογείου
- 3.3 Διαδρομή Δυτικών Βαλκανίων
- 3.4 Συρία και μετανάστευση

- 3.5 Ιράκ και μετανάστευση
- 3.6 Αφγανιστάν και μετανάστευση
- 3.7 Η Τουρκία ως χώρα διέλευσης

ΤΕΤΑΡΤΟ ΚΕΦΑΛΑΙΟ

Προσφυγική κρίση 2015, Κρίση στον Έβρο, Εργαλειοποίηση προσφύγων και μεταναστών

- 4.1 Προσφυγική κρίση 2015
  - 4.1.1 Αφίξεις στην Ελλάδα το 2015-2016
  - 4.1.2 Πολιτική της Ελλάδας κατά την κρίση του 2015
- 4.2 Κρίση στον Έβρο
- 4.3 Η Τουρκία και η εργαλειοποίηση των μεταναστευτικών ροών

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Στην εποχή μας, είναι αδιαμφισβήτητο ότι η μετανάστευση αποτελεί ένα φαινόμενο άρρηκτα συνδεδεμένο με την καθημερινή μας ζωή. Αρκεί κανείς να κοιτάξει γύρω του ή να παρακολουθήσει τις ειδήσεις, ώστε να καταλάβει ότι, πλέον, οι μετανάστες και οι πρόσφυγες αποτελούν «κομμάτι» της κοινωνίας μας και ότι θα πρέπει οι διαφορετικοί πληθυσμοί να αρχίσουν να συμβιώνουν ομαλά μεταξύ τους. Τι ήταν, όμως, αυτό που ενίσχυσε τις μεταναστευτικές ροές και πώς τα κράτη τις διαχειρίζονται;

Μία προσπάθεια απάντησης στο παραπάνω ερώτημα επιχειρεί να δώσει η παρούσα εργασία. Ιδιαίτερα η Ελλάδα, λόγω της γεωγραφικής της θέσης, έχει γίνει μάρτυρας πολλών μεταναστευτικών ροών. Η συντριπτική πλειοψηφία των μεταναστών που εισέρχονται στη χώρα μας, δεν επιθυμεί να εγκατασταθεί σε αυτή, αλλά, ακριβώς λόγω της γεωγραφικής της θέσης, οι μετανάστες την χρησιμοποιούν ως χώρα διέλευσης, προκειμένου να καταφέρουν να φτάσουν στους τελικούς τους προορισμούς.

Συνεπώς, η Ελλάδα έγινε «μάρτυρας» δύο σημαντικών προσφυγικομεταναστευτικών κρίσεων. Οι κρίσεις αυτές είτε ανέδειξαν τις αδυναμίες της χώρας μας ως προς τη διαχείριση του φαινομένου, όπως συνέβη με την πρωτόγνωρη για τα ελληνικά δεδομένα προσφυγική κρίση του 2015, είτε συσπείρωσαν τις δυνάμεις της χώρας και την οργάνωσαν με τέτοιο τρόπο ώστε να αποτραπεί η πρόκληση δυσκολιών και χάους από τις ροές, όπως συνέβη με την κρίση στον Έβρο το 2020.

Η Τουρκία, ακόμη, ως γειτονική χώρα της Ελλάδας και ως η χώρα που φιλοξενεί στα εδάφη της τον μεγαλύτερο αριθμό μεταναστών και προσφύγων διαδραματίζει έναν ιδιαίτερα σημαντικό, αν όχι τον σημαντικότερο, ρόλο στη διαχείριση των μεταναστευτικών ροών. Δεν είναι λίγες οι φορές που έχει κατηγορηθεί για την εργαλειοποίηση των μεταναστευτικών ροών, ώστε να κερδίσει διαπραγματευτικό πλεονέκτημα στις συνομιλίες της με την Ευρώπη και την Ελλάδα.

Ως εκ τούτου, στην παρούσα εργασία γίνεται μία προσπάθεια προσέγγισης των παραπάνω ζητημάτων και το προσφυγομεταναστευτικού φαινομένου ευρύτερα. Αρχικά, γίνεται μία σύντομη ιστορική αναφορά στο φαινόμενο, ορίζονται τα βασικά είδη της μετανάστευσης, η διαφορά πρόσφυγα και μετανάστη καθώς και τα διεθνή κείμενα που διέπουν το φαινόμενο αυτό. Έπειτα, γίνεται αναφορά στις Συνθήκες και τις Συμβάσεις που έχουν οριστεί από την Ευρωπαϊκή Ένωση, με σκοπό τη διαχείριση των ροών, καθώς και στις Συμφωνίες Επανεισδοχής της Ευρωπαϊκής Ένωσης με την Τουρκία. Στη συνέχεια, γίνεται μία αναφορά στις πύλες εισόδου και στις διαδρομές που ακολουθούν οι πρόσφυγες και οι μετανάστες για να φτάσουν στις χώρες προορισμού τους, καθώς και στην κατάσταση που ώθησε τα άτομα να εγκαταλείψουν τις χώρες καταγωγής τους (έγινε επιλογή της Συρίας, του Ιράκ και του Αφγανιστάν ως οι βασικές χώρες αποστολής μεταναστών). Τέλος, η εργασία αυτή καταλήγει στις δύο σημαντικές προσφυγομεταναστευτικές κρίσεις που βίωσε η Ελλάδα και στην εργαλειοποίηση του φαινομένου από την Τουρκία.

Έτσι, με βάση τα παραπάνω γεγονότα και με κύριο γνώμονα τη δομή της παρούσας εργασίας για την προσέγγιση ενός τόσο σημαντικού και διαχρονικού φαινομένου, γίνονται εμφανή στο τέλος της εργασίας αυτής τα συνολικά συμπεράσματα. Τα συμπεράσματα αυτά αναδεικνύουν, ουσιαστικά, τον ρόλο της Τουρκίας στις μεταναστευτικές ροές απέναντι στην Ελλάδα και την Ευρωπαϊκή Ένωση, ενώ, ταυτόχρονα προβάλλουν τις σωστές κινήσεις η και αδυναμίες της Ευρώπης και της Ελλάδας σχετικά με τη διαχείριση των ροών.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΡΩΤΟ

Ορισμός Μετανάστευσης, Είδη μετανάστευσης, προσεγγίσεις, παράγοντες μετανάστευσης και διεθνή κείμενα

1.1 Συνοπτική Ιστορική Αναδρομή Μεταναστευτικού Φαινομένου

Η μετανάστευση δεν αποτελεί ένα φαινόμενο που εμφανίστηκε τα τελευταία χρόνια, λόγω των συνθηκών που επικρατούν, αλλά αποτελεί ένα φαινόμενο έντονα συνυφασμένο με την ανθρωπότητα, το οποίο χρονολογείται ήδη από τις απαρχές της ιστορίας. Ο άνθρωπος, ήδη από τα πρώτα χρόνια της ύπαρξής του, μπορεί να θεωρηθεί μετανάστης, καθώς ανήκει στο μοναδικό είδος που δεν έπαψε να επιμειγνύεται και να μετακινείται. Η μετανάστευση του ανθρώπινου είδους εμφανίζεται ήδη μεταξύ του 1.500.000 και 5.000 π.Χ., όταν οι Homo erectus και Homo Sapiens μετεγκαταστάθηκαν από την Κοιλάδα του Μεγάλου Ρήγματος της Αφρικής στην Ευρώπη και σε άλλες ηπείρους, ενώ, επίσης, βάσει ιστορικών δεδομένων, σημαντικές διαστάσεις η μετακίνηση του ανθρώπινου είδους πήρε και στην αρχαιότητα, με τη μορφή του ελληνικού εποικισμού, κατά τη ρωμαϊκή επέκταση.

Εν συνεχεία, κατά την προπολεμική περίοδο, σημειώθηκαν δύο Συνθήκες «σταθμοί» για τις μετακινήσεις και την εγκατάσταση των πληθυσμών, η Συνθήκη του Νείγυ το 1919 και της Λοζάνης το 1923, οι οποίες καθόριζαν τις αναγκαστικές μετακινήσεις, δηλαδή τις ανταλλαγές των πληθυσμών. Μετά τον Α' Παγκόσμιο Πόλεμο, παρατηρήθηκε αύξηση της μετανάστευσης προς την ευρωπαϊκή ήπειρο, κυρίως από χώρες όπως το Μαγκρέμπ, τις αφρικανικές γαλλικές αποικίες, την Κίνα ή την Ινδοκίνα, με σκοπό την κάλυψη θέσεων εργατικής φύσης, ενώ οι ροές από την Ευρώπη προς την Αμερικανική ήπειρο, ένα γνώριμο φαινόμενο την εποχή εκείνη, άρχισαν να περιορίζονται αρκετά, δεδομένου του ότι η Αμερική, έχοντας ως στόχο να ελέγξει ποιοτικά και ποσοτικά τα μεταναστευτικά ρεύματα, αποφάσισε την επιβολή ποσοτώσεων. Επιπροσθέτως, κατά την περίοδο 1932-1938, καταγράφηκαν αυξημένα μεταναστευτικά ρεύματα προς τις χώρες της Ευρώπης, ένα φαινόμενο που έγινε γνωστό ως «νεωτερική σύγχρονη μετανάστευση», η οποία αποτέλεσε

σημείο αναφοράς των μεταπολεμικών μεταναστευτικών ρευμάτων, καθώς απέδειξε τη γεωγραφική εγγύτητα των χωρών στην Ευρωπαϊκή ήπειρο και την καλή οικονομική τους κατάσταση.

Το φαινόμενο της μετανάστευσης συνεχίστηκε στην ιστορία για να φτάσει στην πιο έντονη μορφή του μετά τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο, όταν τα αποτελέσματα του πολέμου έγιναν πιο εμφανή, με την Ευρώπη να γίνεται μάρτυρας σημαντικών εσωτερικών μεταναστευτικών ροών και χώρες, όπως η Γερμανία, να κατέχουν τα πρωτεία και να δέχονται έναν ιδιαίτερα σημαντικό αριθμό νόμιμων μεταναστών από την Ελλάδα, την Ιταλία, την Ισπανία, τη Γιουγκοσλαβία, την Πορτογαλία και τη Τουρκία, γεγονός που είχε ως αποτέλεσμα την ανάπτυξη της βιομηχανίας στη χώρα αυτή. Παράλληλα, οι αποικιοκρατικές πόλεις της Ευρώπης δέχθηκαν επίσης μεταναστευτικές ροές από τις αποικίες τους σε Ασία και Αφρική, ενώ, την ίδια περίοδο, ιδιαίτερο ρόλο στις μεταναστευτικές ροές έπαιξε και η αποαποικιοποίηση με τη μετακίνηση Ινδών και Μουσουλμάνων, εξαιτίας του διαμελισμού της Ινδίας, αλλά και Παλαιστινίων και Εβραίων μετά τη δημιουργία του Ισραήλ.

Οι επόμενες σημαντικές μεταναστευτικές ροές σημειώθηκαν, κυρίως για οικονομικούς λόγους, από την Ανατολική προς τη Δυτική Ευρώπη, τη δεκαετία του 1990, μετά την πτώση των καθεστώτων της Ανατολικής Ευρώπης. Η Ελλάδα, την ίδια περίοδο, δέχτηκε μεγάλο αριθμό άτυπων οικονομικών μεταναστών από διάφορες χώρες της Ανατολικής Ευρώπης και, κυρίως, από την Αλβανία. Έπειτα, από το 2000 και μετά, άρχισε να σημειώνεται ραγδαία αύξηση στις μεταναστευτικές ροές από το Ιράκ, την Παλαιστίνη, το Μπαγκλαντές, το Αφγανιστάν, τη Σομαλία καθώς και από άλλες χώρες της Ασίας και της Αφρικής, συμπεριλαμβανομένης και της Συρίας που, εξαιτίας της εμφύλιας σύρραξης, παρατηρήθηκε εκτόξευση μεταναστευτικών ροών, ιδιαίτερα το 2015. Επίσης, την ίδια χρονική περίοδο, καταγράφηκαν μεταναστευτικές ροές και από το Κόσοβο, το Πακιστάν, την Ουκρανία αλλά και την Αλβανία.

1.2 Ορισμός της μετανάστευσης

Σε γενικές γραμμές, ως **μετανάστευση** ορίζεται η μόνιμη ή προσωρινή μεταβολή του τόπου εγκατάστασης ενός ατόμου ή ενός κοινωνικού συνόλου. Ως συνεχής ροή προσώπων από και προς μία περιοχή η μετανάστευση είναι μία από τις τρεις βασικές δημογραφικές διαδικασίες. Είναι η διαδικασία εκείνη που συνεπάγεται τη μηχανική (ή τεχνητή) ανανέωση και φθορά ενός πληθυσμού, σε αντίθεση με τις άλλες δύο διαδικασίες (γεννητικότητα θνησιμότητα), που έχουν σχέση με τη φυσική ανανέωση και τη φθορά ενός πληθυσμού.¹

Θα μπορούσαμε να χαρακτηρίσουμε τη μετανάστευση ως μία σταθερά της ανθρώπινης ιστορίας, δεδομένου του ότι οι μετανάστες αναζητούσαν και θα συνεχίσουν να αναζητούν νέες και καλύτερες πατρίδες, καθώς η μετανάστευση συσχετίζεται με τη μετακίνηση των ανθρώπων σε χώρες που είναι σχετικά πλουσιότερες σε σχέση με τις δικές τους, χωρίς αυτό να συνεπάγεται ότι οι χώρες στις οποίες, εν τέλει, εγκαθίστανται είναι αντικειμενικά πλούσιες.

Γενικότερα, η μετανάστευση αποτελεί μία πολυδιάστατη διαδικασία που δεν περιορίζεται μόνο στην αλλαγή τόπου, κατοικίας ή εργασίας, αλλά συνδέεται με κοινωνικές παραμέτρους, οι οποίες επηρεάζουν τα ίδια τα άτομα, τη συμπεριφορά τους και τον περίγυρό τους, τις ομάδες που ανήκουν ή αισθάνονται ότι ανήκουν τα άτομα αυτά, την οικονομία και κοινωνία της χώρας υποδοχής, αλλά και της χώρας προέλευσης. Ιδιαίτερα σημαντικός παράγοντας στη μετανάστευση αποτελεί η κινητικότητα του ατόμου, καθώς διάφορες ομάδες ανθρώπων (π.χ. ηλικιωμένοι, παιδιά, γυναίκες) μπορούν να μετακινηθούν για διάφορους λόγους, όπως, επί παραδείγματι, για λόγους εργασίας.

---

¹ Παραδεισιάνος, Α. *Το φαινόμενο της μετανάστευσης*. Ανάκτηση από τον διαδικτυακό τόπο: http://www.astynomia.gr/index.php?option=ozo_content&perform=view&id=1852 (τελευταία πρόσβαση: 28/11/2020)

1.3 Είδη μετανάστευσης

Υπάρχουν δύο βασικά είδη μετανάστευσης, η **νόμιμη μετανάστευση** και η **παράνομη (παράτυπη) μετανάστευση**.

Σε ό,τι αφορά τη **νόμιμη μετανάστευση** είναι το είδος εκείνο που αφορά τους μετανάστες που εισέρχονται σε μία χώρα υποδοχής με νόμιμο τρόπο. Νόμιμοι μετανάστες είναι τα πρόσωπα τα οποία έχουν εισέλθει και παραμένουν νόμιμα στη χώρα, η παρουσία τους έχει καταγραφεί από τις αρμόδιες αρχές και είναι εφοδιασμένα με την απαιτούμενη άδεια παραμονής και εργασίας. Οι μετανάστες ξένης εθνικότητας διακρίνονται σε δύο βασικές κατηγορίες:

A) Όσοι προέρχονται από κράτος – μέλος της Ευρωπαϊκής Ένωσης, οι οποίοι έχουν δικαίωμα ελεύθερης εγκατάστασης.

B) Οι υπήκοοι τρίτων χωρών, για την είσοδο και παραμονή των οποίων στη χώρα απαιτείται διαδικασία προέγκρισης.²

Η παράνομη μετανάστευση αφορά τους υπηκόους τρίτων χωρών οι οποίοι, είτε εισήλθαν στη χώρα χωρίς νόμιμα ταξιδιωτικά έγγραφα, οπότε χαρακτηρίζονται «λαθρομετανάστες», είτε εισήλθαν νόμιμα μεν, υπό κάποια ιδιότητα (τουρισμός, σπουδές, νόμιμη εργασία κ.λπ.), αλλά στη συνέχεια παρέμειναν παράνομα στη χώρα, ως αντικανονικοί μετανάστες. Στην σύγχρονη εποχή, μετανάστευση και λαθρομετανάστευση αποτελούν ένα ενιαίο φαινόμενο. Ειδικότερα η λαθρομετανάστευση θα μπορούσε να θεωρηθεί το «νόθο» παιδί της μετανάστευσης αφού στην ουσία εμφανίζεται όπου οι χώρες «υποδοχής» μεταναστών εξαντλούν κατά ένα τρόπο τις δυνατότητες τους να δεχθούν νόμιμους μετανάστες.³

Επίσης, άλλα είδη μετανάστευσης θεωρούνται η **μετανάστευση μικρής διάρκειας** και η **μετανάστευση μεγάλης διάρκειας**. Ως μετανάστευση μικρής διάρκειας ορίζεται η μετανάστευση που διαρκεί από 3 μήνες μέχρι λιγότερο από έναν χρόνο, με εξαίρεση τα ταξίδια για επισκέψεις σε φίλους, συγγενείς, για δουλειά, διακοπές, ιατρικούς ή θρησκευτικούς λόγους. Ως μετανάστευση μακράς διάρκειας θεωρείται η μετανάστευση για τουλάχιστον ένα έτος, ώστε η

---

² Παραδεισάνος, Α. ό.π.

³ Παραδεισάνος, Α. ό.π.

χώρα μετάβασης να θεωρείται χώρα συνήθους διαμονής. Επιπροσθέτως, όπως ορίζεται και από την Επιτροπή Υπουργών του Συμβουλίου της Ευρώπης, ως μακροχρόνιος μετανάστης ορίζεται εκείνος που έχει διαμείνει νόμιμα σε μία ξένη χώρα συνεχώς για τουλάχιστον 5 έως 10 έτη ή μέλη οικογένειας, που για λόγους οικογενειακής συνένωσης, διαβιούν συνεχώς σε μία περιοχή για 5 έως 10 έτη.

Υπάρχει, ακόμη, η **κυκλική μετανάστευση** που διακρίνεται, κυρίως, από τον προσωρινό της χαρακτήρα. Είναι, ουσιαστικά, η επαναλαμβανόμενη διακίνηση από τη χώρα προέλευσης στη χώρα υποδοχής και, συνήθως, συμβάλλει στην οικονομία της χώρας υποδοχής, όπως και προέλευσης, μέσω των εμβασμάτων που στέλνουν τα άτομα τα οποία μεταναστεύουν.

Επιπροσθέτως, ένα ακόμη είδος μετανάστευσης είναι η **ατελής**. Η ατελής μετανάστευση σχετίζεται με τα άτομα που μετοικίζουν προσωρινά από τη χώρα προέλευσής τους, για λόγους εργασίας, και εργάζονται, κυρίως, σε οικοδομές ή αγροκτήματα, προκειμένου να συντηρήσουν την οικογένειά τους στην πατρίδα τους.

Άλλα τρία είδη μετανάστευσης είναι η **μόνιμη**, η **προσωρινή** και η **εποχική**. Ως **προσωρινή** ορίζεται η μετανάστευση που γίνεται για μικρό χρονικό διάστημα και ενέχει πάντα την πιθανότητα επιστροφής του ατόμου στη χώρα προέλευσής του. Εν αντιθέσει, η **μόνιμη μετανάστευση** θεωρείται η μετανάστευση που δεν είναι δυνατόν να καθοριστεί χρονικά ή με βάση τη διάρκειά της και δεν υπάρχει η πιθανότητα επιστροφής του μετανάστη στη χώρα προέλευσής του. Ακόμη, ως **εποχική μετανάστευση** ορίζεται η μετανάστευση που περιορίζεται σε μικρά χρονικά διαστήματα.

Επιπλέον, τους μετανάστες μπορούμε να τους διακρίνουμε σε εκούσιους ή αναγκαστικούς. Εκούσιοι μετανάστες ορίζονται τα άτομα εκείνα που φεύγουν από τη χώρα προέλευσής τους αυτοβούλως, για λόγους προσωπικούς, όπως, ενδεικτικά, η εργασία, οι σπουδές ή η επανένωση με τα μέλη της οικογένειάς τους. Οι αναγκαστικοί μετανάστες, ωστόσο, ωθούνται, λόγω συνθηκών, να εγκαταλείψουν τη χώρα προέλευσής τους. Τέτοιοι λόγοι μπορεί να είναι οι συγκρούσεις, οι καταδιώξεις, η καταπίεση καθώς και διάφοροι λόγοι που μπορούν να θέσουν σε κίνδυνο τη ζωή τους.

1.4. Παράτυπη Μετανάστευση

Στο παρόν σημείο, χρήζει εκτενούς αναφοράς η παράτυπη μετανάστευση, η οποία αποτελεί, ιδιαίτερα στις μέρες μας, ένα πολύ σημαντικό φαινόμενο της πλειοψηφίας των κρατών. Είναι ευρέως γνωστό ότι η εμφάνιση της παράτυπης μετανάστευσης είναι συνδεδεμένη με την έννοια του κυρίαρχου κράτους, καθώς τότε προσδιορίστηκαν τα γεωγραφικά σύνορα των κρατών, τα άτομα τα οποία διαβιούν εντός των συνόρων των κρατών αυτών και στα οποία μπορεί να ασκήσει έλεγχο η συγκεκριμένη κρατική εξουσία. Η έννοια της κρατικής κυριαρχίας συνδέεται με την έννοια της μη υποταγής του κράτους σε κανέναν άλλον φορέα, πέραν από τον εαυτό του. Ωστόσο, στη σημερινή εποχή, το εκάστοτε κράτος υπάγεται στο διεθνές δίκαιο, το οποίο του εξασφαλίζει την εδαφική του ακεραιότητα, τη τήρηση των συμφωνημένων, την ισότητα, τη μη επέμβαση σε εσωτερικές υποθέσεις και τη δυνατότητα μεταβολής διαδικασιών και κανόνων που διέπουν τις διεθνείς σχέσεις. Συνεπώς, η κάθε προσπάθεια εισβολής στα όρια ενός συγκεκριμένου κράτους, καθώς και διατάραξης της σταθερότητάς του από πρόσωπα ενός τρίτου κράτους με αθέμιτους τρόπους, μπορεί να χαρακτηριστεί παράτυπη μετανάστευση.

Ο όρος παράτυπη μετανάστευση συμπεριλαμβάνει όσους εισέρχονται σε μία χώρα «παράνομα», δηλαδή χωρίς να έχουν την κατάλληλη εξουσιοδότηση ή τα κατάλληλα έγγραφα, μέσω εναλλακτικών διόδων. Επίσης, ως παράτυποι μετανάστες μπορούν να χαρακτηριστούν και όσοι εισέρχονται νόμιμα σε μία χώρα, αλλά συνεχίζουν να παραμένουν στη χώρα αυτή και μετά τη λήξη της άδειας παραμονής τους, της βίζας τους ή της άδειας εργασίας τους, προβαίνοντας σε λευκούς γάμους ή ψευδείς υιοθεσίες, ισχυριζόμενοι ότι είναι αυτοαπασχολούμενοι ή και σπουδαστές.

Στις μέρες μας προτιμάται, κυρίως, η χρήση του όρου «παράτυπη» αντί για «παράνομη» μετανάστευση. Οι λόγοι που συμβαίνει αυτό ποικίλλουν. Ενδεικτικά, ο όρος «παράνομος» για έναν μετανάστη, θεωρείται βλαβερός, διότι, ουσιαστικά, ακυρώνει την ανθρώπινη υπόστασή του και τον ποινικοποιεί, εξισώνοντάς τον με εγκληματία που απειλεί το δημόσιο συμφέρον. Ακόμη, ο προσδιορισμός του μετανάστη ως «παράνομος» ενθαρρύνει την καχυποψία και τη δυσπιστία απέναντι στο ξένο και το διαφορετικό, εξαιτίας της εθνότητας, της

φυλής, της θρησκείας ή της καταγωγής. Ο όρος «παράνομος», ακόμη, θεωρείται ανακριβής, καθώς είναι παραπλανητικός, γιατί η πλειοψηφία των μεταναστών δεν έχουν επιλέξει την παράτυπη μετανάστευση, αλλά έχουν εκπέσει του καθεστώτος νομιμότητας, λόγω εκμετάλλευσής τους, παραπληροφόρησης ή γραφειοκρατικών καθυστερήσεων. Χαρακτηρίζεται, επίσης, εσφαλμένος, διότι το να μην έχεις χαρτιά δεν σε καθιστά εγκληματία, ώστε να θεωρείσαι παράνομος, ενώ, παράλληλα, παραβιάζει την αρχή της νόμιμης διαδικασίας, καθώς η αντιμετώπισή τους ως «παράνομους» παραβιάζει το δικαίωμά τους στην αναγνώρισή τους ως άτομα με δικαιώματα. Μεταξύ άλλων, επίσης, ο όρος «παράνομος» παραβιάζει τις ευρωπαϊκές αξίες, διότι θεωρείται προσβλητικός και μεροληπτικός, λόγω της συχνής του χρήσης στη σύμφραση «παράνομος μετανάστης», καταπιεστικός, καθώς, με βάση τα ιστορικά δεδομένα, έχει καθιερωθεί για να χαρακτηρίζει μειονεκτικές ομάδες (π.χ. Εβραίοι μετανάστες που προσπαθούσαν να ξεφύγουν από το Ολοκαύτωμα), ενώ, ακόμη, θεωρείται ξεπερασμένος, διότι οι γλώσσες εξελίσσονται, ώστε οι όροι που χρησιμοποιούνται, σε κάθε χρονική περίοδο, να αντανακλούν τις αξίες και τα χαρακτηριστικά της περιόδου εκείνης και, συνεπώς, ο όρος «παράνομος» δεν αντικατοπτρίζει τις αξίες της σημερινής εποχής.

Δεδομένου ότι τα κράτη θεωρούνται υπεύθυνα για τον έλεγχο της εδαφικής τους ακεραιότητας, έχοντας το δικαίωμα να ελέγχουν το ποιος διασχίζει τα σύνορα τους, μπορεί να θεωρήσουν την εισβολή ομάδων ανθρώπων απειλή για την κρατική τους κυριαρχία. Συνεπώς, θεωρούν πρώτιστης σημασίας τον έλεγχο των μεταναστευτικών εισροών για την επανάκτηση της κρατικής τους κυριαρχίας. Στο σημείο αυτό, χρήζει αναφοράς το ότι τα κράτη συνδέουν, αρκετές φορές, την παράτυπη μετανάστευση με την τρομοκρατία και τη χαρακτηρίζουν ως απειλή της κρατικής ασφάλειας. Ο ισχυρισμός αυτός επιφέρει διάφορες γενικεύσεις σχετικά με τα προβλήματα που μπορεί να προκαλέσει η άφιξη παράτυπων μεταναστών, όπως, επί παραδείγματι, η άμεση συσχέτισή τους με την εξάπλωση μολυσματικών ασθενειών ή με την αύξηση της εγκληματικότητας. Επιπροσθέτως, ο ισχυρισμός ότι η παράτυπη μετανάστευση θεωρείται απειλή για την κρατική ασφάλεια μπορεί να θεωρηθεί

αληθής ως έναν βαθμό, διότι, συχνά, συνδέεται με τη διαφθορά και το οργανωμένο έγκλημα.

Ακόμη, η παράτυπη μετανάστευση συνδέεται και με διάφορα προβλήματα σε κρατικό επίπεδο, αλλά και σε ατομικό, δηλαδή για τους ίδιους τους μετανάστες. Αρχικά, η διαχείριση των μεταναστευτικών ροών σε κρατικό επίπεδο από τις εκάστοτε κυβερνήσεις, με τις πολιτικές μετανάστευσης που υιοθετούν, μπορεί να θέσει σε κίνδυνο την εμπιστοσύνη των πολιτών για τις κινήσεις τους. Επιπροσθέτως, δεν θα πρέπει να υποτιμάται το γεγονός ότι η παράτυπη μετανάστευση θέτει σε κίνδυνο τους ίδιους τους μετανάστες ως οντότητες, καθώς, επιλέγοντας διαφορετικές διόδους μετακίνησης, θέτουν σε κίνδυνο τη σωματική τους ακεραιότητα, ενώ, ταυτόχρονα, επηρεάζει ιδιαίτερα την ποιότητα της ζωής τους στις χώρες διέλευσης.

Στην απειλή της κρατικής ασφάλειας συμβάλλει ιδιαίτερα το γεγονός ότι η παράτυπη μετανάστευση συσχετίζεται με το λαθρεμπόριο μεταναστών και τη διακίνηση ανθρώπων, παρόλο που πρόκειται για ένα αρκετά μικρό ποσοστό της. Εντούτοις, τα δύο αυτά φαινόμενα δεν παύουν να αποτελούν μια πραγματικότητα που επηρεάζει τους μετανάστες, οι οποίοι, λόγω της κατάστασης, θεωρούνται περισσότερο ευάλωτοι και, συνεπώς, είναι ευκολότερο να τους εκμεταλλευτούν.

Πιο αναλυτικά, σύμφωνα με το Πρωτόκολλο των Ηνωμένων Εθνών για την Πρόληψη, Καταστολή και Τιμωρία της Διακίνησης Ανθρώπων (1999) η διακίνηση των ανθρώπων ορίζεται ως η μετακίνηση, παράδοση, περισυλλογή, μεταφορά ή παραλαβή ατόμων με χρήση βίας, απειλητικά μέσα ή άλλων μορφών εξαναγκασμού (απαγωγή, απάτη, δόλος), ή η παράδοση και παραλαβή πληρωμών με σκοπό την εκμετάλλευση ατόμων. Ιδιαίτερα συχνά θύματα διακίνησης πέφτουν οι γυναίκες, καθώς μεταφέρονται παράνομα σε χώρες προορισμού, με την υπόσχεση ότι θα βρουν κάποια θέση εργασίας και, εν τέλει, καταλήγουν να εργάζονται ως ιερόδουλες με όλο το ποσό που λαμβάνουν να πηγαίνει στον διακινητή τους.

Εν αντιθέσει, το λαθρεμπόριο μεταναστών, σύμφωνα με τον Khalid Koser, ορίζεται ως «η προμήθεια προκειμένου να αποκτήσεις, άμεσα ή έμμεσα, οικονομικό ή άλλο υλικό όφελος από την παράνομη είσοδο ενός ατόμου σε

κάποιο κράτος όπου το άτομο δεν είναι γηγενής ή μόνιμος κάτοικος»⁴. Η βασική διαφορά, ωστόσο, του λαθρεμπορίου από τη διακίνηση είναι ότι το λαθρεμπόριο είναι εκούσιο, με τους μετανάστες να πληρώνουν οι ίδιοι ώστε να μεταφερθούν σε μία χώρα προορισμού.

Η παράτυπη μετανάστευση είναι ένα δεδομένο της εποχής μας που θεωρείται ιδιαίτερα δύσκολο να εξαλειφθεί πλήρως. Το γεγονός αυτό γίνεται εμφανές και από τις κυβερνήσεις που, πλέον, δεν κάνουν αναφορά στον έλεγχο της παράτυπης μετανάστευσης, αλλά κυρίως στη διαχείρισή της, δείχνοντας, έτσι, ότι η παράτυπη μετανάστευση είναι αδύνατον να εξαλειφθεί οριστικά. Ένας λόγος για τον οποίο συμβαίνει αυτό είναι ότι οι δυνάμεις που καθορίζουν τις μεταναστευτικές ροές είναι αρκετά ισχυρές, κάτι που αποδεικνύεται από τις ανισότητες στο επίπεδο της ανθρώπινης ασφάλειας και των συνθηκών ζωής τους. Επιπλέον, σε πολλά κράτη καταγωγής, η παράτυπη μετανάστευση θεωρείται επωφελής, καθώς συμβάλλει στην εξάλειψη της ανεργίας, μέσω εμβασμάτων και επενδύσεων από το εξωτερικό, ενώ, παράλληλα, σε πολλά κράτη προορισμού η παράτυπη μετανάστευση θεωρείται, επίσης, επωφελής, καθώς οι μετανάστες αποτελούν φθηνή πηγή εργατικού δυναμικού, αποδεχόμενοι να εργαστούν σε τομείς που οι νόμιμοι μετανάστες ή οι γηγενείς αποφεύγουν.

Τα αίτια που μπορούν, ωστόσο, να ωθήσουν τους πολίτες στην παράτυπη μετανάστευση ποικίλλουν. Ένας βασικός λόγος είναι οι κοινωνικοπολιτικοί παράγοντες, στους οποίους συγκαταλέγονται οι διώξεις, συνήθως, για εθνικούς, θρησκευτικούς, φυλετικούς, πολιτικούς και πολιτιστικούς λόγους. Σημαντικός παράγοντας που μπορεί να ωθήσει έναν πολίτη σε μετανάστευση, και δη παράτυπη, είναι ο πόλεμος, η σύγκρουση, η απειλή σύγκρουσης και η δίωξη της κυβέρνησης. Ως εκ τούτου, ο μετανάστης αναγκάζεται να εγκαταλείψει τη χώρα καταγωγής του και να προσφύγει σε μία νέα χώρα υποδοχής, χωρίς να έχει την «πολυτέλεια» να προσκομίσει τα απαραίτητα έγγραφα στο κράτος υποδοχής για τη νόμιμη εγκατάστασή του.

---

⁴ Koser, K. και Ασημακοπούλου, Δ. Επίμ. (2019). *Διεθνής Μετανάστευση Μία Συνοπτική Εισαγωγή*. 2η Έκδοση. Θεσσαλονίκη: Εκδόσεις Επίκεντρο σελ. 84

Ακόμη ένα αίτιο που μπορεί να ωθήσει έναν πολίτη στην παράτυπη μετανάστευση είναι οι δημογραφικοί ή και οι οικονομικοί παράγοντες, οι οποίοι συνδέονται στενά μεταξύ τους. Αυτό συμβαίνει διότι οι δημογραφικοί παράγοντες ορίζουν, ουσιαστικά, την οικονομία μίας χώρας. Ένας γηράσκων ή νεανικός πληθυσμός επηρεάζει άμεσα την οικονομική ανάπτυξη μίας χώρας και τις θέσεις εργασίας που διαθέτει για την απορρόφηση των κατοίκων της από την αγορά εργασίας. Συνεπώς, η έλλειψη διαθέσιμων θέσεων οδηγεί τους πολίτες στο να εγκαταλείψουν τη χώρα καταγωγής τους προς εύρεση καλύτερων ευκαιριών απασχόλησης σε γειτονικές, συνήθως, χώρες. Πολλές φορές, εντούτοις, οι πολίτες εισέρχονται σε μία χώρα χωρίς να έχουν διασφαλίσει την κατοχή των αναγκαίων εγγράφων, παραμελώντας, έπειτα, τις διαδικασίες για την εξασφάλιση της νόμιμης διαμονής τους και εκπίπτοντας, εν τέλει, στο καθεστώς του παράνομου μετανάστη.

Άξιος προσοχής, ιδιαίτερα το τελευταίο χρονικό διάστημα, είναι ο περιβαλλοντικός παράγοντας, ο οποίος μπορεί, επίσης, να ωθήσει τους πολίτες στο να εγκαταλείψουν τη χώρα καταγωγής τους, για να βρουν καλύτερες συνθήκες διαβίωσης. Ιδιαίτερα, το τελευταίο διάστημα, με την κλιματική αλλαγή να μονοπωλεί το ενδιαφέρον των παγκόσμιων ηγετών, καθώς οι συνέπειές της έχουν αρχίσει να γίνονται έντονα αντιληπτές, σε διεθνές επίπεδο, παρατηρείται αύξηση και του φαινομένου της μετανάστευσης. Πιο συγκεκριμένα, τα ακραία καιρικά φαινόμενα, όπως οι τυφώνες, οι σεισμοί, οι πλημμύρες έχουν αρχίσει να αυξάνονται σημαντικά και να ωθούν ομάδες πολιτών στη μετανάστευση, για να ξεφύγουν από τις συνέπειες της κλιματικής αλλαγής. Υπό την πίεση, όμως, των συνθηκών, οι εν λόγω πολίτες δεν έχουν τη δυνατότητα να συγκεντρώσουν τα αναγκαία δικαιολογητικά για να μετακινηθούν υπό το καθεστώς του νόμιμου μετανάστη, δεδομένου ότι για αυτούς προέχει η εύρεση ασφαλών συνθηκών διαβίωσης.

1.5 Θεωρητικές προσεγγίσεις της μετανάστευσης

1.5.1 Οικονομική Νεοκλασική προσέγγιση

Μία προσέγγιση για τη μελέτη του φαινομένου της μετανάστευσης είναι η νεοκλασική, η οποία βασίζεται στη θεωρία της προσφοράς και της ζήτησης, άρα, θα μπορούσαμε να θεωρήσουμε ότι η προσέγγιση αυτή έχει ως βάση τη λειτουργία της αγοράς εργασίας. Η θεωρία αυτή προσεγγίζει τη μετανάστευση βάσει του ότι η μετακίνηση των πληθυσμών ενισχύεται από το γεγονός ότι οι περιοχές όπου η ζήτηση εργασίας είναι μεγαλύτερη από την προσφορά αντλούν το εργατικό τους δυναμικό από περιοχές όπου συμβαίνει το αντίθετο, δηλαδή από περιοχές όπου η προσφορά είναι μεγαλύτερη από τη ζήτηση.

Συνεπώς, θεωρείται ότι ο νόμος της αγοράς και της ζήτησης δίνει τη δυνατότητα στους ανθρώπους να αναζητούν συνεχώς καλύτερες συνθήκες ζωής, μία επιθυμία έμφυτη στο ανθρώπινο είδος, επιτρέποντάς τους, έτσι, να μπορούν να μετακινούνται σε περιοχές όπου υπάρχει προσφορά εργασίας, ώστε να εξασφαλίζουν υψηλό βιοτικό επίπεδο και καλύτερες συνθήκες διαβίωσης. Αυτή η άποψη επικρατεί διότι υπάρχει η πεποίθηση ότι, σε περιοχές όπου η ζήτηση εργασίας είναι υψηλότερη από την προσφορά, η αμοιβή κυμαίνεται σε υψηλότερα επίπεδα από τις περιοχές όπου η προσφορά είναι υψηλότερη από τη ζήτηση.

Η προσέγγιση αυτή, επίσης, εξαρτάται και από πολλές ακόμη μεταβλητές που επηρεάζουν την προσφορά και τη ζήτηση εργασίας. Τέτοιες μεταβλητές θεωρούνται η οικονομική και κοινωνική υποδομή των χωρών υποδοχής και αποστολής, η μεταξύ τους απόσταση καθώς και η απόστασή τους από άλλα κέντρα υποδοχής και αποστολής. Επίσης, στη μελέτη του μεταναστευτικού φαινομένου, σημαντικό ρόλο παίζουν και διάφοροι άλλοι παράγοντες, όπως η ανεργία, το χαμηλό εισόδημα, το μεταναστευτικό ιστορικό του πληθυσμού, η υποαπασχόληση για τη χώρα αποστολής και άλλοι παράγοντες, όπως η αυξημένη ζήτηση εργασίας και οι επαρκείς ή ευχάριστοι όροι εργασίας.

Ακόμη, δεν πρέπει να παραλειφθεί το γεγονός ότι, σύμφωνα με την νεοκλασική θεωρία, η κινητικότητα αυτή συνέβαλε και στην ανάπτυξη των χωρών προέλευσης, μέσω της μείωσης της ανεργίας, της εισροής κεφαλαίων, λόγω

των εμβασμάτων αλλά και μέσω του εκσυγχρονισμού και της σημασίας που άρχισαν από τότε να δίνουν στην ανάπτυξη της γεωργίας και της γεωργικής παραγωγής. Εντούτοις, πέραν των θετικών σημείων της μετακίνησης του πληθυσμού, υπάρχουν και αρνητικές επιπτώσεις που επηρεάζουν τη δημογραφία του πληθυσμού, όπως, αναφορικά, η υπογεννητικότητα ή η γήρανση του πληθυσμού, που προκαλείται από τη μετακίνηση των νέων, ενώ δεν πρέπει να παραλειφθούν και οι οικονομικές επιπτώσεις, εξαιτίας της μετακίνησης του εργατικού δυναμικού μιας χώρας.

Εν αντιθέσει, η χώρα υποδοχής, βάσει της θεωρίας αυτής, φαίνεται να επωφελείται από τη μετακίνηση πληθυσμών, καθώς η υποδοχή μεταναστών έχει ως αποτέλεσμα την αύξηση του πληθυσμού της, συμβάλλοντας, έτσι, στη δημογραφική αύξηση της χώρας. Επίσης, συνήθως, οι άνθρωποι αυτοί είναι διατεθειμένοι να καλύψουν θέσεις εργασίας που, πιθανόν οι γηγενείς να μην επιθυμούν, με αποτέλεσμα να αυξάνεται η παραγωγή και να παρατηρείται μία σταθερότητα στις τιμές, καθώς η φθηνή εργατική δύναμη διατηρεί το κόστος της παραγωγής σε χαμηλά επίπεδα.

1.5.2 Μακροκοινωνιολογική προσέγγιση

Πρόκειται για μία προσέγγιση του μεταναστευτικού φαινομένου που βασίζεται στη θεωρία της έλξης – απώθησης, με άξονα μία σειρά κοινωνικών, οικονομικών και δημογραφικών παραγόντων, οι οποίοι επηρεάζουν τη μετακίνηση των πληθυσμών. Η προσέγγιση αυτή κάνει πιο ξεκάθαρη τη διάκριση των αντικειμενικών παραγόντων, οι οποίοι ώθησαν τους πληθυσμούς στη μετακίνησή τους, και των αντικειμενικών κριτηρίων, βάσει των οποίων οι πολίτες επέλεξαν τη χώρα προς την οποία θα κατευθυνθούν (αίτια) καθώς και των υποκειμενικών παραγόντων εκείνων, οι οποίοι οδήγησαν τα άτομα στο να μετοικήσουν (κίνητρα).

Παράγοντες έλξης των πληθυσμών σε μία χώρα θεωρούνται η οικονομική της ανάπτυξη, η οποία συμβάλλει στην αύξηση των θέσεων εργασίας και, σε συνδυασμό με τον βραδύ ρυθμό δημογραφικής αύξησης, δίνει την εντύπωση μίας χώρας που θα μπορούσε να δώσει νέες ευκαιρίες στους ανθρώπους που μετοικίζουν σε αυτή. Ένας ακόμη παράγοντας έλξης θεωρείται η απροθυμία

του πληθυσμού της χώρας υποδοχής να εργαστούν σε ορισμένες θέσεις εργασίας, τις οποίες κρίνουν κουραστικές, βρώμικες, κακοπληρωμένες ή και επικίνδυνες.

Εν αντιθέσει, παράγοντες απώθησης θεωρούνται οι παράγοντες που, εξ αιτίας της ανισόμετρης ανάπτυξης και της ύπαρξης ενός καπιταλιστικού πρότυπου κοινωνίας, ωθούν τους πληθυσμούς να αφήσουν τις χώρες καταγωγής τους και να μετακινηθούν σε νέες χώρες υποδοχής. Τέτοιοι παράγοντες μπορεί να είναι η ανεργία, ο αργός ρυθμός ανάπτυξης, η υποαπασχόληση, οι οικονομικές και κοινωνικές ανισότητες, τα χαμηλά επίπεδα ζωής και εισοδήματος.

Εν ολίγοις, οι παράγοντες αυτοί, οι οποίοι μπορούν να ωθήσουν ένα άτομο να μεταναστεύσει σε μία χώρα και να ορίσουν σε ποια χώρα θα μεταναστεύσει το άτομο αυτό, μπορούν να θεωρηθούν τα «συμφέροντα», συμφέροντα, δηλαδή της χώρας αποστολής, της χώρας υποδοχής ή και του ανθρώπου που ωθείται στη μετανάστευση. Ως εκ τούτου, σημαντικό ρόλο στην προσέγγιση αυτή παίζουν τα κέρδη και οι ζημίες που μπορεί να αποκομίσει το κάθε κράτος από τη μετανάστευση, όπως, επί παραδείγματι η δυσκολία της ενσωμάτωσης των μεταναστών στην κοινωνία της χώρας υποδοχής (ζημία για τη χώρα υποδοχής) ή η εύρεση εργασίας των μεταναστών (κέρδος για τη χώρα αποστολής). Τα κέρδη και οι ζημίες είναι πιθανό να συγκλίνουν μερικές φορές και, ως επί το πλείστον, έχουν οικονομικό χαρακτήρα.

1.5.3 Μικροκοινωνιολογική προσέγγιση

Η προσέγγιση αυτή άρχισε να αποκτά την πρέπουσα σημασία τα τελευταία χρόνια, συμβάλλοντας στη μελέτη των αιτιών και των επιπτώσεων του φαινομένου της μετανάστευσης σε μικροεπίπεδο, δηλαδή στις κοινωνιολογικές και ψυχοκοινωνιολογικές πτυχές του φαινομένου.

Η συγκεκριμένη προσέγγιση του μεταναστευτικού φαινομένου ορίζει τη μετανάστευση ως ένα μέσο εκπλήρωσης των στόχων της οικογένειας ως ομάδας και δεν την αντιμετωπίζει ως συνέπεια συνθηκών που ωθούν την οικογένεια ή τα άτομα σε μετακίνηση. Βασικός στόχος της οικογένειας, σύμφωνα με την προσέγγιση αυτή, είναι η επιβίωσή της ως ομάδα, η

ενσωμάτωσή της στην κοινωνία καθώς και η μετάδοση αξιών και μεταβίβαση περιουσιακών στοιχείων στα μικρότερα ηλικιακά μέλη της.

Η μικροκοινωνιολογική αυτή προσέγγιση ερμηνεύει και εξηγεί την επιλεκτική μετανάστευση. Αυτό συμβαίνει διότι έτσι εξηγείται η ατομική μετανάστευση, η μετανάστευση της συζυγικής οικογένειας ή τμήματος της οικογένειας, δεδομένου του ότι η μετανάστευση δεν αποτελεί πάντα κοινή απόφαση της εκάστοτε οικογένειας, αλλά είναι μία απόφαση που μπορεί να διαφέρει από άτομο σε άτομο ή από οικογένεια σε οικογένεια, βάσει των οικονομικών τους δεδομένων ή διάφορων άλλων υλικών, συναισθηματικών ή και πρακτικών παραγόντων.

1.5.4 Θεωρία του δικτύου (Network theory)

Η θεωρία αυτή της μεταναστευτικής κίνησης αποτελεί μία νέα προσέγγιση ανάλυσης του μεταναστευτικού φαινομένου και προσπαθεί να επεξηγήσει την ανθρώπινη κινητικότητα, έχοντας ως άξονα τους δεσμούς μεταξύ της χώρας προέλευσης και της χώρας υποδοχής, οι οποίοι μπορεί να βασίζονται είτε σε συγγενικές ή σε φιλικές σχέσεις.

Πιο αναλυτικά, στη μετανάστευση και, δη, στη διεθνή μετανάστευση, βάσει της συγκεκριμένης προσέγγισης, θεωρείται ότι συμβάλλουν αρκετά τα άτομα που έχουν ήδη επιλέξει να μεταναστεύσουν. Αυτό συμβαίνει διότι τα άτομα αυτά μπορούν να ενημερώνουν γνωστούς, φίλους, συγγενείς και μέλη της οικογένειάς τους στη χώρα προέλευσης για την κατάσταση που επικρατεί στη χώρα όπου έχουν επιλέξει να μετοικήσουν, αλλά και να τους βοηθήσουν να μεταναστεύσουν, διευκολύνοντάς τους κατά τη μετακίνησή τους και βοηθώντας τους να μειωθεί το κόστος της μετακίνησης αυτής. Αποτέλεσμα αυτού του φαινομένου θεωρείται η διευκόλυνση εισόδου και εγκατάστασης καθώς και η πιθανή αύξηση των μεταναστευτικών ροών.

Τέλος, μέσω της θεωρίας αυτής, γίνεται κατανοητός ο σημαντικός ρόλος που διαδραματίζει το κοινωνικό κεφάλαιο στη μετανάστευση, διότι η απόφαση που θα πάρει κανείς για να μεταναστεύσει επηρεάζεται από τη δυνατότητα της πρόσβασης στην πληροφόρηση και στις υπηρεσίες υποδοχής. Τα δίκτυα αυτά

διευκολύνουν την είσοδο και την ένταξη των μεταναστών στις χώρες υποδοχής, τους παρέχουν βοήθεια ως προς την εύρεση εργασίας, οικονομική βοήθεια καθώς και διάφορες υπηρεσίες (π.χ. νομικές).

1.5.5 Αριστερές οικονομικές και κοινωνικές προσεγγίσεις

Ήδη από τον 19^ο αιώνα ξεκίνησαν να γίνονται προσπάθειες κατανόησης και ανάλυσης της μετακίνησης πληθυσμών από μία οικονομική σκοπιά, με βάση, όμως, περισσότερο αριστερές απόψεις. Πιο συγκεκριμένα, στη μαρξιστική προσέγγιση, ο Μαρξ θεώρησε ότι η μετανάστευση σχετίζεται με τον κεφαλαιοκρατικό τρόπο παραγωγής, ο οποίος, καθώς αναπτύσσεται, βασίζεται στη μετακίνηση του εργατικού δυναμικού. Αυτό συμβαίνει διότι, κατά τον Μαρξ, η καπιταλιστική παραγωγή δεν βασίζεται στη φυσική ανάπτυξη του πληθυσμού, αλλά χρειάζεται έναν βιομηχανικό εφεδρικό στρατό (τον πλεονάζοντα πληθυσμό), ο οποίος θα μετακινείται για να συμβάλλει στην παραγωγική απόδοση.

Σε μία ακόμη οικονομική προσέγγιση του μεταναστευτικού φαινομένου, από μία επίσης αριστερή σκοπιά, προέβη ο Λένιν. Σύμφωνα με την προσέγγιση αυτή, η τεχνολογική ανάπτυξη ωφελεί τις χώρες εκείνες που έχουν την κατάλληλη οικονομία, ώστε να μπορέσουν να προσαρμοστούν στις νέες συνθήκες, δεδομένου του ότι η ανάπτυξη της τεχνολογίας συνεπάγεται δημιουργία νέων θέσεων εργασίας. Έτσι, δημιουργείται μία πόλωση μεταξύ του ανεπτυγμένου κέντρου και της υπανάπτυκτης περιφέρειας, που εξαρτάται από το κέντρο αυτό και, ακριβώς λόγω αυτής της εξάρτησης, το κέντρο αντλεί το εργατικό του δυναμικό, ώστε να παράγει περισσότερο και να καλύπτει τις ανάγκες της περιφέρειας, από την ίδια την περιφέρεια. Επίσης, σύμφωνα με τον Λένιν, η μετέπειτα αύξηση της μετανάστευσης προς τις χώρες της περιφέρειας δικαιολογείται από τη σταδιακή ενσωμάτωση των χωρών αυτών στο καπιταλιστικό σύστημα και την ανάγκη τους από εφεδρικό εργατικό δυναμικό, μία ανάγκη που άρχισαν να καλύπτουν οι περιφερειακές χώρες δευτέρου βαθμού (Τουρκία, χώρες Β. Αφρικής, Πακιστάν κ.λπ.).

Επιπροσθέτως, μία άλλη μία προσέγγιση της μετανάστευσης είναι η προσέγγιση κατά τον Μάλθους, ο οποίος δικαιολόγησε την κίνηση των

πληθυσμών βάσει μίας δημογραφικής οπτικής. Κατά τον Μάλθους, ο υπερπληθυσμός είναι αποτέλεσμα των νόμων, οι οποίοι με τη σειρά τους οδηγούν στη δημιουργία ενός πληθυσμιακού πλεονάσματος σε σχέση με τους διαθέσιμους για τη συντήρηση του πληθυσμού. Ως εκ τούτου, εξαιτίας αυτής της μη ύπαρξης ισορροπίας ο πληθυσμός οδηγείται στη μετανάστευση.

1.6 Παράγοντες που συμβάλλουν στη μετανάστευση

Με βάση τα δεδομένα που υπάρχουν μέχρι τη σημερινή εποχή οι παράγοντες που μπορούν να ωθήσουν ένα άτομο ή μία ομάδα ατόμων στη μετανάστευση ποικίλλουν και μπορούν να κατανεμηθούν σε τρεις ευρύτερες κατηγορίες. Οι κατηγορίες αυτές είναι:

A) Οι μακρο-παράγοντες (macro-elements): στην κατηγορία αυτή συγκαταλέγονται οι παράγοντες στους οποίους τα άτομα δεν μπορούν να ασκήσουν καμία επιρροή και δεν εξαρτώνται από αυτά.

B) οι μεσο-παράγοντες (meso-elements): Τους παράγοντες αυτούς τα άτομα δεν μπορούν να τους ελέγξουν πλήρως, ωστόσο, είναι μία κατηγορία στην οποία το άτομο διαδραματίζει σημαντικό ρόλο.

Γ) οι μικρο-παράγοντες (micro-elements): Στους παράγοντες αυτούς ανήκουν τα χαρακτηριστικά και οι συμπεριφορές των ατόμων που μπορούν να τα επηρεάσουν στη τελική τους απόφαση για το εάν θα μεταναστεύσουν ή όχι.

1.6.1 Μακρό-παράγοντες (macro-elements)

Αρχικά, στην ευρύτερη κατηγορία των μακρο-παραγόντων συμπεριλαμβάνονται οι οικονομικοί παράγοντες, που μπορεί να συμβάλλουν στην απόφαση των ατόμων να μεταναστεύσουν. Σύμφωνα με τον Δείκτη Ανθρώπινης Ανάπτυξης των Ηνωμένων Εθνών του 2020, 12 χώρες της ευρωπαϊκής ηπείρου, 2 χώρες της Βόρειας Αμερικής, 4 χώρες της Ασίας και 2 της Ωκεανίας, κατατάσσονται μεταξύ των 20 πρώτων χωρών με τις καλύτερες συνθήκες διαβίωσης βάσει εκπαίδευσης, οικονομίας και υγείας, ενώ 19 από τις 20 χώρες που βρίσκονται τελευταίες στην κατάταξη είναι αφρικανικές, με την

Υεμένη και την Αϊτή να που αποτελούν τις μόνες χώρες της Μέσης Ανατολής κι Καραϊβικής, αντίστοιχα, που βρίσκονται μεταξύ των τελευταίων αυτών 20 χωρών, ενώ το Αφγανιστάν κατέχει την 21^η θέση από το τέλος.⁵

Η κατάσταση αυτή μπορεί να δικαιολογήσει ένα μεγάλο μέρος των μεταναστευτικών ροών, καθώς οι άνθρωποι από τις λιγότερο ανεπτυγμένες χώρες ψάχνουν συνεχώς διέξοδο για καλύτερες συνθήκες διαβίωσης, με αποτέλεσμα να αποφασίζουν τη μετακίνησή τους στις περισσότερο ανεπτυγμένες χώρες. Ακόμη, η βιομηχανική ανάπτυξη των δυτικοευρωπαϊκών χωρών, μετά τον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο, κατέστησε αναγκαία τη μετανάστευση στις χώρες αυτές, λόγω της αυξημένης ζήτησης εργατικού δυναμικού, μία παράδοση που συνεχίζεται μέχρι και τη σημερινή εποχή, δεδομένης της απροθυμίας των ημεδαπών να καλύψουν θέσεις ανειδίκευτης εργασίας ή και θέσεις εργασίας εποχικού χαρακτήρα, κυρίως αγροτικών και τουριστικών δραστηριοτήτων, με αποτέλεσμα οι θέσεις αυτές να παραμένουν κενές και να αποτελούν παράγοντα «έλξης» μεταναστών.

Επιπροσθέτως, ένας ακόμη μακρο-παράγοντας, που μπορεί να ωθήσει τα άτομα σε μετανάστευση, είναι ο δημογραφικός. Σε πολλές χώρες της Αφρικής και της Ασίας παρατηρούνται ιδιαίτερα υψηλά ποσά πληθυσμού, γεγονός που ευνοεί την αποδημία, εφόσον παρατηρούνται ελλείψεις στα μέσα ικανοποίησης βασικών αναγκών των ατόμων, όπως η ένδυση, η τροφή, η στέγαση κ.α. Εν αντιθέσει, στην πλειοψηφία των ευρωπαϊκών και δυτικών χωρών παρατηρείται έντονη υπογεννητικότητα και γήρανση του πληθυσμού, με αποτέλεσμα να υπάρχει ανάγκη για νέα άτομα, τα οποία να μπορούν να καλύψουν διάφορες θέσεις εργασίας. Έτσι, η ανάγκη αυτή καλύπτεται συχνά από τα άτομα της Ασίας ή και της Αφρικής που έχουν επιλέξει να μεταναστεύσουν.

Ιδιαίτερη σημασία, πλέον, δίνεται και στα περιβαλλοντικά αίτια που μπορεί να προκαλέσουν μεταναστευτικές ροές, τα οποία, επίσης, ανήκουν στην ευρύτερη κατηγορία των μακρό-παραγόντων. Η κλιματική αλλαγή έχει συμβάλει αρκετά στην ανάπτυξη των παραγόντων αυτών, καθώς η ανθρωπότητα έρχεται, πλέον, συχνά αντιμέτωπη με φυσικές καταστροφές, όπως πλημμύρες,

---

⁵ UNDP. (2020). *The next frontier Human development and the Anthropocene*. Ανακτήθηκε από τον διαδικτυακό τόπο: http://hdr.undp.org/sites/default/files/hdr_2020_overview_english.pdf (τελευταία πρόσβαση: 09/02/2021), σελ. 16-18

ξηρασία, σεισμοί, ενώ υπαίτιες για αυτή την αύξηση μπορεί να είναι και η ανθρώπινη αδράνεια ή οι ανθρώπινες πράξεις (πυρκαγιές, ρύπανση υδάτων, αποψίλωση δασών), που καθιστούν τη διαβίωση πληθυσμών, σε μία συγκεκριμένη περιοχή, δύσκολη ή ακόμη και αδύνατη. Οι οικολογικές καταστροφές από πυρηνική ενέργεια αποτελούν ακόμη έναν σημαντικό παράγοντα που μπορεί να προκαλέσει τη μετακίνηση πληθυσμών, όπως συνέβη και με την καταστροφή του Τσερνόμπιλ.

Έναν ακόμη σημαντικό παράγοντα, που ωθεί τους πληθυσμούς σε μετακινήσεις, και ανήκει, επίσης, στην ευρύτερη κατηγορία των μακρό-παραγόντων, ενώ, παράλληλα αποτελεί και το αίτιο εκείνο με το οποίο η πλειοψηφία των πληθυσμών έχει συνδέσει τις μεταναστευτικές ροές, αποτελούν τα πολιτικά αίτια. Στην κατηγορία των πολιτικών αιτίων συγκαταλέγονται οι πόλεμοι, οι εμφύλιες συρράξεις, οι διαμάχες, οι διώξεις και τα πολιτικά καθεστώτα.

- Πόλεμοι: Είναι ευρέως γνωστό ότι οι πόλεμοι καθιστούν τις συνθήκες διαβίωσης δυσχερείς, θέτοντας τη ζωή των πολιτών σε κίνδυνο και στερώντας τους την πρόσβαση σε βασικά αγαθά. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αυτού του αιτίου που έχει προκαλέσει ένα μεγάλο κύμα μεταναστευτικών ροών προς την Ευρώπη είναι ο πόλεμος στο Ιράκ, ο οποίος προκάλεσε μαζικές εξόδους προς διάφορες περιοχές της επαρχίας αλλά και στις γειτονικές χώρες Ιράν, Συρία και Τουρκία. Επίσης, η εμφύλια σύρραξη στη Συρία, που, έπειτα, μετεξελίχθηκε σε πόλεμο, είναι υπαίτια πολλών μεταναστευτικών ροών, ενώ, σύμφωνα με την Ένρα Έμκε-Πουλοπούλου «Ο πόλεμος στο Αφγανιστάν προκάλεσε σύμφωνα με εκτιμήσεις της Έντασης Αρμολογίας του ΟΗΕ 3,7 εκατ. Πρόσφυγες.»⁶
- Πολιτικά καθεστώτα: Η έντονη πολιτική αστάθεια και η έλλειψη δημοκρατικών καθεστώτων είναι υπαίτια για την ύπαρξη αστάθειας στην περιοχή και πολιτικών, οικονομικών και πολιτισμικών διαιρέσεων. Οι κάτοικοι των περιοχών αυτών ζούνε σε απολυταρχικά καθεστώτα και έρχονται καθημερινά αντιμέτωποι με καταστάσεις καταπάτησης

---

⁶ Έμκε-Πουλοπούλου, Η. (2007). *Η μεταναστευτική πρόκληση*. Αθήνα: Εκδόσεις Παπαζήση, σελ. 277

δικαιωμάτων τους και εφιαλτικές συνθήκες διαβίωσης, κυρίως για τους αντιφρονούντες. Ως εκ τούτου, οι πολίτες αυτοί αναγκάζονται να εγκαταλείψουν τη χώρα προέλευσής τους και να μετεγκατασταθούν σε περιοχές με δημοκρατικά καθεστώτα, ώστε να εξασφαλίσουν καλύτερες συνθήκες διαβίωσης.

1.6.2 Μικρο-παράγοντες (micro-elements)

Στους μικρο-παράγοντες που μπορούν να ωθήσουν πολίτες ή ομάδες πολιτών να μεταναστεύσουν ανήκουν, κυρίως, στοιχεία τα οποία επηρεάζονται από τους ίδιους τους πολίτες. Τέτοια στοιχεία είναι, ουσιαστικά, οι παράγοντες τους οποίους λαμβάνουν υπόψη τους οι πολίτες πριν καταλήξουν στην απόφαση του να μεταναστεύσουν ή όχι. Ιδιαίτερα σημαντικό ρόλο παίζει η οικονομική τους κατάσταση, διότι δεν διαθέτουν όλα τα άτομα την οικονομική άνεση να οργανώσουν κάποιο ταξίδι και να ψάξουν καλύτερες συνθήκες διαβίωσης σε μία άλλη χώρα. Με βάση το στοιχείο αυτό, γίνεται κατανοητό ότι το προφίλ του πτωχού μετανάστη ή πρόσφυγα, που έχουμε οι πολίτες των χωρών υποδοχής στο μυαλό μας, δεν είναι αληθές, καθώς ένα άτομο που αποφασίζει να μεταναστεύσει πρέπει να διαθέτει και τους αναγκαίους οικονομικούς πόρους. Επίσης, στον παράγοντα αυτό σημαντικό ρόλο παίζουν η εκπαίδευση και οι ξένες γλώσσες, διότι καθιστούν πιο εύκολη την απόφαση για μετανάστευση, η ηλικία, το φύλο και η εθνικότητα, όπως και το εάν είναι παντρεμένο ένα άτομο ή όχι, δεδομένου του ότι, αρκετές φορές, η μετανάστευση γίνεται με σκοπό την επανένωση οικογενειών.

1.6.3 Μεσο-παράγοντες

Ιδιαίτερη σημασία δίνεται, επίσης, και στους μεσο-παράγοντες, οι οποίοι εξαρτώνται από τα άτομα, χωρίς, όμως, αυτά να μπορούν να τους ελέγξουν πλήρως. Στους παράγοντες αυτούς κατατάσσονται το πολιτικό και το νομικό πλαίσιο μίας χώρας, που μπορεί να ευνοεί τη μετακίνηση πληθυσμών ή να την δυσκολεύει, το τελικό κόστος της μετακίνησης, που κάνει το άτομο να σκεφτεί εάν μπορεί να διαθέσει το αναγκαίο ποσό για να μετακινηθεί, η τεχνολογία και τα κοινωνικά δίκτυα, που μπορούν να διευκολύνουν τη γνώση του ατόμου για

την κατάσταση που επικρατεί στη χώρα υποδοχής και να το παροτρύνουν ή να το αποτρέψουν να πάρει την απόφαση να μεταναστεύσει.

1.7 Διαφορά Πρόσφυγα - Μετανάστη

Πολλές φορές, λόγω της επικαιρότητας και των γεγονότων σχετικά με το μεταναστευτικό ζήτημα, παρατηρείται το συχνό φαινόμενο της σύγχυσης του όρου «πρόσφυγας» με τον όρο «μετανάστης». Ωστόσο, η διάκριση των δύο αυτών όρων κρίνεται υψίστης σημασίας, όχι μόνο για την καλύτερη κατανόηση των τεκταινόμενων, αλλά και για την καλύτερη διαχείριση των γεγονότων από τα ίδια τα κράτη που καλούνται να διαχειριστούν σωστά έναν μεγάλο αριθμό μεταναστευτικών ροών.

Ως πρόσφυγας ορίζεται το πρόσωπο εκείνο που έχει αναγκαστεί να εγκαταλείψει τη χώρα προέλευσής του, ώστε να αναζητήσει ασφαλείς συνθήκες διαβίωσης σε γειτονικές, κυρίως, χώρες. Συνήθως, ένας πρόσφυγας αναγκάζεται να αφήσει τη χώρα προέλευσής του, ώστε να διαφύγει από ένοπλες συρράξεις και διώξεις ή, γενικώς, για να μην βιώσει ορισμένες ιδιαίτερα δύσκολες καταστάσεις στη χώρα αυτή. Πιο συγκεκριμένα, σύμφωνα με τον Κωνσταντίνο Φίλη «Πρόσφυγας θεωρείται κάθε πρόσωπο το οποίο όντας εκτός της χώρας καταγωγής του ή του τόπου κατοικίας του έχει βάσιμο φόβο δίωξης για λόγους φυλής, θρησκείας, εθνικότητας, συμμετοχής σε κάποια κοινωνική ομάδα ή πολιτική πεποίθηση και δεν έχει τη δυνατότητα ή τη θέληση να επωφεληθεί από την προστασία της χώρας αυτής ή δεν επιθυμεί να επιστρέψει λόγω του υπάρχοντος φόβου.»⁷

Ακόμη, σύμφωνα, επίσης, με τον Κωνσταντίνο Φίλη «Σε περίπτωση που κάποιος έχει πολλές ιθαγένειες, δεν θεωρείται πρόσφυγας, αν διωκόμενος στο κράτος της μίας από τις ιθαγένειές του, «άνευ αιτίας βασιζόμενης επί δεδικοιολογημένου φόβου δεν έκαμε χρήσιν της υφ' ετέρας των χωρών ων κέκτηται την υπηκοότητα παρεχόμενης προστασίας.»⁸

---

⁷ Φίλης, Κ. και Βογιατζής, Γ. Επίμ. (2017). *Πρόσφυγες, Ευρώπη, Ανασφάλεια*. 1^η Έκδοση. Αθήνα: Εκδόσεις Παπαδόπουλος, σελ.14

⁸ Φίλης, Κ. και Βογιατζής, Γ. Επίμ. (2017). *ό.π.*, σελ. 14

Για κάθε πρόσωπο που δικαιούται διεθνούς προστασίας ισχύει η αρχή της μη επαναπροώθησης, δηλαδή δεν επιτρέπεται η επιστροφή του προσώπου αυτού στη χώρα προέλευσής του, στην οποία η ζωή του μπορεί να τίθεται σε κίνδυνο. Αυτό συμβαίνει διότι η επιστροφή του μπορεί να συνεπάγεται με τον κίνδυνο της ελευθερίας του και της ζωής του για λόγους όπως η θρησκεία, η εθνικότητά του, η φυλή του ή και οι πεποιθήσεις του. Σε κάθε περίπτωση, μόνο σε εξαιρετικές περιπτώσεις υπάρχει η δυνατότητα απέλασης ενός πρόσφυγα από τη χώρα ασύλου, κυρίως, για λόγους εθνικής ασφάλειας και δημόσιας τάξης.

Εν αντιθέσει, ο μετανάστης δεν έχει αναγκαστεί από τις συνθήκες διαβίωσής του στη χώρα προέλευσής του να εγκαταλείψει τη χώρα αυτή για μία γειτονική, αλλά επιλέγει ο ίδιος να την εγκαταλείψει, με σκοπό την εύρεση καλύτερων συνθηκών ζωής. Οι μετανάστες, συνήθως, όταν εγκαταλείπουν τη χώρα τους, προσπαθούν να βρουν καλύτερες συνθήκες ζωής, νέες θέσεις εργασίας ή επιλέγουν να φύγουν από τη χώρα τους για λόγους εκπαίδευσης. Η διαφορά τους με τους πρόσφυγες είναι ότι, επίσης, πριν εγκαταλείψουν τη χώρα προέλευσής τους, συνήθως, κάνουν έρευνα για τη χώρα που θέλουν να μετεγκατασταθούν και έχουν τη δυνατότητα επιστροφής στη χώρα καταγωγής τους οποιαδήποτε στιγμή.

Επιπροσθέτως, θα πρέπει να καθίσταται σαφές ότι ο όρος «μετανάστης» δεν συνεπάγεται με την παρανομία. Πιο συγκεκριμένα, ο οικονομικός μετανάστης, ο οποίος μεταβαίνει σε μία άλλη χώρα από αυτή της καταγωγής του, με σκοπό την εύρεση εργασίας, δεν είναι πάντα παράνομος, αντιθέτως, μπορεί να θεωρηθεί νόμιμος, όταν έχει θεώρηση εισόδου ή κάποιο άλλο κατάλληλο έγγραφο και έχει λάβει την κατάλληλη έγκριση από το κράτος προορισμού. Επίσης, ο μετανάστης έχει το δικαίωμα να ζητήσει άσυλο αξιοποιώντας τις εγγυήσεις του Άρθρου 14 της Διεθνούς Διακηρύξεως, λαμβάνοντας, ωστόσο, πάντα υπόψη ότι αμιγώς οικονομικοί λόγοι δεν αποτελούν επαρκή λόγο για την παροχή ασύλου.

1.8 Διεθνή κείμενα για τους πρόσφυγες

1.8.1 Σύμβαση της Γενεύης

Στις 28 Ιουλίου του 1951 η Γενική Συνέλευση της Κοινωνίας των Εθνών ενέκρινε, για πρώτη φορά, μία σύμβαση σχετική με το καθεστώς των Προσφύγων, τη Σύμβαση της Γενεύης. Η Σύμβαση αυτή αποτελεί ένα σώμα, διεθνούς δικαίου και αρχών που αφορούν την προστασία των προσφύγων και έχει επικυρωθεί από 145 κράτη, μεταξύ των οποίων και η Ελλάδα. Η Σύμβαση της Γενεύης κρίνεται υψίστης σημασίας, καθώς στο άρθρο 1 ορίζει ακριβώς ποιος μπορεί να χαρακτηριστεί πρόσφυγας, καλύπτει βασικές πτυχές της ζωής των προσφύγων, ορίζοντας ποια είναι τα δικαιώματά τους, οι υποχρεώσεις τους και ποιες οι ελευθερίες τους, ενώ, παράλληλα, ορίζει ποιες ομάδες ατόμων εξαιρούνται του δικαιώματος προσφυγικής ιδιότητας. Ιδιαίτερα σημαντική κρίνεται και η διάταξη της Σύμβασης αυτής σχετικά με τη μη επαναπροώθηση των προσφύγων στη χώρα προέλευσής τους, όπου η ζωή τους μπορεί να διατρέχει σοβαρούς κινδύνους.

Η Σύμβαση της Γενεύης του 1951 ορίστηκε στον απόηχο των επιπτώσεων του Β' Παγκοσμίου Πολέμου, σε μία απόπειρα της διεθνούς κοινότητας να οργανωθεί απέναντι στις μεταναστευτικές ροές που είχαν προκαλέσει τα επακόλουθα του Β' Παγκοσμίου Πολέμου, με τους μαζικούς εκτοπισμούς των πληθυσμών, που είχαν πληγεί από τον πόλεμο, σε χώρες της Ευρώπης. Οι κυβερνήσεις των χωρών, οι οποίες είχαν υπογράψει τη Σύμβαση, επιθυμούσαν τον έλεγχο των ροών. Ως εκ τούτου, στη Σύμβαση ορίστηκε ότι θα εφαρμόζεται αποκλειστικά για Ευρωπαίους πρόσφυγες και θα αφορούσε τους εκτοπισμούς που λάμβαναν χώρα εξαιτίας των γεγονότων πριν το 1951. Μετά το τέλος του Β' Παγκοσμίου Πολέμου, έγινε προσπάθεια επαναπατρισμού μεγάλου αριθμού προσφύγων, γεγονός που δεν έγινε αποδεκτό από μεγάλο ποσοστό τους, καθώς δεν συμφωνούσαν με τις νέες ιδεολογίες που επικρατούσαν πλέον στις χώρες προέλευσής τους.

Η πιο σημαντική διάταξη της Σύμβασης της Γενεύης είναι η αρχή της μη επαναπροώθησης, η οποία αποτυπώνεται στο άρθρο 3 παρ. 1 και ορίζει ότι δεν επιτρέπεται με κανέναν τρόπο η επιστροφή προσφύγων σε χώρες ή σε

εδάφη όπου απειλούνται η ζωή τους ή η ελευθερία τους, λόγω της φυλής τους, της θρησκείας τους, της εθνικότητάς τους, της συμμετοχής τους σε ιδιαίτερη κοινωνική ομάδα ή των πολιτικών τους πεποιθήσεων. Σύμφωνα με την παράγραφο 2 του άρθρου 33 της Σύμβασης, υπάρχουν, ωστόσο, ορισμένες εξαιρέσεις στην αρχή της μη επαναπροώθησης, όταν ο πρόσφυγας αποτελεί απειλή για την εθνική ασφάλεια της χώρας όπου ζει ή όταν θεωρείται επικίνδυνος για την κοινωνία όπου ζει, λόγω της καταδίκης του σε σοβαρό έγκλημα. Η αρχή της μη επαναπροώθησης, που θεωρείται ο ακρογωνιαίος λίθος της διάταξης, εφαρμόζεται και από κράτη που δεν είναι μέλη της Σύμβασης, διότι αποτελεί τμήμα του διεθνούς εθιμικού δικαίου.

1.8.2 Πρωτόκολλο του 1967

Τα επόμενα χρόνια, λόγω των γεγονότων που ακολούθησαν, με την αποαποικιοποίηση και τις μετακινήσεις πληθυσμών στην Αφρική, παρατηρήθηκε ιδιαίτερη αύξηση των μεταναστευτικών ροών παγκοσμίως και δημιουργήθηκε η ανάγκη διαχείρισης αυτών των μεταναστευτικών ρευμάτων. Η διεθνής κοινότητα ανταποκρίθηκε επιτυχώς στην ανάγκη αυτή με το Πρωτόκολλο του 1967, το οποίο ετέθη σε ισχύ την 4^η Οκτωβρίου του 1967, έπειτα από την εξέταση της Γενικής Συνέλευσης των Ηνωμένων Εθνών. Σύμφωνα με το Πρωτόκολλο αυτό, τα κράτη πρέπει να εφαρμόζουν τις διατάξεις της Σύμβασης του 1951, χωρίς, όμως, τον χρονικό περιορισμό, βάσει του οποίου πρόσφυγας είναι το πρόσωπο εκείνο που είχε αναγκαστεί να καταφύγει σε μία άλλη χώρα, εξαιτίας των γεγονότων που είχαν συμβεί πριν την 1^η Ιανουαρίου του 1957. Επίσης, το Πρωτόκολλο αυτό άρει και τον γεωγραφικό περιορισμό, που όριζε ως πρόσφυγες τα πρόσωπα εκείνα που οι χώρες προέλευσής τους ήταν από την Ευρώπη. Πρέπει, επίσης, να αποσαφηνιστεί ότι, παρόλο που το Πρωτόκολλο του 1967 είναι άμεσα συνδεδεμένο με τη Σύμβαση της Γενεύης, είναι ανεξάρτητο και μπορούν να προσχωρήσουν σε αυτό και κράτη που δεν έχουν υπογράψει τη Σύμβαση. Κρίνεται, επίσης, αναγκαίο να αποσαφηνιστεί ότι τα κράτη που προσχωρούν στη Σύμβαση ή το Πρωτόκολλο έχουν τη δυνατότητα να δηλώσουν ρητά ότι θα εφαρμόσουν με τροποποιήσεις ή ότι δεν θα εφαρμόσουν καθόλου ορισμένες

διατάξεις, με εξαίρεση πάντα τις διατάξεις του ορισμού του πρόσφυγα (άρθρο 1), της απαγόρευσης διακρίσεως βάσει φυλής, θρησκείας ή καταγωγής (άρθρο 3) και της αρχής της μη επαναπροώθησης (άρθρο 33) για τις οποίες κανένα κράτος δεν μπορεί να διατυπώσει επιφυλάξεις και όλα τα κράτη ανεξαιρέτως είναι υποχρεωμένα να τηρούν.

1.8.3 Σύμβαση του Οργανισμού Αφρικανικής Ενότητας

Παράλληλα, παρόλο που το Πρωτόκολλο του 1967 αποτελεί μία απόπειρα της διεθνούς κοινότητας για διευθέτηση των μετακινήσεων πληθυσμών, κυρίως από περιοχές της Αφρικής, λόγω του τέλους της αποικιοκρατικής περιόδου, ο Οργανισμός Αφρικανικής Ενότητας (νυν Αφρικανική Ένωση), υιοθέτησε μία περιφερειακή Συνθήκη, τη Σύμβαση του Οργανισμού Αφρικανικής Ενότητας του 1969, ως συμπληρωματική της Σύμβασης του 1951. Η Συνθήκη αυτή ορίζει, επίσης, το ποιος θεωρείται πρόσφυγας, την παροχή ασύλου από τα κράτη, τις διατάξεις που απαγορεύουν στους πρόσφυγες να εμπλέκονται σε παράνομες δραστηριότητες και τις διατάξεις για διαρκείς λύσεις.

Τη δεκαετία του 1980 παρατηρήθηκε, επίσης, έντονη κινητικότητα πληθυσμών εξαιτίας των εθνοτικών συγκρούσεων σε νεοσύστατα ανεξάρτητα κράτη, με τις χώρες της Αφρικής και της Ασίας ή και της Κεντρικής Αμερικής να έρχονται αντιμέτωπες με συγκρούσεις που, αρκετές φορές, προκαλούνταν από αντιπαλότητες των μεγάλων δυνάμεων έχοντας ως αποτέλεσμα τη μετακίνηση πληθυσμών. Επίσης, για πρώτη φορά, παρατηρήθηκε το φαινόμενο του διπολισμού με τον κόσμο να έχει διαχωριστεί στους Δυτικούς και τη Σοβιετική Ένωση. Συνεπώς, εκείνη την περίοδο, δεδομένων των συνθηκών, παρατηρήθηκε έντονη μετακίνηση των πληθυσμών, τονίζοντας, έτσι, τη σημασία του προσφυγικού και μεταναστευτικού φαινομένου και, δίνοντας την αίσθηση ότι οι συνεχώς μεταβαλλόμενες συνθήκες προκαλούν και θα συνεχίσουν να προκαλούν τη μετακίνηση πληθυσμών.

ΔΕΥΤΕΡΟ ΚΕΦΑΛΑΙΟ

Ευρωπαϊκή Ένωση και μετανάστευση

Αναφοράς χρήζει, επίσης, το ευρωπαϊκό πλαίσιο για τη διαχείριση των μεταναστευτικών ροών. Καθίσταται ιδιαίτερης σημασίας η αναφορά στα διάφορα εργαλεία που έχει στη διάθεσή της η Ευρωπαϊκή Ένωση, ώστε να διαχειρίζεται σωστά τα μεταναστευτικά κύματα που επιχειρούν να εισέλθουν στα εδάφη της, όπως οι κανονισμοί Δουβλίνο II και III, το Σύμφωνο για τη Μετανάστευση και το Άσυλο ή το Νέο Σύμφωνο για τη Μετανάστευση και το Άσυλο. Επιπροσθέτως, θα γίνει αναφορά στον Ευρωπαϊκό Οργανισμό Συνοριοφυλακής και Ακτοφυλακής, τον Frontex, που ευθύνεται για την προστασία των εξωτερικών συνόρων της Ευρωπαϊκής Ένωσης, αλλά και στον χώρο Schengen, χώρο όπου επιτρέπεται η ελεύθερη μετακίνηση των πολιτών εντός των χωρών της Ένωσης. Αποφασίστηκε να συμπεριληφθεί και το ευρωπαϊκό πλαίσιο ρύθμισης και διαχείρισης των μεταναστευτικών ροών, καθώς η Ελλάδα αποτελεί κράτος μέλος της Ευρωπαϊκής Ένωσης και οι κανονισμοί που τίθενται σε ισχύ σε ευρωπαϊκό επίπεδο αφορούν και πρέπει να εφαρμόζονται και στη χώρα μας, η οποία, με τη σειρά της, οφείλει να εναρμονίζει τους νόμους της με όσα ορίζονται εντός του ευρωπαϊκού πλαισίου.

2.1 Αρχή της αλληλεγγύης

Συνήθως, ο πρωταρχικός σκοπός μίας κοινότητας είναι να έχει διάρκεια στον χρόνο και ισχύ ως ένωση, ώστε να διατηρηθεί ως οντότητα και να αντιμετωπίσει οποιαδήποτε δυσκολία με την οποία θα έρθει αντιμέτωπη. Για να συμβεί αυτό, θα πρέπει να βασίζεται σε μερικές αρχές που θα διέπουν τη λειτουργία της. Μία από τις βασικές αρχές που διαπνέουν το όραμα της νυν Ευρωπαϊκής Ένωσης και τότε Κοινότητας είναι η αρχή της αλληλεγγύης. Η αρχή αυτή έθεσε τα κράτη σε μια ισότιμη βάση, κατανέμοντας μεταξύ τους σωστά τα βάρη, τα πλεονεκτήματα και τα μειονεκτήματα και χωρίς να επιβαρύνουν το ένα το άλλο. Παράλληλα, η αρχή αυτή συνεπάγεται την αμοιβαία ευθύνη και υποχρέωση των κρατών, καθώς, επίσης, την υποχρέωση που έχουν για τη μεταξύ τους

συνεργασία, παρά τις διαφορές και την ετερογένεια που τα διακρίνουν εντός ενός πολιτισμικού οικοδομήματος, όπως του ευρωπαϊκού.

Πιο συγκεκριμένα, μετά τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο, οι λαοί της Ευρωπαϊκής Κοινότητας συνειδητοποίησαν την ύψιστη σημασία που θα έχει για αυτούς η αλληλεγγύη μεταξύ τους, με σκοπό να αποφευχθούν τυχόν μελλοντικές διενέξεις και τα καταστροφικά λάθη που είχαν διαπραχθεί στο παρελθόν. Ο Schuman έκανε έκκληση των λαών για αλληλεγγύη επισημαίνοντάς την ως το ύψιστο στοιχείο του ευρωπαϊκού οικοδομήματος. Μια βασική προϋπόθεση, όμως, για να υπάρξει αλληλεγγύη είναι η συνεργασία και η αμοιβαιότητα μεταξύ των λαών, καθώς και το ότι πρέπει να αναπτυχθεί σταδιακά, ώστε να εξασφαλισθεί η συνοχή και η βεβαιότητα ότι καμία από τις χώρες της κοινότητας δεν τη χρησιμοποιεί εις βάρος κάποιας άλλης χώρας.

Μεταξύ άλλων, η αρχή αυτή εφαρμόζεται και στην πολιτική ασύλου και μετανάστευσης της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Πιο συγκεκριμένα, στο άρθρο 80 της ΣΛΕΕ αναφέρεται ότι οι πολιτικές της Ένωσης σχετικά με τους ελέγχους στα σύνορα, το άσυλο και τη μετανάστευση και η εφαρμογή τους διέπονται από την αρχή της αλληλεγγύης και της δίκαιης κατανομής ευθυνών (ή βαρών, αγγλ. Burden-sharing) μεταξύ των κρατών μελών⁹. Εν συνεχεία, με σκοπό να καταστεί η παρούσα αρχή πιο σαφής αναφέρεται η οριζόντια ρήτρα ότι «απαιτείται οι πράξεις της Ένωσης που θεσπίζονται με βάση το παρόν κεφάλαιο να περιέχουν κατάλληλα μέτρα για την εφαρμογή της εν λόγω αρχής.»¹⁰ Ως εκ τούτου, γίνεται κατανοητό ότι η Ένωση παρέχει περισσότερη βοήθεια σε κράτη που δέχονται περισσότερες μεταναστευτικές ροές και, συνεπώς, τους ασκούνται έντονες μεταναστευτικές πιέσεις. Το γεγονός αυτό γίνεται εμφανές και από το άρθρο 78 παρ. 3 της ΣΛΕΕ που προβλέπει ότι «εφόσον ένα ή περισσότερα κράτη μέλη αντιμετωπίζουν επείγουσα κατάσταση, λόγω αιφνίδιας εισβολής υπηκόων τρίτων χωρών, το Συμβούλιο μπορεί να εκδίδει, έπειτα από απόφαση της Επιτροπής, προσωρινά μέτρα υπέρ του εν λόγω κράτους ή των εν λόγω κρατών μελών. Το Συμβούλιο αποφασίζει έπειτα

---

⁹ Νικολακοπούλου - Στεφάνου, Η. και Μαραβέγιας, Ν. Επιμ. (2016). *Ευρωπαϊκή Ένωση, Δημιουργία, Εξέλιξη, Προοπτικές*. 1^η Έκδοση. Αθήνα: Εκδόσεις Κριτική, σελ. 476

¹⁰ Νικολακοπούλου - Στεφάνου, Η. και Μαραβέγιας, Ν. Επιμ. (2016).ό.π., σελ.477

από διαβούλευση με το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο.»¹¹ Στο σημείο αυτό, κρίνεται σημαντικό αναφοράς ότι πριν τεθεί σε εφαρμογή η ΣΛΕΕ, ίσχυε για το άσυλο η διάταξη του άρθρου 62 παρ. 2β ΣΕΚ η οποία αναφερόταν στην «επιδίωξη δίκαιης κατανομής βαρών μεταξύ των κρατών μελών όσον αφορά την υποδοχή και την αντιμετώπιση των συνεπειών της υποδοχής προσφύγων και εκτοπισθέντων».¹²

Οι παραπάνω διατάξεις θεωρούνται ιδιαίτερα σημαντικές, καθώς οι ευρωπαϊκές χώρες του Νότου είναι πιο εκτεθειμένες σε μεταναστευτικές ροές από τις χώρες του Βορρά, κάτι που πήρε ακόμη μεγαλύτερη διάσταση από το γεγονός ότι οι αιτήσεις για άσυλο θα πρέπει να εξετάζονται από το κράτος υποδοχής, με αποτέλεσμα να ασκούνται ιδιαίτερα έντονες μεταναστευτικές πιέσεις στα κράτη υποδοχής, καθώς, εάν οι αιτούντες άσυλο υπέβαλαν την αίτησή τους σε κάποια άλλη χώρα, θα επιστρέφονταν στο κράτος υποδοχής που είναι καταρχήν υπεύθυνο για την εξέταση της αίτησης ασύλου.

Σε θεωρητικό επίπεδο, στον τομέα της μετανάστευσης και του ασύλου, μία καθολική και σωστή εφαρμογή της αρχής της αλληλεγγύης θα είχε ως αποτέλεσμα τη δημιουργία μίας κεντρικής διαχείρισης των αιτήσεων ασύλου υπό την ευθύνη μιας Ευρωπαϊκής Υπηρεσίας Ασύλου, με σκοπό την αναθεώρηση των ισχυουσών διατάξεων βάσει του Κανονισμού ότι υπεύθυνο για την εξέταση αιτήματος ασύλου είναι το κράτος υποδοχής. Ακόμη, θα έπρεπε, με γνώμονα την αρχή της αλληλεγγύης, να ισχύει μια υποχρεωτική ανακατανομή των μεταναστών στο εσωτερικό της ΕΕ, με σκοπό την ελάφρυνση των χωρών υποδοχής και τη δίκαιη κατανομή των μεταναστών εντός της Ένωσης. Επιπροσθέτως, θα έπρεπε να προωθηθεί η θέσπιση ενός Κοινού Ευρωπαϊκού Ασύλου για τη σωστή κατανομή των αλλοδαπών στο εσωτερικό της ΕΕ και ισχυρές ενταξιακές πολιτικές, με σκοπό την ένταξη των μεταναστών στις κοινωνίες της ΕΕ προς όφελος και της ίδιας της Ένωσης, αλλά και των μεταναστών. Επίσης, σε συνεργασία με τον Διεθνή Οργανισμό Μετανάστευσης και την ΕΕ, θα έπρεπε να ενισχύεται ο εθελοντικός επαναπατρισμός παράτυπων οικονομικών μεταναστών, ενώ, παράλληλα, θα έπρεπε να ενθαρρύνεται η εύρεση νέων εναλλακτικών οδών για την προστασία των

---

¹¹ Νικολακοπούλου - Στεφάνου, Η. και Μαραβέγιας, Ν. Επιμ. (2016).ό.π., σελ.477

¹²Νικολακοπούλου - Στεφάνου, Η. και Μαραβέγιας, Ν. Επιμ. (2016).ό.π., σελ. 477

μεταναστών εντός της Ευρώπης και η στήριξη των χωρών υποδοχής, μέσω χρηματοδοτικών προγραμμάτων αλλά και προγραμμάτων στήριξης.

2.2 Κανονισμός Δουβλίνου II

Δεδομένου του ότι μέχρι τη δεκαετία του 1980 τα κράτη της τότε Ευρωπαϊκής Κοινότητας δεν αντιμετώπιζαν σοβαρά ζητήματα μετανάστευσης, καθώς δεν είχαν έρθει αντιμέτωπα με έντονες μεταναστευτικές ροές και πολυάριθμες αιτήσεις ασύλου, δεν είχαν αναπτύξει κάποια κοινή πολιτική σε ζητήματα μετανάστευσης και ασύλου. Ως εκ τούτου, τα κράτη της Κοινότητας ακολουθούσαν το καθένα τις εθνικές του πολιτικές για θέματα που άπτονταν των μεταναστών και των προσφύγων. Την περίοδο εκείνη, η Κοινότητα ενασχολούνταν έμμεσα με τους πρόσφυγες, κυρίως, για τη διασφάλιση των κοινωνικών και οικονομικών δικαιωμάτων όσων αλλοδαπών ήταν νόμιμα εγκατεστημένοι σε μία χώρα μέλος της τότε Κοινότητας, στο πλαίσιο της αντιμετώπισης μεταναστών από τρίτες χώρες.

Μετά τη δεκαετία του 1980, λόγω των εξελίξεων στην Ευρώπη, η Κοινότητα ξεκίνησε να δίνει περισσότερη σημασία σε ζητήματα ασύλου και μετανάστευσης, προσπαθώντας να συντονίσει τις δράσεις και τις πολιτικές των κρατών μελών της. Οι εξελίξεις που συνέβαλαν στην απόφαση αυτή είναι αρκετές, μεταξύ των οποίων η αύξηση της παράνομης μετανάστευσης και η απόφαση των κρατών της Κοινότητας για ελεύθερη μετακίνηση των πολιτών, η οποία ελευθερία, παρόλο που δεν αφορούσε τους υπηκόους τρίτων κρατών, συνέβαλε στη δευτερογενή μετακίνηση, με αποτέλεσμα ένας μετανάστης να μπορεί να φεύγει από το κράτος υποδοχής και να πηγαίνει σε κάποιο άλλο κράτος εντός της κοινότητας.

Συνεπώς, έγινε εμφανής η ανάγκη για έναν συντονισμό των πολιτικών τους ως προς την παροχή ασύλου αλλά και τη διαχείριση των μεταναστευτικών ροών. Αρχικά, η κοινοτική προσέγγιση του νέου τότε φαινομένου της μαζικής μετανάστευσης προσπάθησε να συντονιστεί μέσω μίας άτυπης μορφής διακυβερνητικών δομών διακρατικής συνεργασίας (Schengen, ομάδα Trevi, ad hoc ομάδα μετανάστευσης), η διαχείριση των οποίων παρέμεινε σε κρατικό

επίπεδο, χωρίς δηλαδή να χρειαστεί η αλλαγή της Συνθήκης της Ρώμης και χωρίς τη θέσπιση νέας νομοθεσίας σε κοινοτικό επίπεδο. Ωστόσο, η διαχείριση σε κρατικό επίπεδο κατέστησε πιο εύκολες τις καταχρήσεις στις διαδικασίες παροχής ασύλου, γεγονός που μπορεί να αποδειχθεί μέσω των πρακτικών της «αγοράς ασύλου» και των «προσφύγων σε τροχιά», τακτικών κατά των οποίων τα αιτήματα που είχαν υποβληθεί για άσυλο δεν εξετάζονταν από τα κράτη, διότι τα τελευταία δεν αναγνώριζαν την αρμοδιότητά τους αυτή.

Η κατάσταση αυτή κατέστησε αναγκαίο τον συντονισμό των κρατών της Κοινότητας, με αποτέλεσμα να καταλήξουν σε ένα κείμενο που θα συντόνιζε τις πολιτικές και τη δράση τους. Ο κοινός αυτός συντονισμός είχε ως αποτέλεσμα το κείμενο της Σύμβασης του Δουβλίνου που υπεγράφη στις 15 Ιουνίου του 1990, αλλά η εφαρμογή του οποίου ξεκίνησε το 1997. Το κείμενο αυτό είχε ως σκοπό τον συντονισμό των κρατών σε ζητήματα μετανάστευσης και ασύλου, καθορίζοντας, αρχικά, το κράτος που θα είναι υπεύθυνο για την εξέταση των αιτήσεων ασύλου, τις διαδικασίες ασύλου, τις συνθήκες υποδοχής των αιτούντων άσυλο, καθώς και τους κανόνες για την αναγνώριση προσφύγων.

Πιο αναλυτικά, μέσω του Κανονισμού του Δουβλίνου καθιερώθηκε η αρχή ότι ένα και μόνο κράτος της Ευρωπαϊκής Ένωσης είναι υπεύθυνο για την εξέταση των αιτήσεων ασύλου και, πιο συγκεκριμένα, το πρώτο κράτος εισόδου του εκάστοτε μετανάστη. Επιπροσθέτως, σύμφωνα με τον επίκουρο καθηγητή, Γιάννη Παπαγεωργίου, «με τη λεγόμενη ρήτρα κυριαρχίας ένα κράτος δύναται να εξετάζει αίτηση ασύλου που έχει κατατεθεί από υπήκοο τρίτης χώρας, ακόμη και αν δεν είναι υπεύθυνο για την εξέταση δυνάμει κριτηρίων που ορίζονται στον κανονισμό».¹³

Ο Κανονισμός αυτός θέτει μερικά ιεραρχικά κριτήρια για την παροχή ασύλου. Καταρχήν προτεραιότητα στην εξέταση ασύλου έχουν όσοι πληρούν το κριτήριο της ύπαρξης οικογενειακών δεσμών, σύμφωνα με την αρχή της οικογενειακής ενότητας. Έτσι, σύμφωνα με τον επίκουρο καθηγητή, Γιάννη Παπαγεωργίου «ο Κανονισμός θέτει ως στόχο του την κατά το δυνατό κοινή εξέταση των αιτήσεων ασύλου των μελών μίας οικογένειας από το ίδιο το

---

¹³ Παπαγεωργίου, Γ. (2015). *Η πολιτική ασύλου και ο Κανονισμός Δουβλίνο II και III*. Ανάκτηση από τον διαδικτυακό τόπο <http://ikee.lib.auth.gr/record/280318?ln=el> (τελευταία πρόσβαση: 3/12/2020)

κράτος μέλος μεταξύ άλλων και για να εξασφαλισθεί η εις βάθος εξέταση των αιτημάτων και η συνοχή των σχετικών αποφάσεων»¹⁴. Στην περίπτωση, επίσης, των ασυνόδευτων ανηλίκων, το αίτημά τους εξετάζεται από το κράτος μέλος εκείνο όπου ζει μόνιμα κάποιο μέλος της οικογένειάς τους, ενώ, επίσης, υπάρχει η δυνατότητα το εκάστοτε κράτος μέλος να εξετάσει το αίτημα ασύλου κάποιου ανηλίκου ακόμη και εάν στην επικράτειά του βρίσκεται κάποιος συγγενής του, όρος ευρύτερος της οικογένειας, ανεξαρτήτως του καθεστώτος του συγγενή αυτού.

Συνεπώς, γίνεται κατανοητός ο σημαντικός ρόλος που παίζει η επανένωση μελών της ίδιας οικογένειας ή στενών συγγενών, σύμφωνα με τον Κανονισμό αυτόν. Εκτός από το κριτήριο αυτό, υπάρχει και μία σειρά άλλων κριτηρίων ιεραρχημένων κατά σειρά προτεραιότητας, βάσει της οποίας εξετάζεται η παροχή ασύλου. Έτσι, έπειτα, υπεύθυνο είναι το κράτος που έχει εκδώσει τίτλο διαμονής για στον αιτούντα παροχής ασύλου, ενώ, έπειτα, σειρά έχει το κράτος που του έχει εκδώσει τη θεώρηση εισόδου. Σε περίπτωση που ο αιτών άσυλο έχει πολλούς τίτλους διαμονής σε ισχύ, τότε η ευθύνη μεταφέρεται στο κράτος που έχει εκδώσει τον τίτλο με τη μεγαλύτερη χρονική ισχύ ή στο κράτος αυτό με την απώτερη λήξη, ενώ κάτι παρόμοιο ισχύει και σε περίπτωση που ο αιτών έχει περισσότερες της μίας θεωρήσεις εισόδου. Επίσης, σε περίπτωση που οι θεωρήσεις εισόδου ή ο τίτλος είτε και οι τίτλοι διαμονής έχουν λήξει, την ευθύνη την έχει το αντίστοιχο κράτος που τα είχε εκδώσει, εφόσον ο αλλοδαπός παραμένει εκεί. Ακόμη, η ευθύνη για την έκδοση ασύλου εναπόκειται στο κράτος από το οποίο ο αλλοδαπός εισήλθε παράνομα στην Ένωση ή έμεινε εκεί για τουλάχιστον 5 μήνες, πριν υποβάλλει αίτηση ασύλου, ενώ εάν είχε υποβάλλει σε πολλά κράτη αίτηση, τότε η ευθύνη για την εξέτασή της εναπόκειται στο κράτος όπου διέμεινε τελευταίο. Έπειτα, η ευθύνη για την εξέταση περνάει στο κράτος που εισήλθε νόμιμα ο εκάστοτε αιτών ασύλου και δεν απαιτεί θεώρηση. Την ευθύνη για την εξέταση αιτήσεων που υποβάλλονται σε κράτη διεθνούς διέλευσης αεροδρομίου την έχει το κράτος όπου υπάρχει το αεροδρόμιο, ενώ, τέλος, εάν με βάση τα κριτήρια αυτά, δεν υπάρχει η δυνατότητα να καθορισθεί το υπεύθυνο κράτος για την εξέταση της αίτησης,

---

¹⁴ Παπαγεωργίου, Γ. (2015). ό.π.

τότε το πρώτο κράτος στο οποίο κατατέθηκε η αίτηση αναλαμβάνει την ευθύνη εξέτασης της αίτησης ασύλου.

Ωστόσο, η Συνθήκη του Δουβλίνου προκάλεσε προβλήματα και ανισότητες μεταξύ των χωρών της Ευρώπης και, πιο συγκεκριμένα, μεταξύ των χωρών του κέντρου και της περιφέρειας. Αυτό συνέβη, διότι η συνύπαρξη διαφορετικών συνθηκών υποδοχής και διαδικασιών ασύλου προκάλεσε πιέσεις στα συστήματα ασύλου των χωρών υποδοχής, καθώς ο Κανονισμός Δουβλίνου II όριζε ότι το κράτος στο οποίο εισήλθε πρώτα ο αλλοδαπός είναι υπεύθυνο για την εξέταση της παροχής ασύλου. Η αντίθεση αυτή μεταξύ των χωρών του κέντρου της Ευρωπαϊκής Ένωσης και της περιφέρειας οξύνθηκε ακόμη περισσότερο, εξαιτίας των νέων οδών παράνομης μετανάστευσης, που δημιουργήθηκαν λόγω των αυστηρών ελέγχων στα αεροδρόμια της Ένωσης, γεγονός που προκάλεσε την αύξηση στην προτίμηση της παράνομης εισόδου στην Ευρώπη, μέσω εναλλακτικών χερσαίων και θαλάσσιων οδών.

Ως εκ τούτου, τα κράτη του Νότου κλήθηκαν να αντιμετωπίσουν έναν ιδιαίτερα μεγάλο αριθμό αιτημάτων ασύλου, εξαιτίας των μεταναστευτικών πιέσεων που τους ασκήθηκαν μετά την εφαρμογή του Δουβλίνου. Η κατάσταση αυτή και οι μακροχρόνιες καθυστερήσεις που συνεπάγεται, λόγω των χρονοβόρων γραφειοκρατικών διαδικασιών, οδήγησαν τα κράτη αυτά στο να ζητήσουν την επιπλέον εφαρμογή μέτρων για τη δικαιότερη κατανομή της ευθύνης (“burden sharing”) ως προς την εξέταση των αιτήσεων ασύλου, και, πρωτίστως, την αλλαγή της διάταξης περί της εξέτασης της αίτησης ασύλου από τη χώρα υποδοχής αποκλειστικά, με μόνη εξαίρεση την ανάγκη επιβολής της διάταξης για λόγους ευχερέστερης προστασίας ή βιώσιμης λύσης του αιτούντος.

2.3 Κανονισμός Δουβλίνου III

Η ιδιαίτερα έντονη ανάγκη για την κάλυψη των αναγκών στον τομέα της μετανάστευσης οδήγησε στην ανάγκη για αναθεώρηση του Δουβλίνου, δεδομένων και των διαφορών των χωρών του κέντρου με της περιφέρειας. Η αναδιατύπωση του Δουβλίνου αποτέλεσε μία διαδικασία που διήρκεσε χρόνια, καθώς η Επιτροπή επέβαλε την πρόταση για αναδιατύπωση το 2008 και,

έπειτα, ακολούθησαν οι συνήθεις διαπραγματευτικές διαδικασίες που διήρκησαν περισσότερο από μία τετραετία. Στη μακροχρόνια αυτή διαδικασία συνέβαλαν ιδιαίτερα η διάσταση των απόψεων μεταξύ του Κοινοβουλίου και το Συμβουλίου, όπως και των χωρών του Νότου του Συμβουλίου, όπως π.χ. η Ελλάδα, η Μάλτα, η Ιταλία, η Ισπανία ή η Κύπρος.

Λαμβάνοντας υπόψη αυτή τη διάσταση απόψεων, η Επιτροπή κατέληξε στο να μην προχωρήσει σε μία καθοριστική αλλαγή του Δουβλίνου, αλλά να ενισχύσει την αποτελεσματικότητα του συστήματος, καθώς και την προστασία των αιτούντων ασύλου, μέσω ορισμένων αλλαγών στις διατάξεις.

Ο ακρογωνιαίος λίθος του Δουβλίνου III, όπως ονομάστηκε η αναθεώρηση του Κανονισμού Δουβλίνου II, ήταν η διεύρυνση της οικογένειας αιτούντων, ώστε να μην περιορίζεται πλέον αποκλειστικά σε σύζυγο, γονείς, τέκνα, αλλά να περιλαμβάνει τον ορισμό της οικογένειας με την ευρύτερη έννοιά του, συμπεριλαμβάνοντας και θείους, παππούδες ή και τα αδέρφια, διευρύνοντας τα κριτήρια για την εξέταση των αιτήσεων ασύλου, προς όφελος των αιτούντων.

Επιπροσθέτως, ο Κανονισμός Δουβλίνου III, έχει ως σκοπό την ελάφρυνση των χωρών υποδοχής, οι οποίες έχουν επιβαρυνθεί σε αρκετά μεγάλο βαθμό από τις πολυάριθμες μεταναστευτικές ροές. Ως εκ τούτου, η Επιτροπή προσπάθησε να προωθήσει τον κανόνα για την αναστολή των μεταφορών των μεταναστών σε μία χώρα, εφόσον η χώρα αυτή συγκαταλέγεται μεταξύ των χωρών που υφίστανται σημαντικές μεταναστευτικές πιέσεις. Αυτή η πρόταση της Επιτροπής υποστηρίχθηκε από το Κοινοβούλιο, αλλά αμφισβητήθηκε από το Συμβούλιο, παρόλο που χώρες, όπως η Ελλάδα, η Ιταλία αλλά και άλλες χώρες του Νότου κατατάσσονταν υπέρ της διάταξης αυτής.

Εν συνεχεία, έπειτα από μία σειρά διαπραγματεύσεων, τα κράτη κατέληξαν σε μία λύση, με σκοπό την ευχαρίστηση των απαιτήσεων όλων των κρατών καθώς και την ελάφρυνση των πιέσεων από τις μεταναστευτικές ροές. Έτσι, κατέληξαν στην ίδρυση του «Μηχανισμού έγκαιρης προειδοποίησης, προετοιμασίας και διαχείρισης κρίσεων», ούτως ώστε, εάν κάποιο κράτος δέχεται έντονες πιέσεις από μεταναστευτικές ροές, να μπορεί να υποβάλλει πρόγραμμα δράσης προς την Επιτροπή και το Συμβούλιο, ώστε να υπόκειται σε ένα είδος εποπτείας σε ό,τι αφορά τα μέτρα για την αντιμετώπιση των πιέσεων.

Έπειτα, λόγω της συνέχειας των πιέσεων από τις μεταναστευτικές ροές και, πιο συγκεκριμένα το 2012, το Συμβούλιο πρότεινε τη δημιουργία ενός Κοινού Πλαισίου αλληλεγγύης για τα κράτη μέλη που έρχονται αντιμέτωπα με κύματα μεταναστευτικών ροών άνευ προηγουμένου και δυσκολεύονται να τα διαχειριστούν σωστά. Το Κοινό αυτό Πλαίσιο αποτελείται από ορισμένα μέτρα, βάσει των οποίων θα αντιμετωπίζονται οι πιέσεις που ασκούνται στα κράτη υποδοχής και, πρωτίστως, στα συστήματα παροχής ασύλου τους. Εντούτοις, το νέο αυτό Κοινό Πλαίσιο δεν προέβλεπε την αναστολή μεταφορών στα κράτη υποδοχής και οι προϋποθέσεις που έθετε καθιστούσαν δύσκολη την ενεργοποίησή του.

2.4 Χώρος Σένγκεν

Η ιδέα για τον χώρο Σένγκεν ξεκίνησε το 1985, όταν 5 χώρες στο ομώνυμο χωριό του Λουξεμβούργου, το χωριό Σένγκεν, αποφάσισαν να υπογράψουν τη Συμφωνία αυτή. Στη συμφωνία αυτή προσχώρησε, σε αρχικό στάδιο, το Λουξεμβούργο, η Γαλλία, η τότε Δυτική Γερμανία, η Ολλανδία και το Βέλγιο, ενώ, με το πέρασμα των ετών, όλο και περισσότερα κράτη προσχωρούσαν στη Συμφωνία, με αποτέλεσμα, σήμερα, να αποτελεί αναπόσπαστο κομμάτι των κανόνων και της νομοθεσίας της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Σήμερα, 26 κράτη έχουν υπογράψει τη Συμφωνία, μερικά εκ των οποίων δεν είναι μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης, όπως η Νορβηγία, η Ελβετία και η Ισλανδία.

Η ιδέα, βάσει της οποίας τα κράτη συμφώνησαν στη δημιουργία του χώρου Σένγκεν, ήταν η δημιουργία ενός χώρου στην Ευρώπη, όπου θα είναι εφικτή η μετακίνηση των ανθρώπων και, πιο συγκεκριμένα, των Ευρωπαίων πολιτών, χωρίς ελέγχους. Πιο αναλυτικά, μέσω του χώρου Σένγκεν, ορίστηκαν κοινά εξωτερικά σύνορα, τα οποία θα είναι, ουσιαστικά, τα σύνορα της Ένωσης. Επομένως, παύουν να διενεργούνται συνοριακοί έλεγχοι στα σύνορα των χωρών που έχουν υπογράψει τη Συμφωνία αυτή, καθιστώντας, έτσι, τα κράτη που ανήκουν στον χώρο Σένγκεν υπεύθυνα για τον έλεγχο των εξωτερικών συνόρων και τη διασφάλιση της ασφάλειας εντός του χώρου αυτού. Ωστόσο, τα εξωτερικά αυτά κοινά σύνορα παραμένουν ανοιχτά για τα άτομα που

αναζητούν εύρεση καταφυγίου από πολέμους ή διώξεις ή για άτομα που επιθυμούν να εισέλθουν στην Ευρώπη με σκοπό την εύρεση εργασίας.

Εντούτοις, υπάρχουν ορισμένες περιπτώσεις κατά τις οποίες μπορούν να διεξαχθούν διασυνοριακοί έλεγχοι. Ως εκ τούτου, σε περίπτωση που η αστυνομία διαθέτει πληροφορίες για πιθανότητα απειλής της δημόσιας ασφάλειας ή για πιθανό διασυνοριακό έγκλημα έχει τη δυνατότητα να προβεί σε διασυνοριακούς ελέγχους. Ακόμη, υπάρχει η δυνατότητα διασυνοριακών ελέγχων σε λιμάνια και αεροδρόμια, με σκοπό την επαλήθευση του εάν ένα πρόσωπο είναι ο νόμιμος κάτοχος του εισιτηρίου που διαθέτει. Για τους αποτελεσματικότερους ελέγχους εξωτερικών συνόρων ισχύει το σύστημα ανταλλαγής πληροφοριών για τις θεωρήσεις (VIS) και την ασφάλεια (SIS), ενώ υπάρχει και το σύστημα θεώρησης διαβατηρίων για τον έλεγχο των υπηκόων τρίτων χωρών εντός της Ευρωπαϊκής Ένωσης, με σκοπό τον έλεγχο της εισόδου και διαμονής τους για ένα χρονικό διάστημα μέχρι τριών μηνών.

Σε ό,τι, όμως, αφορά τα εξωτερικά σύνορα, οι υπήκοοι της Ένωσης μπορούν να υποβληθούν σε ελέγχους, ώστε να επαληθευτεί η ταυτότητά τους, βάσει των ταξιδιωτικών τους εγγράφων, ενώ οι πολίτες που δεν πληρούν το κριτήριο της υπηκοότητας της Ένωσης υποβάλλονται σε πιο αυστηρούς ελέγχους. Αυτό σημαίνει ότι, κατά την είσοδό τους σε έδαφος κράτους μέλους της Ευρωπαϊκής Ένωσης, θα πρέπει να επιδεικνύουν ορισμένα έγκυρα έγγραφα, όπως κάποιο ταξιδιωτικό έγγραφο, θεώρηση ή και άδεια διαμονής και να αποδεικνύουν ότι διαθέτουν τους κατάλληλους πόρους, ώστε να συντηρούνται οικονομικά για την περίοδο της διαμονής τους ή να δικαιολογούν τον λόγο που επιθυμούν να διαμείνουν στην εκάστοτε χώρα.

Όπως αναφέρει η Ηρώ Νικολακοπούλου-Στεφάνου για τον χώρο Σένγκεν «Σύμφωνα με το άρθρο 77 παρ. 1 ΣΛΕΕ, «Η Ένωση αναπτύσσει πολιτική με στόχο: α) να εξασφαλίζεται η απουσία οποιουδήποτε ελέγχου προσώπων, ανεξαρτήτως ιθαγένειας, κατά τη διέλευση των εσωτερικών συνόρων β) να εξασφαλίζεται ο έλεγχος των προσώπων και η αποτελεσματική εποπτεία της διέλευσης των εξωτερικών συνόρων.»¹⁵

---

¹⁵ Νικολακοπούλου-Στεφάνου, Η. και Μαραβέγιας, Ν. Επιμ. (2016).ό.π., σελ. 461

Εντούτοις, πρέπει να τονισθεί στο συγκεκριμένο σημείο ότι η κατάργηση των εσωτερικών συνόρων αφορά μόνο όσα κράτη ανήκουν στον χώρο Σένγκεν. Αυτό συμβαίνει διότι, όταν οι κανόνες της Συμφωνίας Σένγκεν ενσωματώθηκαν, το 1997, στη Συνθήκη του Άμστερνταμ και, μέσω της Συμφωνίας αυτής, οι κανόνες του χώρου Σένγκεν έγιναν αναπόσπαστο κομμάτι της Ευρωπαϊκής Ένωσης, ορισμένα κράτη μέλη, όπως π.χ. η Δανία και το Ηνωμένο Βασίλειο, αυτοεξαιρέθηκαν με ειδικά πρωτόκολλα, ενώ άλλα κράτη, όπως π.χ. η Ιρλανδία, απέκτησαν τη δυνατότητα επιλεκτικής συμμετοχής. Επίσης, ορισμένα κράτη θα μπορέσουν να ενταχθούν στον χώρο Σένγκεν, αφού εκπληρώσουν τις κατάλληλες προϋποθέσεις, ενώ, όπως προαναφέρθηκε, υπάρχουν και κράτη που, παρόλο που είναι μέλη της Ένωσης, δεν ανήκουν στον χώρο Σένγκεν (Νορβηγία, Λιχτενστάιν, Ελβετία και Ισλανδία).

Ακόμη, τα κράτη που είναι μέλη του χώρου Σένγκεν έχουν αρκετούς περιορισμούς, οι οποίοι θεμελιώνονται στην κανονιστική αρχή της αμοιβαίας εμπιστοσύνης. Πιο αναλυτικά, σύμφωνα με την Ηρώ Νικολακοπούλου-Στεφάνου «Η συμμετοχή στη ζώνη Σένγκεν συνεπάγεται σοβαρούς περιορισμούς στην εθνική κυριαρχία, τόσο στο κανονιστικό/ ρυθμιστικό όσο και στο επιχειρησιακό επίπεδο. Οι περιορισμοί αυτοί θεμελιώνονται στη θεμελιώδη κανονιστική αρχή (normative principle) της αμοιβαίας εμπιστοσύνης μεταξύ των κρατών μελών. Η αρχή αυτή ανάγεται σε δικαιοπρακτικό θεμέλιο του όλου οικοδομήματος, με αποτέλεσμα ένα κράτος μέλος, αν αποτύχει στη φύλαξη των κοινών εξωτερικών συνόρων, να κινδυνεύει με αποκλεισμό από το σύστημα Σένγκεν. Βέβαια, παρά τους σημαντικούς περιορισμούς στην κυριαρχία τους, τα συμμετέχοντα κράτη παραμένουν αποκλειστικά αρμόδια για τον καθορισμό των συνόρων τους.»¹⁶

Εντούτοις, κατά τη διάρκεια της μεταναστευτικής κρίσης το 2015-2016 πολλά κράτη της Ευρωπαϊκής Ένωσης, παρόλο που ήταν μέλη του χώρου Σένγκεν, αποφάσισαν να ενισχύσουν τους ελέγχους στα σύνορά τους, ενώ άλλα κατέληξαν στη λύση του να κλείσουν τα σύνορά τους για κάποιο χρονικό διάστημα, με σκοπό να μειωθούν οι μεταναστευτικές ροές προς το εσωτερικό της χώρας τους. Σύμφωνα με τη Συμφωνία Σένγκεν, δίνεται η δυνατότητα στα

---

¹⁶ Νικολακοπούλου-Στεφάνου, Η. και Μαραβέγιας, Ν. Επιμ. (2016).ό.π., σελ. 461-462

κράτη που την έχουν υπογράψει να εισάγουν εκ νέου ελέγχους στα σύνορά τους μέχρι 6 μήνες, για λόγους ασφαλείας, ενώ, ορίζεται, επίσης, ότι σε περίπτωση σημαντικών κρίσεων, οι διασυνοριακοί έλεγχοι μπορεί να διενεργούνται και για χρονικό διάστημα μέχρι δύο έτη.

Όσον αφορά τους υπηκόους τρίτων χωρών, σύμφωνα με το άρθρο 79 ΣΛΕΕ, είναι στην ευχέρειά του εκάστοτε κράτους να ορίσει τον όγκο των ατόμων που θα εισέλθουν στην επικράτειά του, έχοντας ως σκοπό την εύρεση μισθωτής ή μη μισθωτής εργασίας. Συνεχίζοντας, η Ηρώ Νικολακοπούλου-Στεφάνου αναφέρει ότι «Η Ένωση μπορεί πάντως να νομοθετήσει αναφορικά με τις προϋποθέσεις βραχείας διαμονής, σύμφωνα με το άρθρο 77 παρ. 2 (γ) ΣΛΕΕ και τις συνθήκες απασχόλησης των υπηκόων τρίτων χωρών που διαμένουν νόμιμα στο έδαφός της, σύμφωνα με το άρθρο 153 παρ. 1 (ζ) ΣΛΕΕ.»¹⁷

2.5 Ευρωπαϊκός Οργανισμός Συνοριοφυλακής και Ακτοφυλακής (FRONTEX)

Ένας σημαντικός οργανισμός της Ευρωπαϊκής Ένωσης, ο οποίος είναι υπεύθυνος για την προστασία των εξωτερικών συνόρων και ασχολείται άμεσα με ζητήματα μετανάστευσης και ασύλου, είναι ο Ευρωπαϊκός Οργανισμός Συνοριοφυλακής και Ακτοφυλακής, γνωστός και ως Frontex. Ο συγκεκριμένος οργανισμός ιδρύθηκε με τον Κανονισμό 2007/2004 του Συμβουλίου και αποτελεί έναν εκτελεστικό ευρωπαϊκό μηχανισμό. Χρηματοδοτείται από συνεισφορές από χώρες συνδεδεμένες με τον χώρο Schengen και από τον προϋπολογισμό της ίδιας της Ένωσης. Όπως αναφέρει η Ηρώ Νικολακοπούλου-Στεφάνου «Ο οργανισμός, σε συνέχεια του Κανονισμού (ΕΕ) 656/2014 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου.»¹⁸ Παράλληλα, ο Frontex είναι υπεύθυνος και για την καταπολέμηση του διασυνοριακού εγκλήματος, πέραν της διαχείρισης των μεταναστευτικών ροών και των συνόρων.

---

¹⁷ Νικολακοπούλου-Στεφάνου, Η. και Μαραβέγιας, Ν. Επιμ. (2016).ό.π., σελ. 462

¹⁸ Νικολακοπούλου-Στεφάνου, Η. και Μαραβέγιας, Ν. Επιμ. (2016).ό.π., σελ. 471

Το άρθρο 4 παρ. 2 ΣΕΕ ορίζει ότι η Ευρωπαϊκή Ένωση σέβεται ότι κάθε κράτος μέλος της είναι το ίδιο υπεύθυνο για τη διατήρηση της εθνικής του ασφάλειας, χωρίς να παρεμβαίνουν άλλοι ευρωπαϊκοί οργανισμοί στον τομέα αυτόν ή και σε άλλες λειτουργίες του κράτους, όπως η δημόσια τάξη ή και η εδαφική ακεραιότητα. Ο Frontex, ως οργανισμός, είναι απόλυτα συμβατός με την προαναφερθείσα διάταξη και παρεμβαίνει, αποκλειστικά, για θέματα που άπτονται των εξωτερικών συνόρων της ΕΕ και μόνο έπειτα από αίτηση του εκάστοτε κράτους.

Τα κράτη μέλη μπορούν να συμμετέχουν εθελοντικά στις δράσεις του Frontex, παρόλο που οι δράσεις αυτές θα λειτουργούσαν ακόμη καλύτερα εάν τα κράτη συμμετείχαν υποχρεωτικά, μέσω της συμβολής τους σε διάφορους τομείς, όπως, αναφορικά, σε οικονομικούς ή διοικητικούς τομείς, σε τομείς έρευνας και διάσωσης, τεχνολογικούς τομείς, τομείς ασφάλειας ή και ασύλου, ανάλογα πάντα με τις δυνατότητές του εκάστοτε κράτους. Τα κράτη, επίσης, πρέπει να παρέχουν πληροφορίες στον Frontex για θέματα που άπτονται της ασφάλειας, ενώ, σε τέτοιες περιπτώσεις, οι πληροφορίες που καλούνται να παρέχουν μπορεί να αφορούν και θέματα εθνικής αρμοδιότητας.

Σύμφωνα, ακόμη, με την Ηρώ Νικολακοπούλου-Στεφάνου «Αυτό που είναι πρωτόγνωρο στην περίπτωση της Ευρωπαϊκής Συνοριοφυλακής/Ακτοφυλακής είναι το είδος των καθηκόντων που αυτή καλείται να ασκήσει. Τα καθήκοντα αυτά θα την καταστήσουν μια ομοσπονδιακού τύπου αστυνομική δύναμη, η οποία πάντως θα συμπληρώνει και δεν θα υποκαθιστά τις αντίστοιχες εθνικές δυνάμεις, όπως στην περίπτωση της Αμερικανικής Ακτοφυλακής.»¹⁹

Από το 2010 και έπειτα ο Frontex θεωρεί ως κέντρο επιχειρήσεών του τα ελληνοτουρκικά σύνορα. Η έντονη αυτή δραστηριοποίησή του στη συγκεκριμένη περιοχή οδήγησε τις μεταναστευτικές ροές στην εύρεση νέων διόδων εισόδου εντός των εδαφών της Ευρωπαϊκής Ένωσης και, πιο συγκεκριμένα, της Ελλάδας, μέσω των νησιών του Αιγαίου, με πλοία που αναχωρούσαν από την περιοχή της Σμύρνης και είχαν ως προορισμό τα ελληνικά νησιά, γεγονός που αποτέλεσε και τη μεγαλύτερη πρόκληση που είχε

---

¹⁹ Νικολακοπούλου-Στεφάνου, Η. και Μαραβέγιας, Ν. Επιμ. (2016).ό.π., σελ. 472-473

να αντιμετωπίσει ο Ευρωπαϊκός Οργανισμός Συνοριοφυλακής και Ακτοφυλακής. Στο εγχείρημά του αυτό ο Frontex βοηθήθηκε από την επιχείρηση Ποσειδώνας, η οποία από το 2011 και έπειτα συμβάλει στην προστασία των χερσαίων και θαλάσσιων συνόρων.

Σύμφωνα με έκθεση τους FIDH, Migreurop και EMHRN το 2013 «Η Frontex παρότι δήλωνε ικανοποιημένη από τα αποτελέσματα στα χερσαία σύνορα (μείωση των συλλήψεων μεταναστών χωρίς νομιμοποιητικά έγγραφα από 2.000 την εβδομάδα σε λιγότερο από 10 τον Οκτώβριο) αντιμετώπιζε τώρα τη θαλάσσια πρόκληση. Ο αριθμός των μεταναστών που πέρασαν παράνομα στην επικράτεια της Ε.Ε. από θαλάσσης εκτοξεύθηκε στα ύψη. Σύμφωνα με το ελληνικό λιμενικό σώμα από 102 άτομα που είχαν εισέλθει παράνομα στη χώρα το πρώτο εξάμηνο, το δεύτερο ο αριθμός τους έφθασε τους 3.280. Σύμφωνα με τον Frontex το 2012 πραγματοποιήθηκαν 3.307 συλλήψεις στο πλαίσιο της Επιχείρησης Ποσειδώνας. Το 2013 ο αριθμός αυτός έφθασε τις 10.427.»²⁰

2.6 Σύμφωνο για τη Μετανάστευση και το Άσυλο

Τα τελευταία χρόνια, η διεθνής μετανάστευση αποτελεί μία πραγματικότητα την οποία τα περισσότερα, αν όχι όλα τα κράτη, καλούνται να διαχειριστούν. Με τον κατάλληλο τρόπο διαχείρισης από τα κράτη υποδοχής, η μετανάστευση μπορεί να αποβεί θετική για την ανάπτυξή τους. Είναι αδιαμφισβήτητο ότι η ισχυρή παρουσία μεταναστών εντός της Ευρωπαϊκής Ένωσης έχει συνεισφέρει αρκετά στην οικονομική της ανάπτυξη, καθώς υπάρχουν αρκετά κράτη που επιθυμούν την παρουσία μεταναστών εντός της επικράτειάς τους, προκειμένου να ενισχύσουν την οικονομία του κράτους που τους υποδέχεται, ενσωματώνοντάς τους στην αγορά εργασίας, ενώ, παράλληλα, μπορούν να βοηθήσουν και στη δημογραφική ανάπτυξη του κράτους αυτού, δεδομένου του ότι τα περισσότερα κράτη στη «γηραιά ήπειρο» αντιμετωπίζουν δημογραφικά προβλήματα. Επίσης, είναι άξιο αναφοράς το γεγονός ότι η μετανάστευση, όπως έχει

---

²⁰ FIDH-Migreurop-REMDH. (2014). FRONTEX Ελλάδα-Τουρκία: Τα σύνορα της Άρνησης. Ανακτήθηκε από τον διαδικτυακό τόπο: https://www.fidh.org/IMG/pdf/rapport_gr_2_2_final.pdf (τελευταία πρόσβαση: 20/12/2020), σελ. 5-6

προαναφερθεί, συμβάλλει και στην ανάπτυξη των χωρών αποστολής των μεταναστών μέσω διαφόρων τρόπων, όπως π.χ. των εμβασμάτων.

Ως εκ τούτου, δεδομένων των γεγονότων που κάνουν όλο και περισσότερο εμφανές το ότι η μετανάστευση αποτελεί και θα συνεχίσει να αποτελεί ένα επίκαιρο φαινόμενο, το οποίο δεν είναι δυνατό να εξαλειφθεί, και δεδομένης της πρόκλησης που καλείται η Ευρωπαϊκή Ένωση να αντιμετωπίσει, με έναν όλο και περισσότερο αυξανόμενο αριθμό μεταναστών να θέλουν να εγκατασταθούν στο εσωτερικό της, το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο ενέκρινε, τον Δεκέμβριο του 2005, τη Σφαιρική Προσέγγιση της μετανάστευσης. Σύμφωνα με το σχέδιο κειμένου για το Ευρωπαϊκό Σύμφωνο για τη μετανάστευση και το άσυλο «Επανάλαβε την πεποίθησή του ότι το μεταναστευτικό ζήτημα αποτελεί αναπόσπαστο κομμάτι των εξωτερικών σχέσεων της Ένωσης και ότι μια αρμονική και αποτελεσματική διαχείριση της μετανάστευσης πρέπει να είναι σφαιρική και, επομένως, να αντιμετωπίζει, τόσο την οργάνωση της νόμιμης μετανάστευσης, όσο και την καταπολέμηση της παράνομης μετανάστευσης, ως μέσων για την προώθηση της συνέργειας μεταξύ της μετανάστευσης και της ανάπτυξης. Το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο είναι πεπεισμένο ότι η Σφαιρική Προσέγγιση της Μετανάστευσης έχει νόημα μόνον στα πλαίσια μιας στενής σύμπραξης με τις χώρες καταγωγής, διέλευσης και προορισμού.»²¹

Εντούτοις, προκειμένου να καταφέρει η Ευρωπαϊκή Ένωση να διαχειριστεί αυτό τον μεγάλο όγκο μεταναστών, διότι δεν διαθέτει τα κατάλληλα μέσα, ώστε να μπορέσει να διαχειριστεί μαζικές μεταναστευτικές ροές και να τις εντάξει ομαλά στις κοινωνίες της, προέβη σε μια ισχυρή απόφαση. Στην απόφαση αυτή συνέβαλε, επίσης, η επιθυμία της Ένωσης να επιβεβαιώσει ότι οι κανόνες που θα αφορούν τη μετανάστευση και το άσυλο θα είναι σύμφωνοι με τους κανόνες που θα αφορούν το διεθνές δίκαιο, τον σεβασμό στα ανθρώπινα δικαιώματα και ότι δεν θα διακυβεύονται τα συμφέροντα καθώς και η ασφάλεια των κρατών μελών της.

Η απόφαση αυτή αφορά την έγκριση του Συμφώνου για τη Μετανάστευση και το Άσυλο, που έλαβε χώρα στις 17 Ιουνίου του 2008, και βασίζεται σε 5 άξονες.

---

²¹ Συμβούλιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης. (2008). *Ευρωπαϊκό Σύμφωνο για τη Μετανάστευση και το Άσυλο*. Ανακτήθηκε από τον διαδικτυακό τόπο: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/HTML/?uri=LEGISSUM:jl0038&from=EL> (τελευταία πρόσβαση:28/12/2020), σελ.2

Έτσι, σύμφωνα με το σχέδιο κειμένου σχετικά με το Ευρωπαϊκό Σύμφωνο για τη Μετανάστευση και το Άσυλο, το συγκεκριμένο Σύμφωνο έχει ως σκοπό την:

- Οργάνωση της νόμιμης μετανάστευσης, λαμβάνοντας υπόψη τις προτεραιότητες, τις ανάγκες και τις δυνατότητες υποδοχής κάθε κράτους μέλους, και την ενθάρρυνση της ενσωμάτωσης υπηκόων τρίτων κρατών,
- Καταπολέμηση της παράνομης μετανάστευσης, εξασφαλίζοντας την επιστροφή των παράνομων μεταναστών στις χώρες καταγωγής τους ή στις χώρες διέλευσης,
- Ενίσχυση της αποτελεσματικότητας των συνοριακών ελέγχων,
- Συγκρότηση της Ευρώπης ως χώρου ασύλου,
- Δημιουργία σφαιρικής εταιρικής σχέσης με τις χώρες καταγωγής και διέλευσης ευνοώντας τη συνεργεία μεταξύ μετανάστευσης και ανάπτυξης,²²

Ωστόσο, παρά τα εμφανή θετικά βήματα της Ευρωπαϊκής Ένωσης για μία περισσότερο οργανωμένη διαχείριση των μεταναστευτικών ρευμάτων και, παρά την πρόοδο που σημείωσε αντιμετώπιση με το νέο, για τα τότε δεδομένα, μεταναστευτικό φαινόμενο, το 2015 κλήθηκε να αντιμετωπίσει μια μεταναστευτική κρίση άνευ προηγουμένου. Ιδιαίτερα αυξημένες μεταναστευτικές ροές προσπαθούσαν να περάσουν τα σύνορα των κρατών υποδοχής της Ευρωπαϊκής Ένωσης και να εγκατασταθούν σε αυτά, ασκώντας τους, με τον τρόπο αυτό, πιέσεις. Η δυσκολία σωστής διαχείρισης των μεταναστευτικών ρευμάτων πρόδωσε τις ατέλειες που υπήρχαν στο ευρωπαϊκό σύστημα διαχείρισής τους, αναδεικνύοντας τη δυσκολία και, πιθανότατα, τη μη επιθυμία των χωρών της βόρειας Ευρώπης να δέχονται μετανάστες, καθώς και την αδυναμία συντονισμού των χωρών στον τρόπο διαχείρισης των ροών, γεγονός που πρόκυπτε από τα διαφορετικά συστήματα ασύλου των κρατών της Ένωσης. Ακόμη, αυτές οι έντονες πιέσεις ανέδειξαν τις ατέλειες του Κανονισμού του Δουβλίνου, που έθετε στις χώρες υποδοχής την αρμοδιότητα να εξετάζουν τις αιτήσεις ασύλου, επιβαρύνοντάς τες, έτσι, με σημαντικό γραφειοκρατικό βάρος και με τη μακροχρόνια παραμονή αλλοδαπών στην επικράτειά τους.

---

²² Συμβούλιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης. (2008).ό.π., σελ. 4

Πέραν, όμως, του Κανονισμού του Δουβλίνου, υπήρχαν και άλλες αστοχίες από την Ευρωπαϊκή Ένωση, που οδήγησαν στη μεγάλη αυτή μεταναστευτική κρίση του 2015. Τα κεφάλαια που διέθετε για τη διαχείριση των ροών δαπανήθηκαν με άνισο τρόπο στην αστυνόμευση και στα σύνορα χωρών, όπως στην Τουρκία ή την Ελλάδα καθώς και σε άλλες χώρες της Μεσογείου. Επιπροσθέτως, υπήρχαν και προσπάθειες εξορθολογισμού του συστήματος που, εντούτοις, έπεσαν στο κενό, καθώς ορισμένα κράτη μέλη, που δεν συμφωνούσαν στις υποχρεωτικές εγκαταστάσεις και σε ορισμένες μορφές αλληλεγγύης, παρεμπόδισαν τις μεταρρυθμίσεις. Η περίοδος που ακολούθησε ήταν ιδιαίτερα δύσκολη με σημαντικές πιέσεις στα κέντρα υποδοχής μεταναστών στις χώρες υποδοχής και με γραφειοκρατικές διαδικασίες για την εξέταση ασύλου που διαρκούσαν μήνες, ωθώντας, έτσι, τους μετανάστες στην αναζήτηση εναλλακτικών οδών μετανάστευσης, δεδομένου του ότι η νόμιμη οδός δεν ήταν πια εφικτή.

2.7 Νέο Σύμφωνο για τη Μετανάστευση και το Άσυλο

Συνεπώς, το 2020, η Ευρωπαϊκή Ένωση αποφάσισε ότι θα έπρεπε να αλλάξει την κατάσταση αυτή με ένα νέο Σύμφωνο σχετικά με τη μετανάστευση. Έτσι, στις 23 Σεπτεμβρίου του 2020, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή έθεσε σε ισχύ το «Νέο Σύμφωνο για τη Μετανάστευση και το Άσυλο». Πρόκειται για ένα «οικοδόμημα με τρεις ορόφους» που σύμφωνα με τον αντιπρόεδρο της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, Μαργαρίτη Σχοινά, το οικοδόμημα αυτό αναφέρεται στην «εξωτερική διάσταση, τη διαχείριση των εξωτερικών συνόρων και τους εσωτερικούς κανόνες, που διασφαλίζουν ότι παρέχεται αλληλεγγύη στα κράτη μέλη που δέχονται την πίεση της μετανάστευσης.»²³

Πιο αναλυτικά, σε ό,τι αφορά την εξωτερική διάσταση, η οποία μπορεί να χαρακτηριστεί και ως «θεμέλιο» του Συμφώνου αυτού, το νέο σύμφωνο καλεί τα κράτη να ενισχύσουν τις εταιρικές τους σχέσεις με τις χώρες καταγωγής και

---

²³ Καθημερινή. (2020). *Μαργαρίτης Σχοινάς: Επιχειρούμε ολιστική προσέγγιση με το νέο Σύμφωνο για τη μετανάστευση*. Ανάκτηση από τον διαδικτυακό τόπο: <https://www.kathimerini.gr/politics/561091168/margaritis-schoinas-epicheiroyme-olistiki-proseggisi-me-to-neo-symfono-gia-ti-metanasteysi/> (τελευταία πρόσβαση: 30/12/2020)

τις χώρες διέλευσης. Ο «δεύτερος όροφος» του οικοδομήματος σχετίζεται με την ενίσχυση των εξωτερικών συνόρων της Ευρωπαϊκής Ένωσης, ενώ ο «τρίτος όροφος» προτείνει κανόνες, ώστε τα κράτη να αναλαμβάνουν και να μοιράζονται ισότιμα τις ευθύνες, καθώς και να προωθηθεί η αλληλεγγύη μεταξύ τους. Ακόμη, το Νέο Σύμφωνο δίνει τη δυνατότητα στα κράτη να μην συμμετέχουν στις μετεγκαταστάσεις των αιτούντων ασύλου και προσφύγων, δίνοντάς τους τη δυνατότητα να συμβάλλουν στη διαχείριση του μεταναστευτικού, μέσω διοικητικής ή χρηματοοικονομικής βοήθειας στα υπόλοιπα κράτη μέλη.

Σε ό,τι αφορά τον «δεύτερο όροφο», υπήρξαν διάφορες κριτικές για το Νέο Σύμφωνο, διότι θεωρήθηκε ότι «σκληραίνει» περισσότερο τα σύνορα της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Παρόλο που δίνει ιδιαίτερη έμφαση στην αρχή της μη επαναπροώθησης (non-refoulement), εισάγει νέα μέτρα που δυσκολεύουν την αναζήτηση ασύλου σε χώρες της Ευρώπης από τους αιτούντες διεθνή προστασία.

Το Σύμφωνο αυτό, ακόμη, δίνει ιδιαίτερη έμφαση σε νέα κριτήρια μετεγκατάστασης, μετατοπίζοντάς τα, πρωτίστως, στα οικογενειακά. Ως εκ τούτου, τα κριτήρια δίνουν αρκετή έμφαση, πλέον, σε οικογενειακούς δεσμούς, όπως, επί παραδείγματι, στην επανένωση οικογενειών. Ακόμη, το Νέο Σύμφωνο για τη Μετανάστευση δίνει ιδιαίτερη σημασία στην παροχή ασύλου, προτείνοντας ένα νέο σύστημα επιτήρησης, ώστε να ελέγχονται αν διατηρούνται οι σωστές διαδικασίες παροχής ασύλου και να αποτρέπονται οι παραβάσεις της αρχής της μη επαναπροώθησης (non-refoulement).

Ωστόσο, και το νέο αυτό Σύμφωνο αυτό έχει δεχθεί διάφορες κριτικές. Αρχικά, έχει ειπωθεί ότι δεν απευθύνεται στα βαθύτερα αίτια της μετανάστευσης. Μέσω των νέων κριτηρίων μπορεί να δίνει νέες δυνατότητες σε όσους αιτούνται άσυλο, αλλά δεν αντιμετωπίζει τις παράνομες μεταναστευτικές ροές με αποτελεσματικότητα, ενώ, παράλληλα, θεωρήθηκε ότι η χρηματοδότηση χωρών, όπως φάνηκε και από τη Συμφωνία με τη Τουρκία, δεν αποτελεί βιώσιμη λύση του προβλήματος.

Τέλος, μία ακόμη σημαντική κριτική που έχει δεχθεί το Σύμφωνο αυτό είναι το γεγονός ότι δεν αναφέρεται στις νέες προκλήσεις για τη μετανάστευση που θέτει

η πανδημία του Covid-19. Θεωρήθηκε ότι οι ελλείψεις στο υγειονομικό σύστημα, που θέτει η πανδημία αυτή, πιθανότατα, θα μπορούσαν να καλυφθούν με μετανάστες, όπως, επί παραδείγματι, νοσοκόμες που θα κάλυπταν θέσεις σε νοσοκομεία. Ωστόσο, λόγω του γενικού φόβου της Ευρώπης απέναντι στο μεταναστευτικό και, εξαιτίας ορισμένων κομμάτων, που στρέφονται κατά της μετανάστευσης, κάτι τέτοιο δεν ήταν εφικτό να προταθεί. Παράλληλα, η πανδημία θέτει σε κίνδυνο τη ρύθμιση της μετανάστευσης, επηρεάζοντας τις χώρες υποδοχής στο έργο τους για τη διαχείριση του μεταναστευτικού ζητήματος, θέτοντάς τις κυβερνήσεις αντιμέτωπες με μία υγειονομική κρίση άνευ προηγουμένου. Συνεπώς, προτεραιότητα άρχισε να αποτελεί η αντιμετώπιση της πανδημίας, η νοσηλεία και αντιμετώπιση προβλημάτων των ασθενών του Covid, αμελώντας, προσωρινά, τα ζητήματα που αφορούσαν το μεταναστευτικό.

2.8 Συμφωνίες Επανεισδοχής

Οι ευρωτουρκικές, όπως και οι ελληνοτουρκικές, σχέσεις είναι ένα ιδιαίτερα σημαντικό πεδίο που αποτελεί αρκετά συχνά θέμα των Συνόδων Κορυφής της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Ένα μείζον ζήτημα που επηρεάζει τις ευρωτουρκικές σχέσεις είναι και η μετανάστευση και, πιο αναλυτικά, η μετανάστευση των Τούρκων υπηκόων στην Ευρώπη, η παράνομη διέλευση υπηκόων τρίτων χωρών στην Ευρώπη μέσω της Τουρκίας και ο ρόλος όσων Τούρκων υπηκόων έχουν ήδη εγκατασταθεί στα εδάφη της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Συνεπώς, βάσει και του νέου ρόλου της Τουρκίας, ως μία χώρα από την οποία πολίτες μεταναστεύουν και όχι, απλώς, ως μία χώρα στην οποία εγκαθίστανται πολίτες που έχουν μεταναστεύσει, πυροδοτούνται, αρκετές φορές, οι διαπραγματεύσεις με την Ευρώπη, δεδομένου του ότι, η τελευταία θα αποτελεί τον επόμενο σταθμό όσων επιλέγουν να μετεγκατασταθούν.

Ως εκ τούτου, η Τουρκία, έχοντας αντιληφθεί τον σημαντικό της ρόλο για τη ρύθμιση των μεταναστευτικών ροών και την ανάγκη που έχει η Ευρωπαϊκή Ένωση τη συνεργασία μαζί της για τη ρύθμιση του μεταναστευτικού ζητήματος, έθεσε στο τραπέζι ένα φλέγον ζήτημα, στην αρχή των συζητήσεων, για εκείνη, την υποψηφιότητά της για την ένταξή της στην Ευρωπαϊκή Ένωση, όντας

ιδιαίτερα δύσπιστη για τη σοβαρότητα με την οποία είχε εκλάβει η Ευρώπη την υποψηφιότητά της αυτή. Ως εκ τούτου, φοβούμενη ότι θα μπορούσε να αποτελέσει έδαφος ντάμπινγκ για τους αιτούντες άσυλο και τους μετανάστες που όδευαν προς την Ευρώπη, είχε φανεί ιδιαίτερα διστακτική στις μεταρρυθμίσεις που θα προέβαινε για να συμβαδίζει με την Ευρωπαϊκή Ένωση στον τομέα της μετανάστευσης.

Ιδιαίτερα σημαντικό ρόλο στις ευρωτουρκικές σχέσεις στον τομέα της μετανάστευσης διαδραματίζουν οι συμφωνίες επανεισδοχής. Οι διαπραγματεύσεις ξεκίνησαν το 2005, αλλά τελείωσαν απότομα το 2006, εξαιτίας του Κυπριακού, με συνέπεια την υποβάθμιση των ευρωτουρκικών σχέσεων. Έπειτα, οι διαπραγματεύσεις ξεκίνησαν ξανά το 2009, με αποτέλεσμα, μέχρι το 2011, τα δύο μέρη να συμφωνήσουν σε ένα νέο κείμενο επανεισδοχής και την Ευρωπαϊκή Ένωση να δεσμευτεί για την έναρξη διαλόγου για την κινητικότητα, τη μετανάστευση και τις εκδόσεις βίζας.

Επιπροσθέτως, το 2008, το Σύμφωνο για τη Μετανάστευση και το Άσυλο, στο οποίο κατέληξε η Ευρωπαϊκή Ένωση, προτρέπει τη σύναψη συμφωνιών επανεισδοχής. Σύμφωνα με την Ηρώ Νικολακοπούλου- Στεφάνου «Το Ευρωπαϊκό Σύμφωνο του 2008 που προαναφέρθηκε προτρέπει τη σύναψη συμφωνιών επανεισδοχής (readmission agreements) σε ενωσιακό επίπεδο, μεταξύ δηλαδή της ΕΕ και τρίτων χωρών καταγωγής ή διέλευσης βάσει της ενωσιακής αρμοδιότητας, χωρίς πάντως να θίγεται η εθνική αρμοδιότητα για όσους υπηκόους τρίτων χωρών δεν πληρούν ή δεν πληρούν πλέον τους όρους εισόδου, παρουσίας ή διαμονής στο έδαφος κράτους μέλους.»²⁴

Ως εκ τούτου, το 2013 και, πιο συγκεκριμένα, στις 16/12/2013, υπεγράφη, έπειτα από έντονες μεταναστευτικές πιέσεις και μακροχρόνιες διαπραγματεύσεις, η συμφωνία επανεισδοχής Ευρωπαϊκής Ένωσης-Τουρκίας, στην Άγκυρα. Σύμφωνα με τη συμφωνία αυτή, η Τουρκία δεσμεύεται να δέχεται στα εδάφη της παράτυπους μετανάστες τουρκικής υπηκοότητας, όπως και υπηκόους τρίτων χωρών που έχουν περάσει από το έδαφός της πριν φτάσουν στην Ευρωπαϊκή Ένωση. Σύμφωνα με την Ηρώ Νικολακοπούλου-Στεφάνου «Στο πεδίο εφαρμογής εμπίπτουν τα πρόσωπα που δεν πληρούν τους όρους

---

²⁴ Νικολακοπούλου-Στεφάνου, Η. και Μαραβέγιας, Ν. Επιμ. (2016).ό.π., σελ. 468

εισόδου, παρουσίας και διαμονής στην επικράτεια των συμβαλλόμενων μερών. Οι υπήκοοι τρίτων χωρών και οι απάτριδες μπορούν να επιστραφούν στο συμβαλλόμενο μέρος, εφόσον έχουν διαμείνει σε αυτό ή διήλθαν από το κράτος αυτό.»²⁵

Στη συμφωνία αυτή σημαντικό ρόλο αποτέλεσαν και τα αιτήματα της Τουρκίας. Έτσι, η τελευταία, προκειμένου να συμφωνήσει στο αίτημα της Ευρώπης για επιστροφές μεταναστών, έθεσε στο τραπέζι τις διευκολύνσεις στη χορήγηση θεωρήσεων εισόδου. Συνεπώς, η Τουρκία προέβη σε αίτημα διευκόλυνσης για τη χορήγηση θεωρήσεων εισόδου, όταν τον Δεκέμβριο του 2009, η Ευρωπαϊκή Ένωση προέβη στην κατάργηση των θεωρήσεων εισόδου για τους πολίτες των Δυτικών Βαλκανίων.

Ωστόσο, οι έντονες μεταναστευτικές πιέσεις το 2015 στα σύνορα της Ευρώπης έδωσαν ένα συγκριτικό πλεονέκτημα στη διαπραγματευτική θέση της Τουρκίας και ανέδειξαν τις ατέλειες του ευρωπαϊκού συστήματος διαχείρισης των μεταναστευτικών ροών. Ως αποτέλεσμα αυτού, οι Ευρωπαίοι ηγέτες προσπάθησαν να βρουν λύση, μέσω της σωστής κατανομής των μεταναστών σε χώρες της Ευρώπης, με σκοπό να ελαφρυνθούν οι χώρες υποδοχής. Καθώς, όμως, μία τέτοια προσπάθεια ήταν μάταιη, επόμενη λύση θεωρήθηκε η επίτευξη συμφωνίας με τις χώρες προέλευσης ή τις χώρες διέλευσής τους.

Καρπός των προσπαθειών αυτών θεωρήθηκε τον Οκτώβριο του 2015, το Κοινό σχέδιο δράσης, το οποίο ενεργοποιήθηκε στις 29 Νοεμβρίου. Σύμφωνα με την Ηρώ Νικολακοπούλου-Στεφάνου «Στις 15 Οκτωβρίου 2015 συμφωνήθηκε ένα κοινό σχέδιο δράσης Ευρωπαϊκής Ένωσης-Τουρκίας για την αντιμετώπιση του προσφυγικού προβλήματος, το οποίο εγκρίθηκε από τους αρχηγούς κρατών και κυβερνήσεων στην προαναφερθείσα Δήλωση της 29.11.2015. Στο κείμενο της Δήλωσης αναφέρεται (παρ.5) ότι «...η συμφωνία επανεισδοχής θα τεθεί πλήρως σε εφαρμογή από τον Ιούνιο του 2016...».²⁶

Συνεπώς, και σύμφωνα με τα παραπάνω δεδομένα, η συμφωνία επανεισδοχής, που τέθηκε σε ισχύ τον Ιούνιο του 2016, θα ενίσχυε τη συνεργασία της Ευρωπαϊκής Ένωσης με την Τουρκία σε ζητήματα

²⁵ Νικολακοπούλου-Στεφάνου, Η. και Μαραβέγιας, Ν. Επιμ. (2016).ό.π., σελ. 469

²⁶ Νικολακοπούλου-Στεφάνου, Η. και Μαραβέγιας, Ν. Επιμ. (2016).ό.π., σελ. 469-470

μετανάστευσης, προλαμβάνοντας τη μετακίνηση των μεταναστών που δεν δικαιούνται διεθνή προστασία και διασφαλίζοντας τη σωστή και έγκαιρη επιστροφή τους στις χώρες προέλευσής τους. Ακόμη, η Ευρωπαϊκή Ένωση από μεριάς της δεσμεύεται να άρει την υποχρέωση θεωρήσεων βίζας για τους Τούρκους υπηκόους μέχρι τον Οκτώβριο του 2016.

Έπειτα, τον Μάρτιο του 2016, οι Ευρωπαίοι ηγέτες, συναντήθηκαν για τρίτη φορά, μετά τον Νοέμβριο του 2015, με σκοπό τις συζητήσεις για τη διευθέτηση ζητημάτων που άπτονταν του μεταναστευτικού. Στη συνάντηση αυτή η Ευρωπαϊκή Ένωση και η Τουρκία προσπάθησαν να συζητήσουν ζητήματα, με σκοπό την εμβάθυνση των σχέσεών τους και την αντιμετώπιση του μακροχρόνιου ζητήματος των μεταναστευτικών ροών. Σύμφωνα με το δελτίο τύπου της Ευρωπαϊκής Επιτροπής «Η Τουρκία και η Ευρωπαϊκή Ένωση επιβεβαίωσαν τη δέσμευσή τους για την εφαρμογή του κοινού τους σχεδίου δράσης που ενεργοποιήθηκε στις 29 Νοεμβρίου 2015. Έχει σημειωθεί ήδη αρκετή πρόοδος, ιδίως με το άνοιγμα της αγοράς εργασίας της Τουρκίας στους Σύρους υπό καθεστώς προσωρινής προστασίας, την εκ νέου θέσπιση της υποχρέωσης θεώρησης για τους Σύρους και άλλες εθνικότητες, την αναβάθμιση των προσπαθειών της τουρκικής ακτοφυλακής και αστυνομίας σε θέματα ασφάλειας και την ενίσχυση της ανταλλαγής πληροφοριών. Επιπλέον η Ευρωπαϊκή Ένωση έχει αρχίσει να εκταμιεύει τα 3 δισεκατομμύρια ευρώ της διευκόλυνσης για τους πρόσφυγες στην Τουρκία για συγκεκριμένα σχέδια και έχουν προχωρήσει οι εργασίες για την ελευθέρωση των θεωρήσεων και στο πλαίσιο των ενταξιακών συνομιλιών, μεταξύ άλλων με το άνοιγμα του Κεφαλαίου 17 τον περασμένο Δεκέμβριο. Στις 7 Μαρτίου 2016 η Τουρκία συμφώνησε περαιτέρω να δεχθεί την ταχεία επιστροφή όλων των μεταναστών που δεν χρήζουν διεθνούς προστασίας και μεταβαίνουν από την Τουρκία στην Ελλάδα και να κάνει δεκτούς στο έδαφός της όλους τους παράτυπους μετανάστες που συλλαμβάνονται στα τουρκικά ύδατα. Η Τουρκία και η ΕΕ συμφωνούν επίσης να αναβαθμίσουν τα μέτρα κατά των διακινητών

μεταναστών και εξέφρασαν την ικανοποίησή τους για την ανάληψη δραστηριότητας από το ΝΑΤΟ στο Αιγαίο.»²⁷

---

²⁷ Δελτίο Τύπου 144/16 της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, της 18 Μαρτίου 2016 σχετικά με τη Δήλωση ΕΕ-Τουρκίας, ανάκτηση από τον διαδικτυακό τόπο <https://www.consilium.europa.eu/el/press/press-releases/2016/03/18/eu-turkey-statement/> (τελευταία πρόσβαση 30/12/2020)

Τρίτο Κεφάλαιο

Πύλες εισόδου, λόγοι μετανάστευσης από χώρες προέλευσης, Τουρκία ως χώρα διέλευσης

Στο παρόν κεφάλαιο κρίνεται απαραίτητη η μελέτη του μεταναστευτικού φαινομένου και των μεταναστευτικών ροών από μία περισσότερο λεπτομερή πλευρά. Υψίστης σημασίας είναι η αναφορά στις πύλες εισόδου, τις διαδρομές που ακολουθούν οι παράτυποι μετανάστες για να εισέλθουν σε μία χώρα. Επίσης, κρίθηκε σημαντική η αναφορά στις τρεις βασικές χώρες αποστολής, από τις οποίες παρατηρήθηκαν τα περισσότερα μεταναστευτικά ρεύματα κατά την κρίση του 2015, ενώ, τέλος, θα γίνει μία εκτενής αναφορά στη Τουρκία ως χώρα διέλευσης και τον τρόπο που διαχειρίζεται τις μεταναστευτικές ροές.

3.1 Πύλες εισόδου

Παρατηρώντας κανείς τον χάρτη θα μπορέσει να διακρίνει την ιδιαίτερα σημαντική θέση της Μεσογείου. Πιθανότατα, εκ πρώτης όψεως, θα θεωρήσει τη Μεσόγειο «εμπόδιο» μεταξύ του Βορρά και του Νότου ή των χωρών της Ευρώπης και της Ανατολής, μία τέτοια διαπίστωση, ωστόσο, οτιδήποτε άλλο παρά αληθές θα μπορούσε να θεωρηθεί. Η εξέχουσα θέση της Μεσογείου καθίσταται εμφανής και μέσω της ιστορίας. Δεν θα ήταν υπερβολή να θεωρηθεί η Μεσόγειος ως ένας «συνδετικός κρίκος» μεταξύ των διαφορετικών λαών και πολιτισμών, καθώς συνδέει τις τρεις ηπείρους της Αφρικής, της Ασίας και Ευρώπης. Συνεπώς, η θέση της αυτή την καθιστά «αρωγό» στη διάδοση καινοτομιών από τη μία ήπειρο στην άλλη. Αντίστοιχα, όμως, σε περιπτώσεις συγκρούσεων, πολέμων και, γενικότερα, δυσκολιών οι επιπτώσεις δεν μένουν αποκλειστικά στη μία ήπειρο στην οποία ξέσπασαν, αλλά, επηρεάζουν έμμεσα και τις υπόλοιπες γειτονικές ηπείρους.

Ως εκ τούτου, οι υβριδικές απειλές και οι συγκρούσεις που λαμβάνουν χώρα στις παραλιακές περιοχές της Μεσογείου επηρεάζουν αρνητικά και τις υπόλοιπες ηπείρους της θάλασσας αυτής. Μία σημαντική συνέπεια των

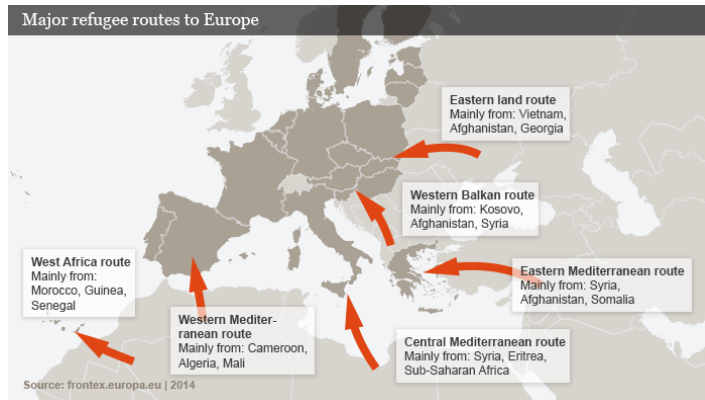

γεγονότων αυτών αποτελεί η κινητικότητα των πληθυσμών. Τα τελευταία χρόνια, οι συγκρούσεις στις περιοχές της Αφρικής και της Ασίας έχει δημιουργήσει μία κινητικότητα άνευ προηγουμένου προς τις χώρες της Ευρώπης με ανθρώπους οι οποίοι, προσπαθώντας να ξεφύγουν από τις συγκρούσεις, τις καταπιέσεις, τους διωγμούς αλλά και τις άσχημες συνθήκες διαβίωσης με τις οποίες έρχονται αντιμέτωποι στις χώρες καταγωγής τους, προσπαθούν να βρουν καλύτερες συνθήκες ζωής στη γειτονική ευρωπαϊκή ήπειρο.

Κατά συνέπεια, σε τέτοιες περιπτώσεις, η Μεσόγειος διαδραματίζει ίσως τον σημαντικότερο ρόλο στη διευκόλυνση της μετακίνησης των πληθυσμών προς την Ευρώπη, μέσω των διαφορετικών πυλών εισόδου ή διαδρομών που διαθέτει. Αυτές οι πύλες εισόδου, οι οποίες είναι ιδιαίτερα δημοφιλείς, πρωτίστως, για τους παράτυπους μετανάστες, είναι, αναφορικά, οι ακόλουθες:

- Η διαδρομή της ανατολικής Μεσογείου, η οποία αποτελείται από τα θαλάσσια σύνορα της Ελλάδας και της Κύπρου καθώς και τα χερσαία σύνορα της Ελλάδας και της Βουλγαρίας με την Τουρκία.
- Η διαδρομή της κεντρικής Μεσογείου, η οποία ενώνει τις ακτές της Αφρικής με τα σύνορα της Μάλτας και της Ιταλίας. Στην ευρύτερη αυτή διαδρομή εντάσσεται και η διαδρομή προς Απουλία και Καλαβρία, καθώς πολλοί μετανάστες αποβιβάστηκαν εκεί.
- Η διαδρομή της δυτικής Μεσογείου, η οποία ενώνει, επίσης, τις ακτές της Αφρικής με της Ισπανίας. Στην παρούσα κατηγορία, συγκαταλέγεται και η διαδρομή από τις ακτές της Αφρικής προς τα Κανάρια Νησιά.
- Η διαδρομή των δυτικών Βαλκανίων, η οποία αποτελεί επακόλουθο της διαδρομής της Ανατολικής Μεσογείου και αποτελείται από τις χώρες που διασχίζουν οι μετανάστες, οι οποίοι έχοντας ως αφετηρία την Ελλάδα φτάνουν μέχρι την Ουγγαρία.
- Η κυκλική διαδρομή Αλβανίας – Ελλάδας, η οποία αποτελείται από τα σύνορα των χωρών αυτών.
- Η διαδρομή ανατολικών συνόρων, στην οποία συγκαταλέγονται τα σύνορα μεταξύ Λευκορωσίας, Ουκρανίας, Μολδαβίας και Ρωσικής Ομοσπονδίας με τα σύνορα των ανατολικών κρατών της Ευρωπαϊκής

Ένωσης (Εσθονία, Φιλανδία, Ουγγαρία, Λετονία, Λιθουανία, Νορβηγία, Πολωνία, Σλοβακία, Βουλγαρία και Ρουμανία).²⁸

Major refugees to Europe. [Χάρτης]. Διαθέσιμο στο διαδικτυακό τόπο: <https://www.dw.com/en/report-one-million-migrants-and-refugees-reach-europe-in-2015/a-18933932> (τελευταία πρόσβαση: 19/01/2021)

3.2 Διαδρομή Ανατολικής Μεσογείου

Στην παρούσα εργασία, κρίθηκε αναγκαία η ενασχόληση με τη διαδρομή ανατολικής Μεσογείου, δεδομένου του ότι η θεματική της εστιάζει στις ελληνοτουρκικές σχέσεις και η διαδρομή αυτή συμπεριλαμβάνει τα ελληνοτουρκικά σύνορα. Έτσι, σε ό,τι αφορά τη διαδρομή της Ανατολικής Μεσογείου, αποτελεί ένα ιδιαίτερα σημαντικό πέρασμα των μεταναστευτικών ροών, το οποίο αναφέρεται σε άτομα που διασχίζουν τα χερσαία σύνορα Τουρκίας και Ελλάδας ή Τουρκίας με Βουλγαρίας, καθώς και τα χερσαία σύνορα της Ελλάδας και της Κύπρου.

Οι μεταναστευτικές ροές στη διαδρομή αυτή άρχισαν να αυξάνονται τη δεκαετία του 2000. Αυτό συνέβη, διότι, εκείνη την περίοδο, όσες χώρες είχαν γίνει μάρτυρες αυξημένων μεταναστευτικών ροών τα προηγούμενα έτη, προέβησαν σε σημαντικούς περιορισμούς. Έτσι, χαρακτηριστικά, η Ισπανία και η Ιταλία, σε συνεργασία με την Αφρική, προέβησαν σε αύξηση των συνοριακών ελέγχων, ενώ, παράλληλα, αυξήθηκε η παράτυπη μετανάστευση από περιοχές της Ασίας και της Μέσης Ανατολής. Επιπροσθέτως, η Τουρκία ξεκίνησε να προσελκύει

²⁸ Η Καθημερινή. (2015). *Οι οκτώ διαδρομές των προσφύγων στο ταξίδι τους προς την Ευρώπη*. Ανακτήθηκε από τον διαδικτυακό τόπο: <https://www.kathimerini.gr/world/831898/oi-okto-diadromes-ton-prosfygon-sto-taxidi-toys-pros-tin-eyropi/> (τελευταία πρόσβαση: 11/11/2021)

περισσότερους μετανάστες από την Αφρική, ως ένας πρώτος σταθμός, λόγω της χαλάρωσης των κανόνων θεώρησης εισόδου.

Ιδιαίτερα τη χρονιά του 2015, η Ευρώπη ήρθε αντιμέτωπη με έναν αριθμό μεταναστευτικών ροών άνευ προηγουμένου, κυρίως στα θαλάσσια ανατολικά της σύνορα. Πιο αναλυτικά, το 2015, στην διαδρομή της ανατολικής Μεσογείου εντοπίστηκε 17 φορές ο αριθμός των μεταναστών που είχαν εντοπιστεί το 2014 (885.386), ο οποίος κυμαινόταν ήδη σε υψηλά επίπεδα, με την πλειοψηφία των μεταναστών να εντοπίζεται σε νησιά του Αιγαίου, όπως η Λέσβος, η Σάμος, η Χίος και η Κως. Ωστόσο, από αυτό τον αριθμό, λίγοι ήταν εκείνοι που αιτήθηκαν άσυλο στην Ελλάδα, με την πλειοψηφία τους να ακολουθεί τη διαδρομή των Δυτικών Βαλκανίων, με σκοπό την εγκατάστασή τους σε χώρες της Βόρειας Ευρώπης. Οι περισσότεροι από τους μετανάστες ταξίδευαν, κυρίως, με τις οικογένειές τους, ώστε η μεταχείρισή τους να χρήζει ιδιαίτερης προσοχής, με τις εθνικότητές τους να ήταν, κυρίως, Σύριοι, Ιρακινοί και Αφγανοί. Επιπλέον, δεδομένης της αύξησης της μετανάστευσης μέσω της θάλασσας, οι μεταναστευτικές ροές μέσω της ξηράς είχαν, ήδη από το 2014, μειωθεί σε σημαντικό επίπεδο, χάρη στην κατασκευή του φράχτη στα ελληνοτουρκικά σύνορα και την επιχείρηση ΑΣΠΙΔΑ, που είχαν ως αποτέλεσμα τη μείωση των ροών μέσω του Έβρου κατά 95%.

Η πτωτική τάση των μεταναστευτικών ροών προς την Ελλάδα από τη διαδρομή ανατολικής Μεσογείου συνεχίστηκε και μέχρι το έτος 2019, λόγω διαφορετικών παραγόντων. Αρχικά, η συμφωνία της Ευρωπαϊκής Ένωσης με την Τουρκία, κατά την οποία όσοι μετανάστες εισέρχονταν παράνομα στα εδάφη της Ευρώπης θα επιστρέφονταν στην Τουρκία, συνέβαλε αρκετά ως αντικίνητρο για την παράνομη μετανάστευση στα εδάφη της Ευρώπης. Ακόμη, το κλείσιμο του περάσματος των δυτικών Βαλκανίων, όπως και ο φράχτης στα σύνορα της Τουρκίας με τη Βουλγαρία, αποτέλεσαν κατασταλτικό παράγοντα στην ανεξέλεγκτη άφιξη μαζικών μεταναστευτικών ροών.

Εντούτοις, το 2019, η διαδρομή της ανατολικής Μεσογείου ήρθε ξανά αντιμέτωπη με σημαντικές μεταναστευτικές πιέσεις, σε αντίθεση με την κεντρική και δυτική διαδρομή, στις οποίες δεν σημειώθηκαν αυξημένες αφίξεις μεταναστών. Στην ανατολική διαδρομή εντοπίστηκε ένας ιδιαίτερα υψηλός

αριθμός παράτυπων μεταναστών από τη Μέση Ανατολή και τη Νότια Ασία, οι οποίοι ασκούσαν πιέσεις τόσο στα θαλάσσια όσο και στα ηπειρωτικά σύνορα της Ελλάδας. Πιο συγκεκριμένα, 28.000 περισσότεροι μετανάστες σε σχέση με το 2018 εντοπίστηκαν στην Κύπρο, την Ελλάδα και τη Βουλγαρία. Οι περισσότεροι από αυτούς ήταν Αφγανοί, οι οποίοι έφτασαν το ποσοστό του 167% και προέρχονταν είτε από το Αφγανιστάν ή το Ιράν, ενώ, όπως προαναφέρθηκε, στα ελληνικά παράλια έφτασαν μετανάστες από διάφορα μέρη της Ασίας και της Μέσης Ανατολής. Τέλος, το 2019, παρατηρήθηκε και μία μικρή αύξηση από ορισμένες χώρες της Αφρικής, όπως το Κονγκό, τη Σομαλία ή το Καμερούν. Η πτωτική τάση των ποσοστών επανήλθε κατά το δεύτερο τρίμηνο του 2020, με τη μείωση στις μεταναστευτικές ροές, κατά τους μήνες Απρίλιο με Ιούνιο, να φτάνει το 92% σε σχέση με τους αντίστοιχους μήνες το 2019, κυρίως για τα πέντε νησιά του Αιγαίου, και 88% για τα χερσαία και θαλάσσια σύνορα. Επίσης, στο σύνολο του 2020, από τον Ιανουάριο μέχρι και τον Νοέμβριο οι μεταναστευτικές ροές μειώθηκαν κατά 79%.

3.3 Διαδρομή Δυτικών Βαλκανίων

Μετά την είσοδό τους μέσω της διαδρομής της ανατολικής Μεσογείου, η πλειοψηφία των μεταναστών δεν επιθυμεί να εγκατασταθεί στις χώρες υποδοχής, όπως εν προκειμένω στην Ελλάδα, και για αυτό τον λόγο οι μετανάστες επιχειρούν τη συνέχιση του ταξιδιού τους μέχρι τις χώρες της Βόρειας Ευρώπης. Ως εκ τούτου, συνεχίζουν μέσω της διαδρομής των Δυτικών Βαλκανίων, η οποία θα μπορούσε να θεωρηθεί η «φυσική» συνέχεια της πορείας των μεταναστών που εισέρχονται στην ευρωπαϊκή ήπειρο από τα ανατολικά σύνορα, διότι αποτελεί τη μοναδική διέξοδο, για να καταφέρουν να φτάσουν στις χώρες προορισμού που επιθυμούν. Η διαδρομή αυτή αποτελείται από χώρες όπως η Βόρεια Μακεδονία, η Σερβία ή η Ουγγαρία, με σκοπό οι μετανάστες να φτάσουν στις χώρες προορισμού τους, όπως, επί παραδείγματι, η Γερμανία ή η Αυστρία.

Η πίεση που υπέστη η Ελλάδα ως χώρα εισόδου το 2015 από τις μεταναστευτικές ροές, με τον Frontex να αναφέρει τον αριθμό των παράτυπων διαβάσεων στην Ουγγαρία να ανέρχεται σε 102.342, κατέληξαν τον Ιούλιο του

2015 στην κατασκευή φράχτη με συρματόπλεγμα στα σύνορά της Ελλάδας με τη Σερβία. Μετά την ενέργεια αυτή, η διαδρομή των δυτικών Βαλκανίων ξεκίνησε να αποτελείται από τη Βόρεια Μακεδονία, τη Σερβία, την Κροατία, τη Σλοβενία και την Αυστρία, με σκοπό την εγκατάσταση των μεταναστών στον τελικό τους προορισμό, τη Γερμανία.

The Western Balkan Route sees refugees and migrants cross from Turkey into Greece, before heading north through Macedonia, Serbia and Hungary. [Χάρτης]. Διαθέσιμο στον διαδικτυακό τόπο: <https://medium.com/@ajplus/europe-s-no-man-s-land-7f6c1f3c3057> (τελευταία πρόσβαση: 19/1/2021)

Migrant route to Germany

Migrant route to Germany. [Χάρτης]. Διαθέσιμο στον διαδικτυακό τόπο: <https://www.bbc.com/news/world-europe-34039968> (τελευταία πρόσβαση: 19/01/2021)

3.4 Συρία και μετανάστευση

Είναι ευρέως γνωστό ότι οι λόγοι που μπορούν να ωθήσουν τα άτομα σε μετακίνηση ποικίλλουν. Μεταξύ αυτών συγκαταλέγονται οι οικονομικοί λόγοι, οι πόλεμοι, οι περιορισμοί, οι δυσκολίες, οι διωγμοί και, γενικότερα, οι άσχημες συνθήκες διαβίωσης. Κάτι αντίστοιχο συνέβη και στην περίπτωση της Συρίας, η οικονομική ένδεια, οι στερήσεις και οι πόλεμοι αποτέλεσαν τους κυριότερους λόγους εξαιτίας των οποίων μια σειρά Σύριων πολιτών αποφάσισαν να εγκαταλείψουν τη χώρα καταγωγής τους και να κινηθούν προς τις κοντινές γειτονικές τους περιοχές ή και προς τα κράτη της Ευρώπης.

Πιο αναλυτικά, το 2010, σε διάφορες περιοχές της Μέσης Ανατολής ξέσπασε μία σειρά εξεγέρσεων που ονομάστηκαν «Αραβική Άνοιξη». Ως αφορμή των εξεγέρσεων αυτών θεωρήθηκε η αυτοπυρπόληση ενός μικροπωλητή στην Τυνησία με το όνομα Μοχάμεντ Μπουαζίζι, ως ένδειξη διαμαρτυρίας εναντίον των καταπιέσεων στις περιοχές εκείνες. Τα αίτια, όμως, ήταν βαθύτερα. Οι περιοχές στις οποίες έλαβαν χώρα οι αραβικές εξεγέρσεις, κυρίως περιοχές της Μέσης Ανατολής και στις χώρες του Μαγκρέμπ, ταλανίζονταν ήδη αρκετά χρόνια από οικονομική ανέχεια, ανεργία και άνιση κατανομή του πλούτου. Ήταν χώρες όπου επικρατούσε η επονομαζόμενη «νομενκλατούρα», με συγκεκριμένα πρόσωπα στην εξουσία και με μία γενιά μορφωμένων και πεπαιδευμένων νέων να δυσκολεύονται, μέχρι και να αδυνατούν, να ενταχθούν στην αγορά εργασίας, με αποτέλεσμα να καταφεύγουν σε διάφορες μορφές άτυπης απασχόλησης. Ως εκ τούτου, αυτές οι συνθήκες εξαθλίωσης που υφίσταντο οι νέοι, παρά την προσπάθειά τους για ένταξη στην παγκόσμια αγορά, οδήγησαν ένα μεγάλο μέρος του πληθυσμού σε μετανάστευση.

Μία από τις χώρες αυτές, στις οποίες έλαβαν χώρα οι αραβικές εξεγέρσεις και η οποία, μαστιζόμενη από τα κινήματα αυτά, μετατράπηκε, εν τέλει, σε αποτυχημένο κράτος είναι και η Συρία. Στην περίπτωση της χώρας αυτής, τα αίτια για τη μετακίνηση των πληθυσμών ήταν πολλαπλά και δεν περιορίζονταν αποκλειστικά στις εξεγέρσεις. Η Συρία αποτελούσε μία χώρα όπου το κατά κεφαλήν ΑΕΠ ήταν το ένα δέκατο από το συνηθισμένο στην Ευρώπη, μία χώρα «μάρτυρας» πολλών καταπιέσεων, ανεργίας και άνισης κατανομής πλούτου,

που σε συνδυασμό με τη βία, που προέκυψε μετά τις εξεγέρσεις, ανάγκασε ένα μεγάλο μέρος του πληθυσμού της σε μετακίνηση.

Το 2011 θεωρήθηκε σημείο καμπής για τη μετανάστευση από τη Συρία. Μέχρι τη χρονιά εκείνη, οι βασικότεροι λόγοι που παρακινούσαν τον πληθυσμό προς μετανάστευση θεωρήθηκαν οι οικονομικοί. Εντούτοις, την εποχή εκείνη, με το ξέσπασμα των αραβικών εξεγέρσεων, τα αίτια αυξήθηκαν. Σημείο αναφοράς για το ξέσπασμα των εξεγέρσεων θεωρήθηκε, τον Μάρτιο του 2011, η πράξη στην οποία προέβη μία ομάδα εφήβων στη Συρία να γράψουν με γκράφιτι στους τοίχους ενός σχολείου συνθήματα εναντίον του καθεστώτος του Άσαντ. Αμέσως, οι μαθητές συνελήφθησαν και βασανίστηκαν. Στις ενέργειες αυτές εναντίον των μαθητών από το καθεστώς, αντέδρασαν διαδηλωτές με κύρια αιτήματά τους την απελευθέρωση των συλληφθέντων μαθητών, την κατάργηση των νόμων περί μεταβίβασης της γης και την άρση της κατάστασης έκτακτης ανάγκης. Οι διαδηλώσεις αυτές, με την πάροδο του χρόνου μετατράπηκαν σε μαζικά κινήματα εναντίον του καθεστώτος με κύριο σύνθημα «Θεός, Συρία και ελευθερία, αυτό είναι όλα», ως απάντηση στο «Θεό, Συρία και Μπαχάρ» του καθεστώτος. Έπειτα, με σκοπό την κατασταλτική διαχείριση των διαδηλώσεων από το καθεστώς, εμφανίστηκε μία ένοπλη αντιπολίτευση, με τον στρατό να διαπράττει φρικαλεότητες και τον γηγενή πληθυσμό να καταφεύγει στη χρήση όπλων προς άμυνά του. Ο αιματηρός αυτός εμφύλιος συνεχίστηκε και είχε ως αποτέλεσμα τη μαζική έξοδο πληθυσμών.

Όπως έχει ήδη αναφερθεί, οι άνθρωποι που οδηγούνται στη μετανάστευση επιλέγουν ως χώρες υποδοχής τους τις χώρες που βρίσκονται κοντά στη χώρα καταγωγής τους. Συνεπώς, κύριο κράτος υποδοχής Σύριων μεταναστών θεωρήθηκε η Τουρκία. Πιο αναλυτικά, ήδη μέχρι τα μέσα του 2014, ο αριθμός των Σύριων προσφύγων στην Τουρκία ανερχόταν σε 1.6 εκατομμύρια νόμιμους και περισσότερους από 2 εκατομμύρια παράτυπους μετανάστες. Τη χρόνια του 2015 παρατηρήθηκε η έντονη επιθυμία οι μετανάστες να εγκαταλείψουν τα εδάφη της Τουρκίας και να κατευθυνθούν προς τα εδάφη της Ευρωπαϊκής Ένωσης, η πλειοψηφία των οποίων ήταν Σύριοι. Ένας παράγοντας που συνέβαλε στην έκρηξη αυτών των μεταναστευτικών ρευμάτων ήταν και η δήλωση της Γερμανίας ότι θα δεχθεί στα εδάφη της μισό εκατομμύριο Σύριους τον χρόνο, ενώ, παράλληλα, η απόφαση της Ευρωπαϊκής Ένωσης με την

Τουρκία για Κοινή Συμφωνία, η οποία είχε υπογραφεί τον Δεκέμβριο του 2013 και επικυρώθηκε το 2014, αλλά θα τίθετο σε ισχύ το 2016, για την επανεισδοχή των παράτυπων μεταναστών στην Τουρκία, θεωρούνται σημαντικοί παράγοντες που ώθησαν τους μετανάστες στη μετακίνησή τους προς την Ευρώπη.

3.5 Ιράκ και μετανάστευση

Αντίστοιχα, σημαντικές μεταναστευτικές ροές το 2015 σημειώθηκαν και από το Ιράκ. Κατά τα ιστορικά δεδομένα, σημείο αναφοράς της αύξησης των μετακινήσεων από το Ιράκ προς άλλες χώρες, αποτέλεσε η περίοδος του καθεστώτος του Σαντάμ Χουσεΐν, καθώς ιδιαίτερη αύξηση της μετανάστευσης από το Ιράκ σημειώθηκε μετά την εισβολή στο Κουβέιτ το 1991, με δύο εκατομμύρια μετανάστες να επιστρέφουν στις χώρες καταγωγής τους.

Πιο αναλυτικά, το 1990, ο Σαντάμ Χουσεΐν επιχείρησε εισβολή στο Κουβέιτ προβάλλοντας ορισμένες κατηγορίες. Αρχικά, υποστήριξε σθεναρά ότι το Κουβέιτ είχε προβεί σε εξόρυξη αργού πετρελαίου σε πετρελαιοπηγές σε διάφορες περιοχές κοντά στα σύνορα του Ιράκ, γεγονός που υπόθαλπε τον ανταγωνισμό για το πετρέλαιο. Επιπλέον, ο Σαντάμ Χουσεΐν επέμενε να σβηστεί το χρέος των 30 δισεκατομμυρίων που όφειλε το Ιράκ στο Κουβέιτ και προέβη στο να κατηγορήσει τη Σαουδική Αραβία και το Κουβέιτ ότι διατηρούσαν χαμηλές τιμές πετρελαίου προς όφελος των κρατών της Δύσης.

Ως εκ τούτου, παρά τις προσπάθειες του Αιγύπτιου ηγέτη, Μουμπάρακ, να αποφευχθεί πιθανή σύγκρουση μεταξύ των δύο κρατών, ο Σαντάμ Χουσεΐν, εισέβαλε στο Κουβέιτ στις 2 Αυγούστου του 1990, προκαλώντας θύελλα αντιδράσεων από τη διεθνή κοινότητα. Πιο συγκεκριμένα, τα δύο τρίτα από τα εικοσιένα κράτη του Αραβικού Συνδέσμου καταδίκασαν την ενέργεια αυτή, ενώ ο βασιλιάς της Σαουδικής Αραβίας, Φαντ, μαζί με την εξόριστη κυβέρνηση του Κουβέιτ, στράφηκαν για βοήθεια στις ΗΠΑ και στα μέλη του Βορειοατλαντικού Συμφώνου (NATO).

Η ανταπόκριση ήταν άμεση με την κυβέρνηση της Μεγάλης Βρετανίας, τη Σοβιετική Ένωση και τον Μπους να καταδικάζουν την εισβολή. Ακόμη, στις 3

Αυγούστου του 1990, το Συμβούλιο Ασφαλείας του Ο.Η.Ε κάλεσε το Ιράκ, χωρίς, ωστόσο, ανταπόκριση, να αποσύρει τα στρατεύματά του από το Κουβέιτ. Η μη ανταπόκριση του Ιράκ είχε ως συνέπεια κυρώσεις, όπως το εμπάργκο, και την προσάρτηση του Κουβέιτ ως την 19η επαρχία του. Ως ανταπάντηση, μαχητικά αεροσκάφη και στρατεύματα του ΝΑΤΟ έσπευσαν να βοηθήσουν τη Σαουδική Αραβία, σε περίπτωση εισβολής του Ιράκ, μέσω της γνωστής «επιχείρησης της ερήμου».

Ως συνέπεια όλων αυτών των αναταραχών ξεκίνησε ο Α΄ Πόλεμος του Κόλπου με το Συμβούλιο Ασφαλείας του ΟΗΕ να εξουσιοδοτεί τη χρήση βίας εναντίον του Ιράκ, στις 29 Νοεμβρίου του 1990, εάν το τελευταίο δεν υποχωρούσε από το Κουβέιτ μέχρι και τις 15 Ιανουαρίου. Δεδομένου του ότι το Ιράκ δεν υποχώρησε, στις 17/01/1991 ξεκίνησε ο Α΄ Πόλεμος του Κόλπου, ο οποίος προκάλεσε διαμάχες, έντονη φτώχεια, άνιση κατανομή πλούτου και καταπατήσεις ανθρωπίνων δικαιωμάτων, ωθώντας έναν μη αμελητέο αριθμό πολιτών στη μετανάστευση.

Εν συνεχεία, το ξέσπασμα του Β΄ Πολέμου του Κόλπου, με την εισβολή των ΗΠΑ στο Ιράκ είχε, επίσης, ως συνέπεια τη μετακίνηση πληθυσμών. Πιο αναλυτικά, ως παρεπόμενο του Α΄ Πολέμου του Κόλπου και υπό τον φόβο ότι το Ιράκ απειλεί τη στρατηγική θέση των ΗΠΑ στη Μέση Ανατολή, όπως και την ηγεμονία τους στην αγορά πετρελαίου, οι ΗΠΑ αποφάσισαν εισβολή στο Ιράκ το 2003. Η δικαιολογία για την εισβολή τους ήταν η συνεργασία της κυβέρνησης του Σαντάμ Χουσεΐν με την Αλ Κάιντα, άρα και η πιθανή συσχέτισή τους με τις τρομοκρατικές επιθέσεις της 11^{ης} Σεπτεμβρίου. Παράλληλα, προκειμένου οι ΗΠΑ να στοιχειοθετήσουν την απόφασή τους για εισβολή, αναφέρθηκαν και σε προηγούμενα εγκλήματα, στα οποία είχε προβεί η κυβέρνηση του Σαντάμ Χουσεΐν, καθώς είχε διαπράξει βασανιστήρια, εκτελέσεις, απελάσεις και άλλες ενέργειες εις βάρος των πληθυσμών που διέμεναν στα ιρακινά εδάφη.

Με αφορμή τα γεγονότα αυτά, ξεκίνησε ο πόλεμος στο Ιράκ, ο οποίος χωρίζεται σε δύο φάσεις. Η πρώτη φάση ξεκίνησε με την εισβολή στο Ιράκ, η οποία είχε ως παρεπόμενο την πτώση της κυβέρνησης του Σαντάμ, τη σύλληψη ηγετικών μελών της και, τέλος, τον απαγχονισμό του ίδιου, το 2006. Η εισβολή αυτή, όπως είναι λογικό, προκάλεσε αντιδράσεις από τη μεριά των Ιρακινών, με

αποτέλεσμα μία σειρά εξεγέρσεων εναντίον των δυνάμεων κατοχής, γεγονός το οποίο χαρακτηρίζει τη δεύτερη φάση του πολέμου.

Εντούτοις, παραδόξως, ο πόλεμος στο Ιράκ το 2003 δεν ήταν το γεγονός εκείνο που προκάλεσε τις αυξημένες μεταναστευτικές ροές, όσο, τον Φεβρουάριο του 2006, ο βομβαρδισμός στο τζαμί Αλ-Ασκάρι, οποίος είχε ως αποτέλεσμα το ξέσπασμα θρησκευτικής βίας και, κατά συνέπεια, την απόφαση των πολιτών να εγκαταλείψουν τη χώρα τους. Ως εκ τούτου, το 2008, ο Διεθνής Οργανισμός Μετανάστευσης ανέφερε ότι 2.4 εκατομμύρια Ιρακινοί εγκατέλειψαν τη χώρα καταγωγής τους και κατευθύνθηκαν, κατά γενικό κανόνα, προς Ιορδανία και Συρία, ενώ 2.7 εκατομμύρια Ιρακινών επέλεξαν να μετεγκατασταθούν εντός του Ιράκ.

Σε ό,τι αφορά τους πολίτες, οι οποίοι επέλεξαν να μετεγκατασταθούν στο εσωτερικό της χώρας τους, αποτέλεσαν συχνά θύματα χειραγώγησης. Αυτό συμβαίνει διότι στρατιωτικές ομάδες στο Ιράκ, όπως η Μοκτάντα αλ-Σαντρ, εκμεταλλεύθηκαν το γεγονός ότι οι άνθρωποι αυτοί ήταν περισσότερο ευάλωτοι, προσφέροντάς τους προστασία και καταφύγιο, ενώ, ουσιαστικά, τους στρατολόγούσαν, με σκοπό την εκπλήρωση θρησκευτικών σκοπών. Η στρατολόγηση αυτή επέφερε περεταίρω μετακίνηση πληθυσμών και εκτός του Ιράκ και οδήγησε σε αποσταθεροποίηση και σε διεθνείς συρράξεις. Παράλληλα, οι κυβερνήσεις χωρών, όπως η Συρία και η Ιορδανία, που δέχονταν τους μετανάστες, φοβήθηκαν ότι οι μετακινήσεις αυτές θα διευκόλυναν τις ενέργειες τρομοκρατικών οργανώσεων, όπως η Αλ Κάιντα, και ότι, ταυτόχρονα, θα ενίσχυαν τον ισλαμικό φανατισμό.

Στις αρχές του 1990, γίνονται αναφορές για μετακίνηση 50.000 ατόμων από το Ιράκ, κατά κύριο λόγο Κούρδων, προς τη γειτονική τους Τουρκία. Μετά το ξέσπασμα του Α' Πολέμου του Κόλπου, κύριο προορισμό των μεταναστών από το Ιράκ αποτελούσαν οι βιομηχανικές χώρες εκείνης της περιόδου. Η άφιξη μεταναστών στις ευρωπαϊκές χώρες παρουσίασε αύξηση από 8.140 (αριθμός που ίσχυε το 1990) σε 52.500 (το 2001), ενώ, κατά την Ύπατη Αρμοστεία των Ηνωμένων Εθνών για τους Πρόσφυγες (UNHCR), το 2001, 530.000 από τα 12 εκατομμύρια μετανάστες παγκοσμίως, ήταν ιρακινής καταγωγής. Πιο συγκεκριμένα, οι πιο δημοφιλείς χώρες προορισμού των ιρακινών μεταναστών,

κατά την περίοδο 1980 μέχρι το 2002, θεωρήθηκαν η Σουηδία, η Γερμανία, το Ηνωμένο Βασίλειο, η Ολλανδία, η Δανία και η Τουρκία.

Η μετανάστευση, όμως, δεν είναι ένα φαινόμενο το οποίο προκλήθηκε από τους δύο πολέμους του Κόλπου και, έπειτα, σταμάτησε να υφίσταται. Οι συνέπειες των πολέμων αυτών συνέχισαν και συνεχίζουν να προκαλούν έντονες μεταναστευτικές ροές. Η πολιτική αστάθεια, οι οικονομικές δυσκολίες, αλλά και η στρατολόγηση αποτελούν, χωρίς αμφιβολία, καταστάσεις που ενθαρρύνουν τις αποφάσεις των πολιτών για μετακίνηση. Επιπροσθέτως, το γεγονός ότι η μετανάστευση από το Ιράκ υπήρχε ήδη από τον πόλεμο με το Ιράν και έγινε ακόμη πιο έντονη από τους πολέμους του Κόλπου και έπειτα, είχε ως αποτέλεσμα τη δημιουργία δικτύων μετανάστευσης (networks of migration) από μετανάστες που έχουν ήδη εγκατασταθεί στις χώρες υποδοχής τους και παρέχουν πληροφορίες σε όσους είναι στις χώρες καταγωγής τους, με αποτέλεσμα να τους ωθούν πιο εύκολα στην απόφασή τους για μετακίνηση.

3.6 Αφγανιστάν και μετανάστευση

Ακόμη μία χώρα από την οποία καταγράφηκαν σημαντικές αφίξεις κατά το έτος 2015 είναι το Αφγανιστάν. Η χώρα αυτή θεωρείται ιδιαίτερης σημασίας στην παραγωγή μεταναστών και προσφύγων, καθώς επί δεκαετίες χαρακτηριζόταν από τη μετακίνηση φύλων, νομάδων και πληθυσμών. Στο γεγονός αυτό συνέβαλε ιδιαίτερα η γεωγραφική θέση και η ιστορία της.

Αρχικά, το Αφγανιστάν βρίσκεται σε τέτοιο σημείο στον χάρτη, ώστε να καθίστανται σχετικά πιο εύκολες οι μετακινήσεις πληθυσμών στις γειτονικές του χώρες, ενώ, η γεωγραφική του αυτή θέση συνέβαλε και στο αμάλγαμα εθνοκοινοτήτων που χαρακτηρίζει τον πληθυσμό του. Πιο συγκεκριμένα, η γεωγραφική θέση καθόρισε σε μεγάλο βαθμό το πληθυσμιακό προφίλ της χώρας, αλλά και την ιστορία της. Αποτελεί αμάλγαμα τεσσάρων πολιτισμών, του Ισλαμικού, του Ινδουιστικού, του Ορθόδοξου Χριστιανισμού και του Κομφουκιανισμού, που προέρχονται αντιστοίχως από τη Μέση Ανατολή, τη

Νότια και την Κεντρική Ασία.²⁹ Συνεπώς, αυτός ο συνδυασμός πολιτισμών επηρέασε τη δομή της κοινωνίας, τη διαμόρφωση του νομικού και πολιτικού της συστήματος και, όπως είναι λογικό, προκάλεσε και εσωτερικές διαμάχες.

Πέραν, όμως, από τη γεωγραφική του θέση, που συμβάλει στη μετακίνηση πληθυσμών, το Αφγανιστάν θεωρείται μία χώρα με μακρά παράδοση στη μετανάστευση. Οι πρώτες μεταναστευτικές ροές προκλήθηκαν εξαιτίας των αναταραχών που ξέσπασαν μετά το πραξικόπημα το 1978 από το Μαρξιστικό Δημοκρατικό κόμμα του Αφγανιστάν. Έπειτα, το 1979 η Σοβιετική Ένωση εισέβαλε στη χώρα, για μία δεκαετία, προκειμένου να στηρίξει το φιλικά προσκείμενο προς τη Μόσχα καθεστώς. Η εισβολή αυτή, όμως, βρήκε τη Σοβιετική Ένωση αντιμέτωπη με τις ομάδες μουτζαχεντίν, με αποτέλεσμα την πρόκληση σοβαρών αναταραχών και τη μετανάστευση ενός σημαντικού μέρους του πληθυσμού προς γειτονικές χώρες, όπως π.χ. το Πακιστάν και το Ιράν.

Έπειτα, μετά την αποχώρηση των Σοβιετικών, το 1989, προκλήθηκε εμφύλιος, ως επακόλουθο της παραμονής του κομμουνιστικού κόμματος στην εξουσία μέχρι το 1999, όταν οι αντάρτες προέβησαν στην κατάληψη της Καμπούλ. Μετά τη λήξη του εμφυλίου, αναδείχθηκε η ομάδα των Ταλιμπάν, οι οποίοι κυβέρνησαν από το 1996-2001 και είχαν ως σκοπό την ενοποίηση και την αποκατάσταση της ασφάλειας στη χώρα. Η περίοδος αυτή χαρακτηρίζεται από έντονη εσωτερική κινητικότητα, ενώ, λόγω των διωγμών της φυλής Χαζάρα από τους Ταλιμπάν, παρατηρήθηκε και μετανάστευση προς το Ιράν. Στη συνέχεια, την 11^η Σεπτεμβρίου, με την επέμβαση των ξένων δυνάμεων, με απώτερο στόχο την πτώση των Ταλιμπάν, και με τη Συμφωνία της Βόννης του 2001 (Bonn Agreement) δημιουργήθηκαν ξανά σημαντικές μεταναστευτικές ροές προς τις γειτονικές χώρες. Η συμφωνία, αυτή, ωστόσο, είχε ως αποτέλεσμα οι χώρες υποδοχής να αλλάξουν τις πολιτικές φιλοξενίας και υποδοχής Αφγανών προσφύγων, ωθώντας τους σε μετανάστευση προς άλλες χώρες.

---

²⁹Δημητριάδη, Α. (2013). *Η μετανάστευση από το Αφγανιστάν προς τρίτες χώρες και την Ελλάδα*. Ανακτήθηκε από τον διαδικτυακό τόπο: <https://www.eliamep.gr/wp-content/uploads/2013/09/%CE%95%CE%99%CE%A3%CE%91%CE%93%CE%A9%CE%93%CE%99%CE%9A%CE%97-%CE%95%CE%9A%CE%98%CE%95%CE%A3%CE%97-%CE%91%CE%A6%CE%93%CE%91%CE%9D%CE%99%CE%A3%CE%A4%CE%91%CE%9D-1.pdf> (τελευταία πρόσβαση: 07/02/2021), σελ.5-6

Μία από αυτές τις νέες χώρες υποδοχής ήταν και η Ελλάδα, καθώς όταν άρχισαν οι απελάσεις από το Ιράν, πιο πολύς κόσμος, που ζούσε επί χρόνια στο Ιράν αναγκάστηκε να φύγει γιατί δεν μπορούσε να επιστρέψει Αφγανιστάν λόγω των διαφόρων προβλημάτων. Αναγκάστηκε να εγκαταλείψει και το Ιράν για αυτό δέχτηκε και η Ελλάδα μεγάλη μάζα των Αφγανών³⁰. Μεταξύ των Αφγανών που έφτασαν στην Ελλάδα κατατάσσονται οι πολιτικοί πρόσφυγες, οι οποίοι αναγκάζονται να μετακινηθούν λόγω των πολιτικών τους πεποιθήσεων, οι οικονομικοί μετανάστες και όσοι επιλέγουν να εγκαταλείψουν τη χώρα τους για λόγους ασφαλείας, όπως π.χ. όσοι μετανάστες έφυγαν από τη Χαζάρα, ενώ άλλοι επιλέγουν τη μετακίνησή τους για λόγους όπως ο ρατσισμός και ο αποκλεισμός.

3.7 Η Τουρκία ως χώρα διέλευσης

Έπειτα από αναφορά στις πύλες εισόδου μεταναστών από τη Μεσόγειο σε χώρες της Ευρώπης και στην κατάσταση που επικρατεί στις τρεις βασικές χώρες καταγωγής μεταναστών, ώστε να γίνει κατανοητό τι ωθεί τους πολίτες σε μετανάστευση, κρίνεται απαραίτητη η αναφορά στη θέση και τον ρόλο της Τουρκίας ως προς τον ιδιαίτερα υψηλό αριθμό μεταναστών που την χρησιμοποιούν, πρωτίστως, ως χώρα διέλευσης, με απώτερο σκοπό τη μετέπειτα εγκατάστασή τους σε ευρωπαϊκές χώρες.

Είναι αδιαμφισβήτητο ότι η γεωγραφική θέση της Τουρκίας ενισχύει τον χαρακτηρισμό της ως χώρα διέλευσης μεταναστών. Η Τουρκία μπορεί να χαρακτηριστεί ως «χώρα γέφυρα» μεταξύ των χωρών της Ανατολής, οι οποίες, στην πλειοψηφία τους, χαρακτηρίζονται από αστάθεια, οικονομικές ανισότητες, συγκρούσεις και οικονομική ανέχεια, και των χωρών της Δύσης ή και του Βορρά, οι οποίες χαρακτηρίζονται από πολιτική σταθερότητα, ειρήνη και οικονομική ανάπτυξη. Επιπροσθέτως, τα γεωμορφολογικά χαρακτηριστικά της χώρας αυτής, όπως οι δύσβατες οροσειρές στα ανατολικά της σύνορα και το Αιγαίο ή η Μεσόγειος θάλασσα δυτικά και νότια, την καθιστούν περισσότερο ελκυστική για τις μεταναστευτικές ροές, διότι μπορούν να περάσουν στα εδάφη

---

³⁰Δημητριάδη, Α. (2013).ό.π., σελ. 14

της ευκολότερα λαθραία και όχι, αναγκαστικά, μέσω της νόμιμης οδού. Οι τρόποι για να μπορέσουν με λαθραίο τρόπο να περάσουν οι μετανάστες τα σύνορα της Τουρκίας ποικίλλουν, καθώς η παράνομη είσοδός τους στην τουρκική επικράτεια μπορεί να πραγματοποιηθεί μέσω πλαστών εγγράφων ή ακόμη και με τους ίδιους να είναι κρυμμένοι σε βάρκες, πλοiάρια, σε οχήματα ή να προσπαθούν να διασχίσουν λαθραία τα σύνορα ακόμη με τα πόδια.

Επιπροσθέτως, η Τουρκία, σύμφωνα με τη Σύμβαση της Γενεύης, έχει συμφωνήσει σε έναν όρο, ότι θα μπορεί να δέχεται αιτήσεις για άσυλο μόνο από όσους προέρχονται από την Ευρώπη και όχι από τα ανατολικά της σύνορα. Επομένως, αυτό που συμβαίνει, κατά κύριο λόγο, είναι να χορηγείται στους μετανάστες αυτούς προσωρινό άσυλο και, εάν τους χορηγηθεί καθεστώς πρόσφυγα, μέσω μίας κοινής διαδικασίας με την Ύπατη Αρμοστεία των Ηνωμένων Εθνών για τους Πρόσφυγες (UNHCR) και το Υπουργείο Εσωτερικών, να μετεγκαθίστανται σε άλλη χώρα. Ως εκ τούτου, η Τουρκία χαρακτηρίζεται ως χώρα διέλευσης από τη στιγμή που υπάρχουν στην επικράτειά της μετανάστες που περιμένουν να τους χορηγηθεί άσυλο προκειμένου να μετεγκατασταθούν νόμιμα.

Το γεγονός ότι η Τουρκία αποτελεί μια χώρα διέλευσης μεταναστών παρά εγκατάστασής τους μπορεί να αποδειχθεί και μέσω του μη αμελητέου αριθμού μεταναστών που έφθασαν στην Τουρκία κατά την περίοδο 1996-2008. Πιο συγκεκριμένα, εκείνη την περίοδο περίπου 80.000 μετανάστες πέρασαν τα σύνορα της Τουρκίας και, κατά προσέγγιση, το ήμισύ τους επέλεξε να μετεγκατασταθεί σε άλλη χώρα. Η πλειοψηφία των μεταναστών αυτών επέλεξε να περάσει τα σύνορα της Τουρκίας, μέσω της παράνομης οδού. Οι βασικές χώρες καταγωγής των μεταναστών, εκείνη την περίοδο, ήταν το Ιράκ, το Ιράν, το Αφγανιστάν ή και το Πακιστάν.

Κατά την κρίση του 2015, όπως έχει προαναφερθεί, υπήρξε μία αύξηση στη μετανάστευση από τη Συρία, με Σύριους πολίτες να προσπαθούν να ξεφύγουν από την πολιτική αστάθεια και τις διαμάχες στη χώρα τους. Με βάση τα στοιχεία του Οκτωβρίου 2019, η Τουρκία φιλοξενεί στο έδαφός της 3.67 εκατ. Σύρους πρόσφυγες. Παρατηρώντας κανείς τη δυναμική των αφίξεών τους στην

Τουρκία, διαπιστώνει ότι 38 χιλιάδες τον Ιούνιο του 2012 εκτοξεύτηκαν στο 1.7 εκατ. τον Ιούνιο του 2015 και αργότερα στα 3.6 εκατ. τον Ιούνιο του 2019.³¹

Η σημαντική αυτή αύξηση των Σύριων στα εδάφη της Τουρκίας δεν άφησε αδιάφορους τους Τούρκους πολίτες, οι οποίοι εξέφρασαν την έντονη δυσαρέσκειά τους για την παρουσία Σύριων στα εδάφη τους, μία στάση που ενισχύθηκε από την κάμψη της τουρκικής οικονομίας. Σύμφωνα, επίσης, με τον Κωνσταντίνο Φίλη « Αφουγκραζόμενη αυτές τις ανησυχίες, η κυβέρνηση αλλά και οι τοπικές αρχές έχουν προχωρήσει σε σειρά επιχειρήσεων «σκούπα» προκειμένου να «καθαρίσουν» τις περιοχές τους ή/και να αποτρέψουν την γκετοποίηση αυτών. Ως αποτέλεσμα αρκετοί Σύριοι έρχονται στην Ελλάδα, θέλοντας να αποφύγουν τη σύλληψη και την επιστροφή τους στη Συρία, την οποία άλλωστε διατρανώνει ο Ερντογάν ως εκ των στόχων του με τη δημιουργία ζώνης ελέγχου/ανθρωπιστικής βοήθειας εντός της Συρίας.»³²

Συνεχίζοντας ο ίδιος αναφέρει ότι «Επιπλέον αυτών, υπάρχει σχεδόν μισό εκατομμύριο Αφγανών, που βρίσκεται στην Τουρκία και οπωσδήποτε δεν θέλουν να παραμείνουν εκεί αλλά να καταλήξουν στην Ευρώπη.»³³ Αντίστοιχα, έπειτα της απελευθέρωσης του καθεστώτος βίζας από την Τουρκία για τις χώρες του Μαγκρέμπ, σημειώθηκε σημαντική αύξηση στις αφίξεις Αφρικανών.

Συμπεράσματα 3^{ου} κεφαλαίου

Όπως καθίσταται εμφανές από όσα προαναφέρθηκαν στο κεφάλαιο αυτό η μετακίνηση των πληθυσμών αποτελεί ένα φαινόμενο που χρονολογείται ήδη από πολύ παλιά στην ιστορία και θα συνεχίσει να υπάρχει, καθώς είναι άρρηκτα συνδεδεμένο με την ανθρώπινη φύση. Για την είσοδο των πληθυσμών σε μία ήπειρο, όπως στην προκειμένη περίπτωση, στην ευρωπαϊκή, υπάρχουν οι διάφορες πύλες εισόδου, διαδρομές, δηλαδή, που παρατηρήθηκε ότι προτιμώνται από τα μεταναστευτικά ρεύματα για τη μετεγκατάστασή τους. Η κύρια πύλη εισόδου για τους πληθυσμούς που προέρχονται από τις ασιατικές

---

³¹ Φίλης, Κ. και Παπακώστα, Ο. Επίμ. (2020). *Η Ελλάδα στη γειτονιά της*. 1^η Έκδοση. Αθήνα: Εκδόσεις Παπαδόπουλος, σελ. 85

³² Φίλης, Κ. και Παπακώστα, Ο. Επίμ. (2020).ό.π., σελ. 86

³³ Φίλης, Κ. και Παπακώστα, Ο. Επίμ. (2020). ό.π., σελ. 86

χώρες είναι η διαδρομή της Ανατολικής Μεσογείου, δεδομένου του ότι αφορά τα σύνορα Ελλάδας-Τουρκίας.

Συνεπώς, με τη Τουρκία να αποτελεί βασική χώρα διέλευσης μεταναστών, λόγω, κυρίως, της γεωγραφικής της θέσης, ο ρόλος που διαδραματίζει στη διαχείριση των μεταναστευτικών ρευμάτων κρίνεται υψίστης σημασίας. Για την εργασία αυτή επιλέχθηκε η αναφορά σε τρεις συγκεκριμένες χώρες καταγωγής, τη Συρία, το Αφγανιστάν και το Ιράκ καθώς, κατά την κρίση του 2015, η πλειοψηφία των μεταναστών, που πέρασαν τα ελληνικά σύνορα, προήλθαν από τις τρεις αυτές χώρες, χρησιμοποιώντας την Τουρκία ως χώρα διέλευσης, λόγω της γεωγραφικής τους εγγύτητας.

Οι λόγοι που μπορεί να οδηγήσουν πληθυσμούς στη μετανάστευση ποικίλλουν, με βασικούς να είναι οι διωγμοί, οι πόλεμοι και, γενικότερα, οι αναταραχές, λόγοι, δηλαδή, που συγκαταλέγονται στους μακροπαράγοντες, καθώς τα ίδια τα άτομα δεν μπορούν να ασκήσουν κάποια επιρροή σε αυτούς. Τα κύματα μετανάστευσης που, ουσιαστικά, αναγκάζονται να μετακινηθούν, προκειμένου να βρουν καλύτερες συνθήκες διαβίωσης συσχετίζονται με τη μακροκοινωνιολογική προσέγγιση, η οποία βασίζεται σε παράγοντες έλξης και απώθησης. Παράγοντες απώθησης από τις χώρες αυτές είναι οι αναταραχές και οι πόλεμοι, οι οποίοι δημιούργησαν άθλιες συνθήκες διαβίωσης, οδηγώντας τους πολίτες στην αναζήτηση καλύτερων συνθηκών, ενώ παράγοντες έλξης για τις χώρες υποδοχής, οι οποίες είναι, πρωτίστως, χώρες της κεντρικής Ευρώπης, π.χ. Γερμανία, αν εξαιρέσουμε τις χώρες διέλευσης, είναι οι καλές οικονομικές συνθήκες ή οι ευκαιρίες επαγγελματικής αποκατάστασης που δίνονται από το κράτος σε αλλοδαπούς.

Επιπροσθέτως, πολλές φορές, στη σημερινή εποχή, η μετανάστευση από τις χώρες αυτές είναι πιθανό να συσχετίζεται και με τη θεωρία δικτύου. Αυτό είναι αρκετά πιθανό, καθώς ήδη εγκατεστημένοι γνωστοί ή και συγγενείς, οι οποίοι έχουν ήδη εγκατασταθεί στις χώρες υποδοχής, μιλώντας με όσους βρίσκονται στις χώρες προέλευσής τους τους παρουσιάζουν την κατάσταση και τις συνθήκες διαβίωσης στη χώρα όπου ζούνε καλύτερες από τη χώρα καταγωγής του, παρακινώντας τους να μετεγκατασταθούν.

Τέταρτο Κεφάλαιο

Προσφυγική κρίση 2015, Κρίση στον Έβρο, Εργαλειοποίηση προσφύγων και μεταναστών

Δεδομένου του ότι η παρούσα εργασία επικεντρώνεται στις ελληνοτουρκικές σχέσεις με βάση το προσφυγομεταναστευτικό ζήτημα θα αποτελούσε σημαντική αμέλεια να μην αναφερθούμε στις δύο σημαντικές κρίσεις που βίωσε η χώρα μας και στον τρόπο με τον οποίο η Τουρκία διαχειρίζεται τις μεταναστευτικές ροές προς όφελός της. Στο παρόν κεφάλαιο θα επιχειρηθεί η ανάλυση της προσφυγικής κρίσης του 2015 και θα αξιολογηθεί ο τρόπος που διαχειρίστηκε η Ελλάδα την κρίση αυτή, ενώ θα γίνει αναφορά και στην πρόσφατη κρίση στον Έβρο και στη διαφορετική, αυτή τη φορά, προσέγγιση της απειλής από τη χώρα μας. Τέλος, θα επιχειρηθεί εκτενής αναφορά στην εργαλειοποίηση των προσφύγων και των μεταναστών από την Τουρκία τόσο σε ζητήματα εξωτερικής πολιτικής, όσο και στην αξιοποίησή τους προς όφελός της στο εσωτερικό της.

4.1 Προσφυγική κρίση 2015

4.1.1 Αφίξεις στην Ελλάδα το 2015-2016

Σημαντική αύξηση στις μεταναστευτικές και προσφυγικές ροές σημειώθηκε κατά τα έτη 2015-2016. Κατά τη διάρκεια των ετών αυτών, παρατηρήθηκε μία αύξηση άνευ προηγουμένου στις αφίξεις προσφύγων και μεταναστών από τα ανατολικά σύνορα της Ευρώπης, δηλαδή σε μετανάστες και πρόσφυγες οι οποίοι χρησιμοποιούσαν τη διαδρομή της Ανατολικής Μεσογείου, προκειμένου να μπορέσουν να περάσουν στα εδάφη της ευρωπαϊκής ηπείρου.

Η μαζική άφιξη αλλοδαπών στην ελληνική επικράτεια εκείνα τα έτη αναπαρίσταται και μέσω αριθμών. Πιο αναλυτικά, σύμφωνα με τον Απόστολο Παπαδόπουλο «Το 2015 καταγράφηκαν 853.650 άτομα που πέρασαν τα θαλάσσια σύνορα της χώρας και μόλις 3.713 άτομα που πέρασαν τα χερσαία σύνορα. Στην ίδια περίοδο, στην Ελλάδα εισήλθαν 857.363 μετανάστες και πρόσφυγες, στην Ιταλία 153.842 άτομα και στην Βουλγαρία 31.174 άτομα. Δηλαδή στο σύνολο του 1,05 εκατομμυρίου ατόμων που εισήλθαν στην

Ευρώπη το 82% διήλθε μέσω Ελλάδος.»³⁴ Στο σημείο αυτό, κρίνεται άξια αναφοράς η αύξηση στη διέλευση μεταναστών και προσφύγων μέσω της Ελλάδας το 2014-2015, η οποία έφθασε το 1.080%, γεγονός που υπογραμμίζει τη γεωπολιτική σημασία της Ελλάδας ως χώρα διέλευσης και αποδεικνύει τη μαζική άφιξη μεταναστών και προσφύγων.

Οι βασικές εθνικότητες των ατόμων που επέλεξαν ή αναγκάστηκαν, το 2015, να μετακινηθούν ήταν ποικίλες. Πιο συγκεκριμένα, συνεχίζοντας, ο Απόστολος Παπαδόπουλος επισημαίνει ότι «Όσον αφορά τις εθνικότητες των μετακινούμενων προς την Ευρώπη το 2015, η πλειοψηφία ήταν Σύριοι (50,2%) και Αφγανοί (20,2%), ακολουθούμενοι από Ιρακινούς (7,1%), Ερυθραίους (4,2%), Πακιστανούς(2,7%), Νιγηριανούς (2,2%), Ιρανούς (2,1%) και Σομαλούς (1.6%).»³⁵ Η πλειοψηφία των ατόμων αυτών, όταν έφτασαν στην Ελλάδα, εγκαταστάθηκαν σε νησιά των Δωδεκανήσων και, πιο συγκεκριμένα, στη Λέσβο και τη Χίο, ενώ όπως συνεχίζει ο Απόστολος Παπαδόπουλος «Πιο συγκεκριμένα, το 2015, πάνω από το 70% των αφίξεων μεταναστών και προσφύγων που εισήλθε στη χώρα πέρασε από την Λέσβο ή την Χίο. Σωρευτικά το 2015 στη Λέσβο αφίχθηκαν πάνω από 500.000 άτομα, ενώ στη Χίο ο αριθμός των διελεύσεων ξεπέρασε τα 120.000 άτομα. Εδώ θα πρέπει να τονιστεί ότι κατά την περίοδο αυτή συχνά ο συνολικός αριθμός αφίξεων προσφύγων και μεταναστών ήταν ίσος ή υπερέβαινε το συνολικό πληθυσμό του κάθε νησιού.»³⁶

Παρόλο που οι ροές, όπως προαναφέρθηκε, σημείωσαν μείωση το 2016, η κατάσταση στα νησιά παρέμεινε δύσκολη. Οι πρόσφυγες και οι μετανάστες, που πέρασαν στην Ελλάδα, παρέμειναν στα νησιά αυτά, όπως και σε άλλες περιοχές, ιδιαίτερα μετά το κλείσιμο των συνόρων από τη Βόρεια Μακεδονία. Συνεχίζοντας, ο Απόστολος Παπαδόπουλος αναφέρει ότι «Οι εκθέσεις της ΥΑ

---

³⁴Papadopoulos, A.G. (2017). *Η 'μεταναστευτική κρίση' στην Ελλάδα της οικονομικής ύφεσης: Αναζητώντας ένα νέο πλαίσιο για την προσέγγιση του φαινομένου*. Ανάκτηση από τον διαδικτυακό τόπο:

https://www.researchgate.net/publication/320183810_E_'metanasteutike_krise'_sten_Ellada_tes_oi_konomikes_ypheses_Anazetontas_ena_neo_plaisio_gia_ten_prosengise_tou_phainomenou

(τελευταία πρόσβαση: 26/01/2021), σελ. 45

³⁵Papadopoulos, A.G. (2017).ό.π., σελ. 46-47

³⁶Papadopoulos, A.G. (2017).ό.π., σελ. 47

καταγράφουν πάνω από 5.300 άτομα σε επτά χώρους στα νησιά (Λέσβος, Χίος, Ρόδος, Κως, Σάμος, Λέρος και Μεγίστη) και πάνω από 46.000 άτομα σε 33 περιοχές στην ηπειρωτική χώρα (Αθήνα, Πειραιάς, Αττική, Θεσσαλονίκη, Ειδωμένη, Θερμοπύλες και σε πολλές περιοχές στην Θεσσαλία, την Ήπειρο και την Μακεδονία)³⁷. Ιδιαίτερα στα νησιά η κατάσταση επέφερε εντάσεις, με τους πολίτες να δυσανασχετούν με την παρουσία μεταναστών και προσφύγων, φοβούμενοι ότι θα επηρέαζε τα νησιά οικονομικά, μέσω μιας πιθανής μείωσης στον τουρισμό την καλοκαιρινή περίοδο, ενώ δεν ήταν λίγες οι φορές που παρατηρήθηκαν περιπτώσεις αισχροκέρδειας εις βάρος τους.

Συνεπώς, η κατάσταση εκείνη την περίοδο ήταν κρίσιμη για την Ελλάδα, η οποία ως χώρα διέλευσης και υποδοχής, είχε υποστεί σημαντικό βάρος μεταναστευτικών ροών, με την πλειοψηφία των μεταναστών και προσφύγων να παραμένουν εντός της επικράτειάς της, ως αποτέλεσμα του Κανονισμού του Δουβλίνου. Εντούτοις, το γεγονός ότι η Ελλάδα αποτελούσε, πρωτίστως, μία χώρα διέλευσης, καθώς οι μετανάστες επιθυμούσαν να μετεγκατασταθούν, κυρίως, σε χώρες της κεντρικής και της βόρειας Ευρώπης, λειτούργησε αρνητικά για την ίδια, καθώς οι αρχές είχαν επαναπαυθεί και δεν είχαν προετοιμαστεί κατάλληλα για τη σωστή διαχείριση των ροών, με αποτέλεσμα την εμφάνιση σημαντικών δυσκολιών ως προς την αντιμετώπιση εντάσεων.

4.1.2 Πολιτική της Ελλάδας κατά την κρίση του 2015

Κύρια αρχή της μεταναστευτικής πολιτικής της Ελλάδας μέχρι και το 2015 ήταν η αποτροπή. Έχοντας ως κύριο στόχο την αποθάρρυνση της διέλευσης και εγκατάστασης μεταναστών εντός της ελληνικής επικράτειας, αποφασίστηκε η αποτροπή της μαζικής διέλευσης μεταναστών και προσφύγων από τη στεριά, καθώς ήταν πιο εύκολο να ελεγχθούν οι ροές από τα σύνορα της ηπειρωτικής Ελλάδας, παρά από τα θαλάσσια σύνορα.

---

³⁷ Papadopoulos, A.G. (2017).ό.π., σελ. 48

Με δεδομένο ότι απειλή στη μαζική είσοδο μεταναστευτικών ροών αποτελούσε, κυρίως, η οδός της ανατολικής Μεσογείου, καθώς από τα δυτικά και βόρεια σύνορα δεν είχε παρατηρηθεί κάποιο φαινόμενο μαζικής εισόδου μεταναστών μέχρι και το 2015, με εξαίρεση τη δεκαετία του '90 στα αλβανικά σύνορα, η ελληνική πλευρά προέβη στη δημιουργία ενός φράχτη στον Έβρο το 2012.

Παράλληλα, στις 2 Αυγούστου 2012, ξεκίνησε η επιχείρηση ΑΣΠΙΔΑ, η οποία είχε ως σκοπό την ενίσχυση της προστασίας των συνόρων στον Έβρο μέσω της παρουσίας στρατιωτικών σωμάτων. Συνεπώς, αναπτύχθηκε μία δύναμη 1.881 αστυνομικών κατά μήκος 206 χιλιομέτρων της γραμμής του Έβρου. Κύριο καθήκον των αστυνομικών ήταν η διαχείριση των συνόρων, ο έλεγχος και η υποδοχή μεταναστών και προσφύγων.

Ταυτόχρονα με την επιχείρηση ΑΣΠΙΔΑ, αναπτύχθηκε και η επιχείρηση Ξένιος Ζευς. Η επιχείρηση αυτή είχε ως στόχο τον έλεγχο των υπηκόων τρίτων χωρών και τη μείωση της συγκέντρωσης παράτυπων μεταναστών τόσο σε ιδιωτικούς όσο και σε δημόσιους χώρους. Εντούτοις, η επιχείρηση αυτή δέχθηκε κριτικές από το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο για Πρόσφυγες και Εξόριστους (European Council for Refugees and Exiles), καθώς θεωρήθηκε ότι παραβίαζε τα ανθρώπινα δικαιώματα, ιδιαίτερα των προσφύγων, οι οποίοι δικαιούνται διεθνούς προστασίας.

Τα παραπάνω μέσα, τα οποία αποσκοπούσαν στην αποτροπή μεταναστών από την είσοδό τους στην Ελλάδα, στη σύλληψη μεταναστών, που είχαν ήδη εισέλθει εντός της ελληνικής επικράτειας, και την επιστροφή τους στη χώρα καταγωγής τους, είχαν τα θεμιτά αποτελέσματα. Αρχικά, από το 2012 και έπειτα υπήρξε μία αισθητή μείωση στις αφίξεις μεταναστών στα ελληνικά εδάφη. Πιο συγκεκριμένα, «Από το 2012 έως το 2013 ωστόσο, στον απόηχο του Φράχτη του Έβρου και της επιχείρησης ΑΣΠΙΔΑ, υπήρξε δραματική μείωση της τάξης του 96% στις καταχωρημένες παράτυπες αφίξεις μέσω των Ελληνοτουρκικών χερσαίων συνόρων. Ταυτόχρονα, ωστόσο, υπήρξε και μία σχετική αύξηση κατά

231% σε συλλήψεις στα θαλάσσια σύνορα, που κατά τα προηγούμενα έτη αναλογούσε σε μερικές εκατοντάδες το χρόνο.»³⁸

Επιπροσθέτως, ταυτόχρονα με τις επιχειρήσεις αυτές, οι συνθήκες διαβίωσης μεταναστών και προσφύγων είχαν σκόπιμα αμεληθεί, προκειμένου να μπορούν να χαρακτηρισθούν «άθλιες». Σκοπός της κατάστασης αυτής ήταν η Ελλάδα να περάσει το μήνυμα στις χώρες της Ανατολής, ακόμη και μέσω των δικτύων μεταναστών και όχι μόνο μέσω των μέσων μαζικής ενημέρωσης, ότι οι συνθήκες δεν είναι βιώσιμες για όσους θέλουν να φτάσουν στην ελληνική επικράτεια, καθώς και να μεταδοθεί στην Ευρώπη το μήνυμα ότι, παρά τον Κανονισμό του Δουβλίνου, είναι αδύνατο η Ελλάδα να υποδεχθεί επιπλέον μετανάστες που έχουν φύγει από τα εδάφη της.

Ωστόσο, γίνεται εμφανές ότι, παρά την αποτελεσματικότητα της ανέγερσης του φράχτη στον Έβρο και των επιχειρήσεων που οργανώθηκαν, το πρόβλημα δεν έπαψε να υφίσταται. Οι μεταναστευτικές ροές από την οδό της ανατολικής Μεσογείου μέσω του Έβρου μπορεί να παρουσίασαν αισθητή μείωση, ωστόσο μετατοπίστηκαν σε άλλες πύλες εισόδου στην ελληνική επικράτεια. Πιο συγκεκριμένα, σημειώθηκε αύξηση στις αφίξεις μέσω των θαλάσσιων συνόρων, με κάθε μέσο, ενώ σημαντική ήταν και η στροφή των διακινητών προς τη θάλασσα. Αναφορικά, «Πάνω από ένα εκατομμύριο πρόσφυγες και μετανάστες έχουν καταφύγει στην Ευρώπη μέσω θαλάσσης το 2015, πολλοί από αυτούς μέσα σε επικίνδυνες και μη αξιόπλοες βάρκες διακινητών, σύμφωνα με πρόσφατα στοιχεία της Ύπατης Αρμοστείας του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες (Υ.Α) »³⁹

---

³⁸ Αγγελή, Δ., Δημητριάδη, Α και Τριανταφυλλίδου, Α. (2014). "Αξιολογώντας τη σχέση κόστους-αποτελεσματικότητας των πολιτικών ελέγχου της παράτυπης μετανάστευσης στην Ελλάδα". Ανακτήθηκε από τον διαδικτυακό τόπο: <https://www.eliamep.gr/category/migration/midas/> (τελευταία πρόσβαση:01/02/2021), σελ. 34

³⁹ UNHCR (2015). *Οι θαλάσσιες αφίξεις στην Ευρώπη ξεπέρασαν το ένα εκατομμύριο το 2015*. Ανακτήθηκε από τον διαδικτυακό τόπο: <https://www.unhcr.org/gr/3280-%CE%BF%CE%B9-%CE%B8%CE%B1%CE%BB%CE%AC%CF%83%CF%83%CE%B9%CE%B5%CF%82-%CE%B1%CF%86%CE%AF%CE%BE%CE%B5%CE%B9%CF%82-%CF%83%CF%84%CE%B7%CE%BD-%CE%B5%CF%85%CF%81%CF%8E%CF%80%CE%B7-%CE%BE%CE%B5%CF%80%CE%AD.html> (τελευταία πρόσβαση:28/01/2021)

Η διαχείριση των ροών αυτών συνέπεσε στην αλλαγή της ελληνικής εξουσίας, με το ΣΥΡΙΖΑ και το ΑΝΕΛ να αναλαμβάνουν τη διακυβέρνηση του ελληνικού κράτους. Συνεπώς, όπως είναι φυσικό, η αλλαγή στην εξουσία είχε ως αποτέλεσμα και την αλλαγή στην πολιτική διαχείρισης των προσφυγομεταναστευτικών ροών. Σημαντικές αλλαγές θεωρήθηκαν η κατάργηση της επιχείρησης Ξένιος Δίας και η κατάργηση των κέντρων κράτησης μεταναστών σε ανοιχτές δομές φιλοξενίας μεταναστών. Επιπροσθέτως, το 2015, συστάθηκε, για πρώτη φορά, το Υπουργείο Μεταναστευτικής Πολιτικής, με επακόλουθο τον διαχωρισμό των αρμοδιοτήτων, καθώς η Ελληνική Αστυνομία θα ασχολούνταν εις το εξής μόνο με την παράτυπη μετανάστευση και όχι με οτιδήποτε σχετίζεται με τα μεταναστευτικά ζητήματα, όπως συνέβαινε μέχρι εκείνη τη στιγμή. Ακόμη, την περίοδο εκείνη, η ελληνική κυβέρνηση προσπάθησε να αναγάγει τη σημασία του προσφυγομεταναστευτικού φαινομένου σε ευρωπαϊκό και όχι μόνο ελληνικό και να τονίσει τη σημασία της αλληλεγγύης μεταξύ των κρατών της Ευρωπαϊκής Ένωσης, με σκοπό να μειωθεί το βάρος που υφίστατο η Ελλάδα και η Ιταλία ως χώρες υποδοχής.

Ωστόσο, η νέα αυτή πολιτική της καινούριας κυβέρνησης με την κατάργηση ήδη προηγούμενων πολιτικών για τη διαχείριση της μετανάστευσης, θεωρήθηκε σημαντική αιτία για την αύξηση των μεταναστευτικών ροών. Πιο συγκεκριμένα, η κατάργηση των κέντρων κράτησης μεταναστών και η υιοθέτηση μίας πολιτικής «ανοιχτών συνόρων», θεωρήθηκαν βασικές αιτίες για την εκτόξευση του αριθμού εισροής μεταναστών το 2015. Κεντρική φιγούρα στη διαχείριση των ροών εκείνη την περίοδο θεωρήθηκε η υπουργός μεταναστευτικής πολιτικής, Τασία Χριστοδουλοπούλου, η οποία ήταν υπέρ μίας διαφορετικής πολιτικής σε σχέση με τις ήδη υπάρχουσες. Πιο συγκεκριμένα, η ίδια έπαιξε καταλυτικό ρόλο για να προκληθεί το προσφυγομεταναστευτικό τσουνάμι του 2015. Ανήκει στον σκληρό πυρήνα των δικαιωματιστών του ΣΥΡΙΖΑ. Υποστηρίζει την πολιτική ανοιχτών συνόρων και την κατεδάφιση του φράχτη στον Έβρο. Υποστηρίζει την υποδοχή και ένταξη και όχι την επαναπροώθηση ή τον επαναπατρισμό των παράνομων μεταναστών. Υποστηρίζει την παροχή ιθαγένειας όχι μόνο σ'όσους αλλοδαπούς έχουν γεννηθεί στην Ελλάδα, αλλά

σ'όσους μένουν εδώ αρκετά χρόνια, ανεξαρτήτως εάν είναι νόμιμοι ή παράνομοι.⁴⁰

Ως εκ τούτου, μπορεί η σκέψη της κατεδάφισης του φράχτη στον Έβρο να μην υλοποιήθηκε, λόγω αντίδρασης του τότε υπουργού για την Προστασία του Πολίτη, Γιάννη Πανούση, ωστόσο, όπως προαναφέρθηκε, πολλές υπάρχουσες πολιτικές καταργήθηκαν, ενώ, παράλληλα, το Υπουργείο Μεταναστευτικής Πολιτικής, με δεδομένο ότι η πλειοψηφία των υπηκόων τρίτων χωρών, που εισέρχονταν στην Ελλάδα, προέρχονταν από τη Συρία, το Ιράκ και το Αφγανιστάν, αναφέρθηκε στο ότι θα έπρεπε να γινόταν λόγος αποκλειστικά για πρόσφυγες και όχι για μετανάστες. Συνεπώς, ένα αρκετά σημαντικό μέρος των μεταναστών που εισέρχονταν στην Ελλάδα ισχυρίζονταν ότι προέρχονται από τις προαναφερθείσες χώρες, ώστε να θεωρηθούν πρόσφυγες, αρκετές φορές προσκομίζοντας και πλαστά έγγραφα, γεγονός που, σε συνδυασμό με την κατάρρευση του συστήματος ταυτοποίησης και λήψης δακτυλικών αποτυπωμάτων, οδήγησε σε σημαντική αύξηση των ροών.

4.2 Κρίση στον Έβρο

Είναι εμφανές ότι το τελευταίο χρονικό διάστημα οι απειλές από τη μεριά της Τουρκίας προς την Ευρώπη και τη γειτονική της χώρα, την Ελλάδα, έχουν πολλαπλασιαστεί. Αποκορύφωμα αυτού του γεγονότος, σε ό,τι αφορά το προσφυγομεταναστευτικό ζήτημα, είναι τα γεγονότα στον Έβρο τον Μάρτιο του 2020. Πιο συγκεκριμένα, ο Ερντογάν, έχοντας ως απώτερο στόχο να ασκήσει πιέσεις στην Ευρωπαϊκή Ένωση, ώστε να επιτύχει διαπραγμάτευση με όρους της Άγκυρας, εκμεταλλευόμενος τον φόβο της Ευρωπαϊκής Ένωσης απέναντι σε μία πιθανή μελλοντική κρίση που θα θύμιζε εκείνη του 2015, ενεργοποίησε την προσφυγομεταναστευτική απειλή. Με τον τρόπο αυτό, προσπάθησε να αναδείξει τον καθοριστικό ρόλο που διαδραματίζει η Τουρκία στη συγκράτηση των προσφυγομεταναστευτικών ροών.

Η κρίση που προέκυψε στα σύνορα του Έβρου, με τις τεράστιες μεταναστευτικές ροές να προσπαθούν να περάσουν στην επικράτεια της

---

⁴⁰ Λυγερός, Σ. (2016). *Η εισβολή των αμάχων*. 1^η Έκδοση. Αθήνα: Εκδόσεις Πατάκη, σελ. 116

Ελλάδας, απαίτησε μία ολοκληρωμένη προσέγγιση από τη μεριά της ελληνικής κυβέρνησης, για τη σωστή αντιμετώπισή της. Ως εκ τούτου, θεωρήθηκε αναγκαία η στρατιωτική ενίσχυση των Σωμάτων Ασφαλείας, όπως και ο συντονισμός όλων των εμπλεκόμενων δρώντων, παρά των αντίξοων συνθηκών εν μέσω των οποίων προέκυψε μία τέτοια κρίση, με την πανδημία να καθιστά αναγκαία τη μείωση των δράσεων των στρατιωτικών σωμάτων, εξαιτίας της πανδημίας του Covid-19.

Η απάντηση της ελληνικής πλευράς στην κρίση αυτή ήταν άμεση. Σύμφωνα με τον Αλέξανδρο Κολοβό «Είχε προηγηθεί, τον Δεκέμβριο του 2019, η ψήφιση τροπολογίας από την Βουλή των Ελλήνων σχετικά με την συγκρότηση Ενιαίου Φορέα Επιτήρησης Συνόρων (ΕΝ.Φ.Ε.Σ.) και η σύσταση θέσης Εθνικού Συντονιστή για την αντιμετώπιση και διαχείριση του μεταναστευτικού - προσφυγικού ζητήματος, ο οποίος υπάγεται απευθείας στον Πρωθυπουργό. Σε αυτό το πλαίσιο, προωθήθηκε η συνεργασία μεταξύ της Αστυνομίας και του Στρατού Ξηράς».⁴¹ Ως αποτέλεσμα αυτού, υπήρχε συντονισμένη αντιμετώπιση αυτής της υβριδικής απειλής στα ελληνοτουρκικά σύνορα.

Επιπροσθέτως, η πολιτική απάντηση στην κρίση αυτή θεωρήθηκε ιδιαίτερα σημαντική. Πιο αναλυτικά, έπειτα από σύγκλιση του Κυβερνητικού Συμβουλίου Εθνικής Ασφάλειας (ΚΥΣΕΑ) την 1^η Μαρτίου του 2020, αποφασίστηκαν τρεις σημαντικές δράσεις για την αντιμετώπιση της κρίσης. Πιο συγκεκριμένα, αποφασίστηκε η αναβάθμιση της φύλαξης των ανατολικών συνόρων του ελληνικού κράτους, είτε χερσαίων ή θαλάσσιων, από τις Ένοπλες Δυνάμεις και τα Σώματα Ασφαλείας, η επίκληση του άρθρου 78 παράγραφος 3 της Συνθήκης της Ευρωπαϊκής Ένωσης, με σκοπό τη λήψη προσωρινών μέτρων για την αντιμετώπιση των μεταναστευτικών ροών, στο πλαίσιο της αρχής της αλληλεγγύης μεταξύ των κρατών μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης, και η υποβολή στον Frontex για την αρωγή της ομάδας Rapid Border Intervention Team (RABIT) στα σύνορα, με σκοπό τη διαχείριση των μεταναστευτικών

---

⁴¹ Κολοβος, Α. (2020). *Κρίση στον Έβρο: Η Ολιστική Προσέγγιση και οι Προκλήσεις για Ολοκληρωμένη Δράση*. Ανακτήθηκε από τον διαδικτυακό τόπο: <https://www.eliamep.gr/publication/%CE%BA%CF%81%CE%AF%CF%83%CE%B7-%CF%83%CF%84%CE%BF%CE%BD-%CE%AD%CE%B2%CF%81%CE%BF-%CE%B7-%CE%BF%CE%BB%CE%B9%CF%83%CF%84%CE%B9%CE%BA%CE%AE-%CF%80%CF%81%CE%BF%CF%83%CE%AD%CE%B3%CE%B3%CE%B9%CF%83%CE%B7/> (τελευταία πρόσβαση:30/01/2021) σ.10

ρών. Πέραν αυτών, την 3^η Μαρτίου του 2020, οι επικεφαλής των θεσμικών οργάνων της Ευρωπαϊκής Ένωσης, έφθασαν στην περιοχή του Έβρου, έπειτα από πρόσκληση της ελληνικής κυβέρνησης, προκειμένου να ενημερωθούν για την κατάσταση που επικρατούσε.

Επιπροσθέτως, σε ό,τι αφορά το επιχειρησιακό επίπεδο, υπεύθυνα για τη διαφύλαξη των συνόρων και τη διαχείριση της κατάστασης θεωρήθηκαν τα Σώματα Ασφαλείας, όπως το Λιμενικό Σώμα -Ελληνικής Ακτοφυλακής (ΛΣ-ΕΛ.ΑΚΤ), το Τμήμα Συνοριακής Φύλαξης και το Πυροσβεστικό Σώμα. Ακόμη, στο έργο των Σωμάτων Ασφαλείας βοήθησαν και οι Ένοπλες Δυνάμεις, κατόπιν απόφασης του Εθνικού Συντονιστή, δηλαδή του Υφυπουργού Άμυνας.

Καθοριστικό ρόλο στην κρίση στον Έβρο διαδραμάτισε και ο σωστός τρόπος πληροφόρησης σχετικά με την κατάσταση που επικρατούσε. Έτσι, από την ολιστική προσέγγιση, η οποία επιχειρήθηκε για την αντιμετώπιση κρίσης στον Έβρο, δεν θα ήταν δυνατόν να λείπει η συλλογή και η ανάλυση πληροφοριών, οι οποίες θα απαντούσαν σε πολύ βασικά ερωτήματα, όπως το ποιος ενεργεί, το πότε ενεργεί, το πώς ενεργεί και τον τρόπο που εκτυλίσσεται η ενέργεια.

Συνεπώς, για την αντιμετώπιση της κρίσης, χρησιμοποιήθηκε κάθε δυνατό μέσο, με σκοπό τη συλλογή κάθε λεπτομέρειας. Η ολιστική προσέγγιση που υιοθετήθηκε επέτρεψε τη χρήση χερσαίων, θαλάσσιων, εναέριων, δορυφορικών μέσων, όπως, εξίσου αξιοσημείωτη είναι και η σωστή χρήση του κυβερνοχώρου για τη διαχείριση της κρίσης. Έτσι, χρησιμοποιήθηκαν πλωτά μέσα, RADARs, θερμικές κάμερες ή κάμερες ημέρας, διόπτρες κ.α. Καθοριστικής σημασίας θεωρήθηκε, επίσης, η συνδρομή του Frontex, έπειτα από έκκληση από την κυβέρνησή μας, με σκοπό τη σωστή φύλαξη των συνόρων.

Επιπροσθέτως, η ελληνική πλευρά δεν έμεινε άπραγη απέναντι στην προπαγάνδα της τουρκικής πλευράς. Σημαντικό ρόλο έπαιξε ο κυβερνοχώρος στο σημείο αυτό. Έτσι, η ελληνική πλευρά προέβη στην αποστολή μηνυμάτων στα τηλέφωνα των προσφύγων που επιχειρούσαν να περάσουν τα ελληνοτουρκικά σύνορα, τα οποία έγραφαν «Από την ελληνική Δημοκρατία: Η Ελλάδα ενισχύει τα μέτρα ασφαλείας των συνόρων της στο μέγιστο επίπεδο.

Μην επιχειρήσετε να περάσετε παράνομα τα σύνορα». ⁴²Ακόμη, την 3^η Μαρτίου του 2020, το Υπουργείο Εξωτερικών δημοσίευσε στο μέσο κοινωνικής δικτύωσης, Twitter, ένα μήνυμα στο οποίο αναφερόταν στην εργαλειοποίηση ανθρώπων, την αναμετάδοση ψευδών ειδήσεων για παραπλάνησή τους και την παραβίαση κυριαρχικών δικαιωμάτων. Πιο συγκεκριμένα, το μήνυμα αυτό, στην αγγλική γλώσσα αναμεταδόθηκε μέσω retweet από εκατοντάδες συνδέσμους που έχει το ΥΠΕΞ τόσο στην ελληνική διασπορά όσο και από έδρες και τμήματα Ελληνικών σπουδών που λειτουργούν σε πανεπιστήμια του εξωτερικού. Η δράση αυτή χαρακτηρίζεται ως πολλαπλασιαστικής δυνάμεως, αναδεικνύοντας τον ρόλο της «ήπιας ισχύος» στις διεθνείς σχέσεις. ⁴³

Αντίστοιχα μέσα χρησιμοποίησε και η τουρκική πλευρά, στην ξηρά, τη θάλασσα και τον κυβερνοχώρο. Σε ό,τι αφορά την τουρκική πλευρά, όπως αναφέρει και ο Αλέξανδρος Κολοβός «Στην ξηρά μάλιστα φαίνεται να έγινε προσπάθεια παρέμβασης και στα μέσα διανομής των πληροφοριών. Σύμφωνα με δημοσιογραφικές πληροφορίες «υπηρεσίες της γειτονικής χώρας επιχείρησαν και προσωρινά κατάφεραν να νεκρώσουν τις επικοινωνίες των Ελλήνων αστυνομικών, που περιπολούν κατά μήκος της συνοριακής γραμμής», προσπαθώντας να διακόψουν την βασικότερη λειτουργία σε κάθε αποστολή και επιχείρηση, αυτής της Διοίκησης και Ελέγχου.» ⁴⁴Ακόμη, έγινε αναφορά για μη επανδρωμένα αεροσκάφη που έλεγχαν τα ελληνοτουρκικά σύνορα καθώς και σε στοιχεία παραπληροφόρησης μέσω χρήσης του κυβερνοχώρου.

Η κίνηση της Τουρκίας να προβεί στην εργαλειοποίηση του προσφυγομεταναστευτικού στα ελληνοτουρκικά σύνορα μπορεί να χαρακτηριστεί σπασμωδική, όντας η ίδια πιεσμένη από τα μέτωπα που είχε ανοίξει και, ιδίως, το μέτωπο στο Ιντλίμπ της Συρίας. Θεωρήθηκε, επομένως, ότι με τον τρόπο αυτό θα μπορούσε να ασκήσει πίεση στις Βρυξέλλες, ώστε να την βοηθήσει διπλωματικά και οικονομικά. Ωστόσο, η προσπάθειά της αυτή ήταν άκαρπη, καθώς, θέτοντας σε εφαρμογή τη χρήση του

---

⁴² Κολοβός, Α. (2020). ό.π.,σελ.28

⁴³ Κολοβός, Α. (2020).ό.π., σελ.29

⁴⁴ Σουλιώτης, Γ. & Νέδος, Β. (2020). *Ηλεκτρονικός πόλεμος στον Έβρο από την Τουρκία*. Ανακτήθηκε από τον διαδικτυακό τόπο: <https://www.kathimerini.gr/politics/1069982/ilektronikos-polemos-ston-evro-apo-tin-toyrkia/> (τελευταία πρόσβαση: 30/01/2021)

προσφυγομεταναστευτικού, η ελληνική πλευρά συσπειρώθηκε και προετοιμάστηκε σωστά, προκειμένου να αντιμετωπίσει την επικείμενη απειλή.

Η Ελλάδα οργανώθηκε σωστά για να προλάβει τη δυσμενή κατάσταση, με την οποία θα μπορούσε να ερχόταν αντιμέτωπη υπό την απειλή του προσφυγομεταναστευτικού, προστατεύοντας τα σύνορά της και προβαίνοντας σε συλλήψεις, καταδίκες και απελάσεις όσων εισέρχονταν παράνομα στην επικράτειά της. Η αλλαγή πλεύσης από μεριάς Αθήνας, ακόμη κι εάν, λόγω του έκτακτου χαρακτήρα, κινείται σε κάποια σημεία εκτός ευρωπαϊκού και διεθνούς νομικού πλαισίου, εκτιμήθηκε δεόντως από την πλειονότητα των ευρωπαϊκών κρατών (ειδικότερα των πιο «σκληρών»): τόσο διότι συγκράτησε τις ροές, μέρος των οποίων αργά ή γρήγορα θα κατέληγε και σε άλλες ευρωπαϊκές χώρες, όσο και γιατί συμβαδίζει με την πολιτική προσέγγιση των περισσότερων περί ημί-κλειστών συνόρων, προκειμένου να δοθεί ξεκάθαρο μήνυμα σε πληθυσμούς και διακινητές ότι η ΕΕ θωρακίζεται.⁴⁵

Μέσω της στάσης της αυτής η Ελλάδα έδειξε υπευθυνότητα ως κράτος μέλος της Ευρωπαϊκής Ένωσης, αποδεικνύοντας ότι μπορεί να προστατεύσει επαξίως τα σύνορά της, τα οποία, ταυτόχρονα, αποτελούν και σύνορα της Ευρώπης. Με τον τρόπο αυτό, μπόρεσε να διεκδικήσει περισσότερα από την Ευρώπη, καθώς έδειξε ότι εκπληρώνει τις υποχρεώσεις της, με αποτέλεσμα οι εταίροι της να μην μπορούν πλέον να αρνηθούν κάποιου είδους βοήθειας που θα τους ζητηθεί ή να μην μπορούν να αρνηθούν τη λήψη του μεριδίου της ευθύνης που τους αναλογεί, με τη δικαιολογία της αδυναμίας διαχείρισης των τεκταινόμενων από τη μεριά της Αθήνας.

4.3 Η Τουρκία και η εργαλειοποίηση των μεταναστευτικών ροών .

Όπως έχει ήδη προαναφερθεί, η Τουρκία αποτελεί τη χώρα που φιλοξενεί τον μεγαλύτερο αριθμό μεταναστών και προσφύγων στα εδάφη της. Αυτό συμβαίνει διότι η γεωπολιτική της θέση είναι τέτοια ώστε να γίνεται πιο εύκολα προσιτή από μετανάστες και πρόσφυγες, που προέρχονται από γειτονικές της

---

⁴⁵ Φίλης, Κ. και Παπακώστα, Ο. Επίμ. (2020). ό.π.,σελ. 255

χώρες, στις οποίες επικρατεί πολιτική αστάθεια, εκτυλίσσονται διενέξεις και χαρακτηρίζονται από σημαντικά οικονομικά προβλήματα.

Αρχικά, είναι αδιαμφισβήτητο ότι η Τουρκία, ως χώρα διέλευσης, διαδραμάτισε έναν ρόλο κλειδί στη διαχείριση των Σύριων μεταναστών. Ο ρόλος της Τουρκίας ήταν το κλειδί των προσφυγομεταναστευτικών κυμάτων: απελευθέρωσε το καθεστώς βίζας για τους αραβικούς πληθυσμούς, παρείχε μέσω των Τουρκικών Αερογραμμών φθηνά εισιτήρια για να ταξιδεύουν σε αυτή, με αποτέλεσμα, κατόπιν των αραβικών εξεγέρσεων, να συγκεντρωθεί στη χώρα ένας σημαντικός αριθμός ατόμων με πρόθεση να προσεγγίσουν την ευρωπαϊκή επικράτεια. Παράλληλα, το κρίσιμο διάστημα του δεύτερου εξαμήνου του 2015, ένα αστυνομό/στρατοκρατούμενο κράτος δεν κατόρθωσε να ελέγξει τις περίπου 15 χιλιάδες λέμβους που αναχώρησαν από τα τουρκικά παράλια με προορισμό την Ελλάδα, ενώ ταυτόχρονα καθιστούσε τις συνθήκες παραμονής των Σύρων ολοένα και δυσχερέστερες ώστε να επέλθει κορεσμός παραμονής τους.⁴⁶

Επιπροσθέτως, η Τουρκία έχει προβεί και στην αξιοποίηση των Σύριων προσφύγων στο εσωτερικό της, με υποστηρικτές του ΑΚΡ να έχουν προτείνει δημοσίως την αξιοποίηση των Σύρων/Αράβων προσφύγων ως αντίβαρο στις κουρδικές επιδιώξεις. Η ενσωμάτωση των Σύρων στις νοτιοανατολικές περιοχές, όπου κατοικούν κυρίως οι Κούρδοι, θα άλλαζε πιθανώς όχι μόνο τη δημογραφική δομή των επαρχιών αυτών, αλλά θα διαμόρφωνε και έναν νέο εκλογικό χάρτη εξαιτίας της στενής σχέσης του ΑΚΡ με τους Σύρους πρόσφυγες, εφόσον κάποιοι εξ αυτών λάβουν τουρκική υπηκοότητα.⁴⁷

Κατά συνέπεια, όπως είναι λογικό, οι Κούρδοι αντιδρούσαν στις προσπάθειες εγκατάστασης των Σύριων, πλην εκείνων κουρδικής καταγωγής, στις περιοχές εκείνες, αν και λόγω εγγύτητας της περιοχής στη Συρία, ήταν εύλογο η πλειοψηφία των Σύριων προσφύγων να εγκαθίσταται εκεί. Η κυβέρνηση Ερντογάν αξιοποίησε υπέρ της την ευκαιρία εκείνη, εγκαθιστώντας τους σε περιοχές ειδικού ενδιαφέροντος. Μέσω της σωστής αξιοποίησης αυτών των 3.5 εκατομμυρίων Σύριων προσφύγων και, ιδίως, μέσω της αφομοίωσης σουνιτών

---

⁴⁶ Φίλης, Κ. και Βογιατζής, Γ. Επίμ. (2017).ό.π., σελ. 24-25

⁴⁷ Φίλης, Κ. και Κονάχος, Δ. Επίμ. (2017). *Τουρκία, Ισλάμ, Ερντογάν*. 1^η Έκδοση. Αθήνα: Εκδόσεις Παπαδόπουλος, σελ. 17

Σύριων, η κυβέρνηση θα επετύγχανε το όραμα επανισλαμοποίησης και τη συμβολική επιστροφή στην οθωμανική εμπειρία, μέσω της συνύπαρξής του τουρκικού λαού με το αραβικό στοιχείο.

Πέραν από τη σημασία της ως χώρα υποδοχής και διέλευσης μεταναστών και προσφύγων, η Τουρκία διαδραματίζει ρόλο κλειδί στην προσπάθεια «ελάφρυνσης» των ευρωπαϊκών χωρών υποδοχής από τις μαζικές εισροές μεταναστών. Το 2001, είχε υπογραφεί από την Αθήνα και την Άγκυρα το Πρωτόκολλο Επανεισδοχής μεταναστών, το οποίο, ωστόσο, η Τουρκία δεν φάνηκε να τηρεί με ιδιαίτερο ενθουσιασμό. Όπως γίνεται εμφανές και από τους παρακάτω πίνακες από την ελληνική αστυνομία, η Τουρκία απεδείχθη ιδιαίτερα φειδωλή στις επανεισδοχές, παρά τη συμφωνία της με το ελληνικό κράτος.

ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΑΙΤΗΜΑΤΑ ΕΠΑΝΕΙΣΔΟΧΗΣ				
ΕΤΟΣ	ΑΙΤΗΜΑΤΑ ΕΠΑΝΕΙΣΔΟ ΧΗΣ	ΑΡΙΘΜΟΣ ΛΑΘΡΟΜΕΤΑΝΑ ΣΤΩΝ	ΑΠΟΔΕΧΘΕ ΝΤΕΣ	ΠΑΡΑΔΟΘΕ ΝΤΕΣ
2006	239	2.251	456	127
2007	491	7.728	1.452	423
2008	1.527	26.516	3.020	230
2009	879	16.123	974	283
ΣΥΝΟΛ Ο	3.136	52.618	5.902	1.063

ΤΟΥΡΚΙΚΑ ΑΙΤΗΜΑΤΑ ΕΠΑΝΕΙΣΔΟΧΗΣ				
ΕΤΟΣ	ΑΙΤΗΜΑΤΑ ΕΠΑΝΕΙΣΔΟΧ ΗΣ	ΑΡΙΘΜΟΣ ΛΑΘΡΟΜΕΤΑΝΑ ΣΤΩΝ	ΑΠΟΔΕΧΘΕΝ ΤΕΣ	ΠΑΡΑΔΟΘΕΝ ΤΕΣ
2006	5	125	0	0
2007	18	1.133	0	0
2008	25	1.382	0	0
2009	24	1.978	0	0
ΣΥΝΟ ΛΟ	72	4.618	0	0

Πίνακες ελληνικών και τουρκικών αιτημάτων επανεισδοχής κατά τα έτη 2006 και 2009. Ανακτήθηκε από τον διαδικτυακό τόπο: <http://www.astynomia.gr/images/stories/2010/300110meta17.pdf> (τελευταία πρόσβαση 08/02/2021)

Επιπροσθέτως, το 2015, σύμφωνα με δημοσιογραφικές αναφορές, ο Frontex ανέφερε ότι στην αύξηση της παράνομης μετανάστευσης συνέδραμε, επίσης, ο γνωστός τουρκικός εθνικός μεταφορέας, Turkish airlines, ο οποίος μετέφερε παράνομους μετανάστες από χώρες της Ανατολής και της Αφρικής, ώστε, μέσω κυκλωμάτων δουλεμπόρων, να περάσουν σε εδάφη της Ευρώπης. Έτσι, ο Frontex υποστήριξε ότι η αύξηση των μεταναστών στα δυτικά Βαλκάνια οφείλεται στην ταχεία επέκταση των τουρκικών Turkish airlines, στην οποία συνέβαλε η χρηματοδότησή τους από το ίδιο το τουρκικό κράτος, με σκοπό την εξυπηρέτηση της επίσημης πολιτικής της ισλαμικής Τουρκίας. Παράλληλα, το κανάλι TRT δημοσίευσε στην τουρκική τηλεόραση έναν χάρτη με οδηγίες για τη μετακίνηση των παράτυπων μεταναστών από τη Συρία προς την Ευρώπη με κύριες χώρες τελικής εγκατάστασης των μεταναστών τη Γαλλία, την Ιταλία και τη Γερμανία. Ο χάρτης αυτός μπορεί να λειτουργήσει ως ένας τρόπος απόδειξης της εργαλειοποίησης των μεταναστών ως μοχλό πίεσης για την Ευρώπη.

الطريق إلى #فرنسا.. خريطة توضيحية للطرق التي من المحتمل ان يسلكها اللاجئون من #تركيا للوصول إلى فرنسا ودول أوروبية أخرى

Map of possible routes migrants can use to reach Europe. [Χάρτης]. Διαθέσιμο στον διαδικτυακό τόπο: <https://www.capital.gr/diethni/3414299/tourkiki-tileorasi-xartis-me-odigies-gia-ti-metakinisi-ton-paranomon-metanaston> (τελευταία πρόσβαση: 04/02/2021)

Ακόμη, σημαντικές αναφορές, που σχετίζονται με αυτή τη στάση της Τουρκίας, γίνονται στην άνθηση της οικονομίας διαφόρων τουρκικών περιοχών με βάση τη διακίνηση μεταναστών. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί η Σμύρνη, όπου μπορεί κανείς να δει ξενοδοχεία στα οποία οι διακινητές προωθούν ως πελάτες τους μετανάστες, μέχρι την ημέρα που θα επιβιβαστούν σε κάποιο πλοιάριο, για να φτάσουν στα ελληνικά παράλια. Επιπλέον, στη Σμύρνη, γίνονται αναφορές για ύπαρξη ολόκληρης αγοράς ειδών πρώτης ανάγκης για μετανάστες, όπως σωσίβια, τα οποία τα αποφέρουν περισσότερα κέρδη στους ιδιοκτήτες των μαγαζιών απ' ό,τι τα ίδια τα εμπορεύματά τους. Τα γεγονότα αυτά είναι εμφανή στις περιοχές αυτές, ενώ, πολλές φορές οι ίδιοι οι κάτοικοι της Σμύρνης, αναφέρονται σε αυτά στα διεθνή μέσα μαζικής ενημέρωσης. Το τουρκικό κράτος, ωστόσο, δεν φαίνεται να έχει προβεί σε δραστηριότητες αποφάσεις που θα εμποδίζουν τέτοιες πράξεις. Πιο συγκεκριμένα, σύμφωνα με άρθρο της Guardian, η Τουρκία δεν έχει καταστήσει εφικτή τη νόμιμη εργασία των Σύριων στα εδάφη της, μη δίνοντας τους, έτσι, κίνητρο για παραμονή τους στη χώρα και αξιωματούχοι δεν έχουν προβεί σε ενέργειες προκειμένου να αναχαιτίσουν τη διακίνησή τους στα γειτονικά παράλια.⁴⁸

Επιπροσθέτως, σύμφωνα με τον Σταύρο Λυγερό «Το καθεστώς Ερντογάν, που σε μεγάλο βαθμό έλεγχε τα κυκλώματα, ευνόησε με κάθε τρόπο τη διοχέτευση

⁴⁸ The Guardian. (2015). *Hiding in plain sight: inside the world of Turkey's people smugglers*. Ανάκτηση από τον διαδικτυακό τόπο: <https://www.theguardian.com/world/2015/nov/29/hiding-in-plain-sight-inside-the-world-of-turkeys-people-smugglers> (τελευταία πρόσβαση: 04/02/2021)

του προσφυγικού-μεταναστευτικού ρεύματος προς τα ελληνικά νησιά του Αιγαίου. Την ευνόησε επειδή θεωρεί ότι, πλημμυρίζοντας την Ελλάδα με μουσουλμάνους, μεσομακροπρόθεσμα θα αποκτήσει στρατηγικό έρεισμα και κατ'αυτόν τον τρόπο θα έχει μεγαλύτερες δυνατότητες να προωθήσει τις παραδοσιακές επεκτατικές βλέψεις του.»⁴⁹

Πράγματι, πρόσφατα γεγονότα γίνονται μάρτυρες αυτής της τακτικής. Τον Ιούνιο του 2020, το Αρχηγείο του Λιμενικού Σώματος-Ακτοφυλακής, δημοσίευσε οπτικό υλικό, στο οποίο γίνεται εμφανής η προαναφερθείσα τακτική. Πιο συγκεκριμένα, φαίνονται βορειοανατολικά της Λέσβου, δύο τουρκικές ακταιωροί να συνοδεύουν και να κατευθύνουν λέμβους με μετανάστες και πρόσφυγες, ενώ γίνεται εμφανής και η προετοιμασία και ο απόπλους λέμβου από τις τουρκικές προς τις ελληνικές ακτές.⁵⁰

Γενικότερα, έχει υποστηριχθεί ότι το μεταναστευτικό χρησιμοποιείται πολλές φορές από τον Ερντογάν, προκειμένου να ικανοποιήσει τους στόχους του. Θεωρείται σημαντικός μοχλός πίεσης προς την Ευρωπαϊκή Ένωση με απώτερο στόχο να επιτευχθούν οι σκοποί του, δεδομένου του ότι, εν όψει της πίεσης που θα ασκείται στα ευρωπαϊκά παράλια από τις μαζικές μεταναστευτικές εισροές, η Ευρωπαϊκή Ένωση δεν θα είναι αδιάλλακτη απέναντι στη Τουρκία. Συνεπώς, η τελευταία, χρησιμοποιώντας τις μεταναστευτικές ροές ως διαπραγματευτικό όπλο, θα έχει διαπραγματευτικό πλεονέκτημα.

Πράγματι, τη θεωρία αυτή μπορούν να επιβεβαιώσουν και οι πρόσφατες εξελίξεις με τον Ερντογάν να απειλεί την Ευρώπη ότι πιθανότατα θα βιώσει συνθήκες όπως εκείνες του 2015, εάν δεν σταματήσει η βία στο Ιντλίμπ, καθώς, εξαιτίας της βίας αυτής, 80.000 άνθρωποι αναγκάστηκαν να μετακινηθούν από τη Συρία, ένας αριθμός που η Τουρκία δεν μπορεί να διαχειριστεί μόνη της.⁵¹

---

⁴⁹ Λυγερός, Σ. (2016).ό.π., σελ. 120

⁵⁰ Πρώτο Θέμα. (2020). *Νέα πρόκληση: Τουρκικές ακταιωροί συνοδεύουν βάρκες με μετανάστες προς τα ελληνικά ύδατα*. Ανάκτηση από τον διαδικτυακό τόπο: <https://www.protothema.gr/greece/article/1013718/nea-proklisi-tourkikes-aktaioroi-sunodeuoun-varkes-me-metanastes-pros-ta-ellinika-udata/> (τελευταία πρόσβαση: 04/02/2021)

⁵¹ Καθημερινή. (2019). *Θέμα «γκρίζων ζωνών» στο Αιγαίο από Ερντογάν – Απειλεί για το μεταναστευτικό*. Ανάκτηση από τον διαδικτυακό τόπο: <https://www.kathimerini.gr/politics/1057480/thema-gkrizon-zonon-sto-aigaio-apo-erntogan-apeilei-gia-to-metanasteytiko/> (τελευταία πρόσβαση: 07/02/2021)

Στη συνέχεια, ο Ερντογάν ανακήρυξε τα σύνορα της Τουρκίας με την Ευρώπη ανοιχτά με τις τουρκικές αρχές να μην έχουν προβεί, εκείνο το διάστημα, σε καμία ενέργεια, προκειμένου να εμποδίσουν τους μετανάστες και τους πρόσφυγες να περάσουν τα σύνορα προς την Ευρώπη. Σύμφωνα με αναφορές εντός 48 ωρών περίπου 13.000 μετανάστες διέσχισαν τα ηπειρωτικά ελληνοτουρκικά σύνορα, ενώ εκατοντάδες έφτασαν στα ελληνικά νησιά.⁵²

Συμπεράσματα 4^{ου} κεφαλαίου

Όπως γίνεται σαφές από το παρόν κεφάλαιο οι προσφυγομεταναστευτικές ροές μπορεί να αποτελέσουν ένα σημαντικό εργαλείο υβριδικής απειλής για τα κράτη που επιθυμούν να κερδίσουν κάποια οφέλη ή κάποιο διαπραγματευτικό πλεονέκτημα.

Η Τουρκία αποτελεί ένα τέτοιο κράτος, ένα κράτος, δηλαδή, που, υπό την απειλή των προσφυγομεταναστευτικών ροών και, εκμεταλλευόμενη τη γεωπολιτική της θέση ως χώρα διέλευσης με έναν μη αμελητέο αριθμό μεταναστών στα εδάφη της (3,67 εκατ. Σύριοι πρόσφυγες), προσπαθεί να αποκτήσει διαπραγματευτικό πλεονέκτημα απέναντι στην Ευρώπη. Πολλές φορές, ο Πρόεδρος της Τουρκίας έχει απειλήσει τις γειτονικές δυτικές της χώρες ότι θα ανοίξει τη στρόφιγγα των μεταναστευτικών ροών, ανοίγοντας τα σύνορα της Τουρκίας, ώστε να περάσουν οι μετανάστες στην Ευρώπη, εκμεταλλευόμενος τον φόβο της Ελλάδας να μην βιώσει την κρίση του 2015 και, συνεπώς, της Ευρώπης να δεχθεί πληθώρα μεταναστών στα εδάφη της, με τον κίνδυνο να αποσταθεροποιηθεί η σταθερότητα και η ασφάλεια της.

Σχετικά με την κρίση του 2015, η Ελλάδα βρέθηκε αντιμέτωπη με πρωτόγνωρες συνθήκες σε ό,τι αφορά τη διαχείριση των ροών. Θα μπορούσε να χαρακτηριστεί και απροετοίμαστη απέναντι σε αυτές τις ροές, δεδομένου του ότι είχε επαναπαυθεί ότι δεν απειλείται από το φαινόμενο αυτό, καθώς η τελευταία φορά που είχε δεχθεί πληθώρα αλλοδαπών στα εδάφη της ήταν στη δεκαετία του '90. Παράλληλα, η αλλαγή κυβέρνησης, με τις αλλαγές στις οποίες

---

⁵² Gadalla, P. (2020). *Turkey's track record of weaponising refugees*. Ανάκτηση από τον διαδικτυακό τόπο: <https://www.ekathimerini.com/251025/opinion/ekathimerini/comment/turkeys-track-record-of-weaponising-refugees> (τελευταία πρόσβαση: 07/02/2021)

αυτή προέβη, την κατέστησε περισσότερο ευάλωτη στη σωστή διαχείριση των ροών.

Ακόμη μία κρίση που η ελληνική κυβέρνηση εκλήθη να αντιμετωπίσει είναι η κρίση στον Έβρο, το 2019. Θα μπορούσε κανείς, όμως, να ισχυρισθεί ότι, κατά την κρίση αυτή, η Ελλάδα ήταν περισσότερο προετοιμασμένη, ακολουθώντας μία ολιστική προσέγγιση για την αποτροπή πρόκλησης κρίσεως και προβλημάτων. Έτσι, ενισχύοντας τις στρατιωτικές της δυνάμεις στα σύνορα, καλώντας τον Frontex για να βοηθήσει την ομάδα RABIT, χρησιμοποιώντας κάθε δυνατό μέσο (Radars, θερμικές κάμερες, διόπτρες κ.λπ.) αλλά και με τη σωστή πληροφόρηση και τη χρήση του κυβερνοχώρου, κατάφερε να διαχειριστεί την απειλή και να αποτρέψει αναταραχές, προστατεύοντας, έτσι, τα ελληνικά αλλά και τα ευρωπαϊκά σύνορα.

Τέλος, η εργαλειοποίηση του προσφυγομεταναστευτικού από μεριάς της Τουρκίας είναι ένα συχνό φαινόμενο, όχι μόνο σε ζητήματα εξωτερικής πολιτικής, αλλά και στο εσωτερικό της. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί η αξιοποίηση των Σύριων και των Αράβων προς όφελος της τουρκικής κυβέρνησης, εγκαθιστώντας τους στις νοτιοανατολικές περιοχές της Τουρκίας, διαμορφώνοντας, έτσι, τον εκλογικό χάρτη προς όφελος του AKP. Ένα ακόμη παράδειγμα αποτελεί, όπως προαναφέρθηκε, η Σμύρνη, όπου έχει αναπτυχθεί αγορά με είδη πρώτης ανάγκης για μετανάστες, ενώ υπάρχουν και ξενοδοχεία από όπου, έπειτα, οι μετανάστες με τη βοήθεια διακινητών μεταφέρονται προς τα δυτικά παράλια, με την Τουρκία να έχει δημιουργήσει μία «αγορά» που βασίζεται στο μεταναστευτικό φαινόμενο και κινεί την οικονομία της.

ΓΕΝΙΚΑ ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

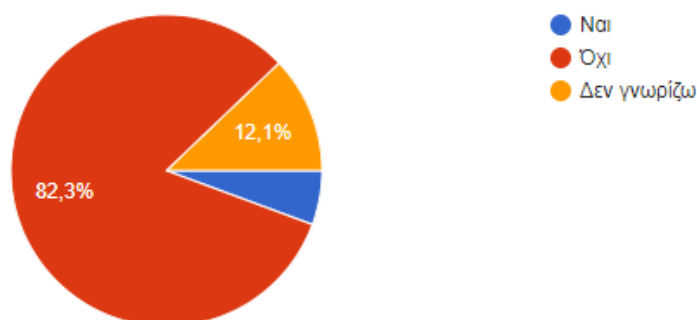
Η παρούσα εργασία αποτελεί μία απόπειρα προσέγγισης του μεταναστευτικού φαινομένου με ειδική αναφορά στην Ελλάδα και την Τουρκία και το πώς επηρεάζονται οι μεταξύ τους σχέσεις από το φαινόμενο αυτό. Ωστόσο, για να γίνει αναφορά στο πώς διαχειρίζονται οι παραπάνω χώρες τις μεταναστευτικές ροές έπρεπε πρώτα να μελετηθεί το ευρύτερο πλαίσιο του φαινομένου της μετανάστευσης. Συνεπώς, αρχικά, επιχειρήθηκε να δοθεί ο ορισμός της μετανάστευσης, να αναφερθούν τα κύρια είδη και οι προσεγγίσεις του μεταναστευτικού φαινομένου, τα αίτια που οδηγούν τους πολίτες στην απόφαση να μετακινηθούν, καθώς και τα βασικότερα διεθνή κείμενα που διέπουν το μεταναστευτικό φαινόμενο.

Οι βασικότερες περιοχές από τις οποίες προέρχονται οι μετανάστες και οι πρόσφυγες είναι περιοχές που χαρακτηρίζονται από συγκρούσεις, οικονομική δυσχέρεια, ανισότητες, περιοχές όπου οι πολίτες αποτελούν συχνά θύματα καταπάτησης ανθρωπίνων δικαιωμάτων και διώξεων ή περιοχές όπου οι συνέπειες της κλιματικής αλλαγής τις καθιστούν ακατάλληλες για να κατοικηθούν. Οι περιοχές που πληρούν τα παραπάνω χαρακτηριστικά είναι, κυρίως, περιοχές της Μέσης Ανατολής και της Αφρικής, περιοχές, δηλαδή, που βρίσκονται ιδιαίτερα κοντά στην Τουρκία, την Ελλάδα και την ευρωπαϊκή ήπειρο.

Ως εκ τούτου, δεν θα γινόταν να παραλειφθεί ο ρόλος της Ευρωπαϊκής Ένωσης για το μεταναστευτικό και το προσφυγικό ζήτημα, δεδομένου του ότι η Ελλάδα αποτελεί μέλος της Ευρωπαϊκής Ένωσης και επηρεάζεται άμεσα από τις αποφάσεις της. Συνεπώς, έγινε αναφορά στους Κανονισμούς Δουβλίνου II και III, δύο από τα σημαντικότερα κείμενα που ρυθμίζουν το προσφυγομεταναστευτικό ζήτημα εντός της Ένωσης, όπως και στο Σύμφωνο Μετανάστευσης για το Άσυλο ή τις Συμφωνίες Επανεισδοχής. Παράλληλα, έγινε αναφορά στην αρχή της αλληλεγγύης, που ρυθμίζει την κατανομή ευθυνών και τις σχέσεις των κρατών σε ό,τι αφορά το μεταναστευτικό και το προσφυγικό φαινόμενο και τη διαχείριση των ροών μεταξύ των κρατών, ενώ, θεωρήθηκε ότι χρήζει αναφοράς ο ρόλος του Frontex για τη φύλαξη των συνόρων της Ένωσης, αλλά και η ζώνη Σένγκεν, η οποία ορίζει τα εξωτερικά

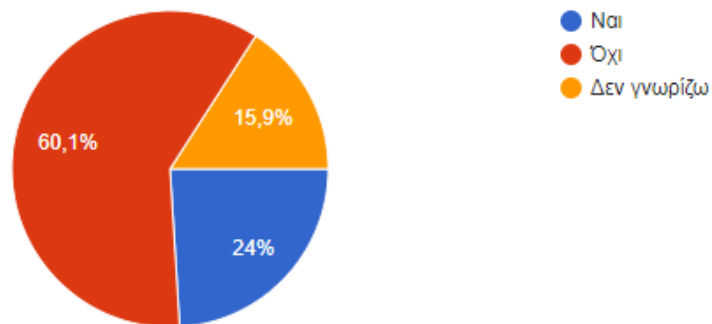
σύνορα της Ένωσης και την ελεύθερη κυκλοφορία μεταξύ των κρατών, ορίζοντας, ωστόσο, και ορισμένες εξαιρέσεις υπό τις οποίες επιτρέπεται η διενέργεια ελέγχων ή και το κλείσιμο των συνόρων.

Για την περάτωση της παρούσας εργασίας θεωρήθηκε αναγκαία και η απάντηση σε ορισμένα ερωτηματολόγια, με σκοπό να ληφθεί υπόψη και η άποψη των πολιτών σχετικά με το προσφυγομεταναστευτικό ζήτημα και τις ελληνοτουρκικές σχέσεις. Από τα ερωτηματολόγια αυτά κατέστη σαφές ότι η δράση της Ευρωπαϊκής Ένωσης κατά την προσφυγική κρίση του 2015 και την κρίση στον Έβρο το 2020 κρίθηκε από την πλειοψηφία των πολιτών ελλιπής. Όπως γίνεται εμφανές από την παρακάτω γράφημα στο ερώτημα «Θεωρείτε αποτελεσματική τη δράση της Ευρωπαϊκής Ένωσης στην προσφυγική κρίση του 2015;» η συντριπτική πλειοψηφία (82,3%) από τις 233 απαντήσεις έκρινε τη δράση ελλιπή, ενώ μόνο ένα ποσοστό του 5,6% από τις 233 απαντήσεις έκρινε τη δράση της Ένωσης αποτελεσματική.

Γράφημα απάντησης φορμών. Τίτλος ερωτήματος:; *Θεωρείτε αποτελεσματική τη δράση της Ευρωπαϊκής Ένωσης στην προσφυγική κρίση του 2015;*. Αριθμός απαντήσεων: 233 απαντήσεις. 82, 3 % Όχι, 12,1% Δεν γνωρίζω, 5.6% Ναι

Αντίστοιχα, στην κρίση του Έβρου του 2020, η δράση της Ευρωπαϊκής Ένωσης για την αντιμετώπιση της κρίσης θεωρήθηκε ξανά ελλιπής από το 60,1% των ερωτηθέντων ενώ ένα 24% θεώρησε αποτελεσματική τη δράση της Ένωσης.

Γράφημα απάντησης φορμών. Τίτλος ερωτήματος: *Θεωρείτε αποτελεσματική τη δράση της ΕΕ στην κρίση στον Έβρο.*
 Αριθμός απαντήσεων: 233 απαντήσεις. 60.1 % Όχι, 24% Ναι, 15,9% Δεν γνωρίζω

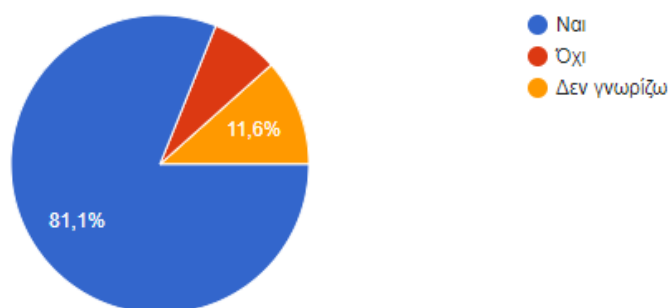
Η δυσφορία αυτή των πολιτών σχετικά με τη δράση της Ευρωπαϊκής Ένωσης έχει αρχίσει να γίνεται αντιληπτή σταδιακά και από την ίδια την Ένωση. Σύμφωνα με τον Κωνσταντίνο Φίλη «Είναι βέβαια ενθαρρυντικό πως η ΕΕ συνειδητοποίησε, έπειτα από χρόνια αδράνειας και αποσπασματικών πρωτοβουλιών στην «αυλή της» πως οφείλει να επανακάμψει σε αυτή».⁵³ Πράγματι, η Ευρωπαϊκή Ένωση χρειάζεται να αναθεωρήσει τον περιφερειακό, αλλά και τον διεθνή της ρόλο και να ενδυναμωθεί διπλωματικά, ώστε να μετατραπεί σε έναν φορέα λήψης αποφάσεων, ο οποίος θα καθορίζει τις εξελίξεις και δεν θα είναι οι εξελίξεις που θα καθορίζουν τις ενέργειές του, όπως συνέβη και με το προσφυγομεταναστευτικό ζήτημα. Κρίνεται υψίστης σημασίας η Ευρωπαϊκή Ένωση να ενισχύσει την προστασία των συνόρων της, τη θέσπιση σημαντικών κανόνων και τη συνεργασία μεταξύ των κρατών της, ώστε να αποφευχθούν κρίσεις, όπως εκείνη του 2015.

Ακόμη η γεωπολιτική θέση της Τουρκίας την καθιστά μία χώρα που διαδραματίζει κεντρικό ρόλο στη διαχείριση μεταναστών και προσφύγων. Όπως αναφέρει ο Κωνσταντίνος Φίλης «Άλλωστε, σύμφωνα με το δόγμα Νταβούτογλου, «η Τουρκία, λόγω της γεωγραφικής της θέσης, του πληθυσμού, της ιστορικής κληρονομιάς, και του πολιτισμού όπως διαμορφώθηκε κατά την (ισλαμική) Οθωμανική Αυτοκρατορία, είναι μία χώρα που έχει τις δυνατότητες να διαδραματίσει κεντρικό ρόλο με παγκόσμια στρατηγική σημασία».⁵⁴ Οι ισχυρισμοί αυτοί αποβαίνουν αληθείς και στο προσφυγομεταναστευτικό

⁵³ Φίλης, Κ. και Βογιατζής, Γ. Επίμ. (2017).ό.π., σελ. 86

⁵⁴ Φίλης, Κ. και Κονάχος, Δ. Επίμ. (2017).ό.π., σελ. 64

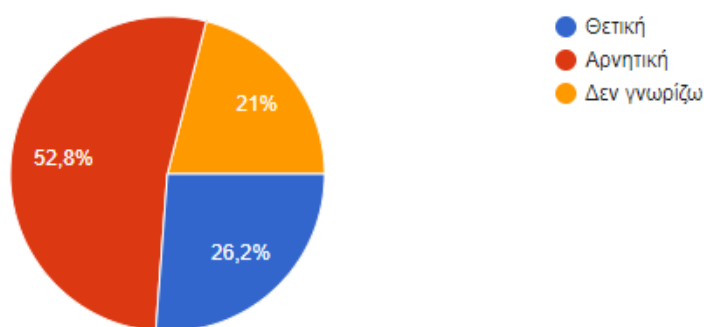
ζήτημα. Αυτό συμβαίνει διότι, λόγω της γεωπολιτικής της θέσης, η Τουρκία βρίσκεται κοντά σε χώρες που προκαλούν μετανάστες και πρόσφυγες, εξαιτίας διαφόρων συνθηκών όπως, μεταξύ άλλων, συγκρούσεων, οικονομικών δυσκολιών, διώξεων ή και ανισοτήτων, καθιστώντας, έτσι, την Τουρκία τον πρώτο τους και πιο άμεσο προορισμό. Συνεπώς, αποτελεί μία ιδιαίτερα σημαντική χώρα διέλευσης, η οποία φιλοξενεί στα εδάφη της τον μεγαλύτερο αριθμό μεταναστών και προσφύγων, οι οποίοι, με τη σειρά τους, αποτελούν πολύ σημαντικό διαπραγματευτικό εργαλείο για τη χώρα αυτή. Όπως έχει αναλυθεί στην παρούσα εργασία δεν είναι λίγες οι φορές που ο Ερντογάν έχει χρησιμοποιήσει την απειλή των μεταναστών και των προσφύγων προκειμένου να κερδίσει διαπραγματευτικό πλεονέκτημα στις συζητήσεις του με την Ευρώπη. Ωστόσο, από τα ερωτηματολόγια καθίσταται σαφές ότι η απειλή με βάση το προσφυγομεταναστευτικό εργαλείο από τη μεριά της Τουρκίας θεωρείται αρκετά πιθανή.

Γράφημα απάντησης φορμών. Τίτλος ερωτήματος: *Θεωρείτε πιθανή τη χρήση του προσφυγομεταναστευτικού από τη Τουρκία ως απειλή σε Ελλάδα και ΕΕ;*. Αριθμός απαντήσεων: 233 απαντήσεις, 81.1% Ναι, 7.3% Όχι, 11,6% Δεν γνωρίζω

Επιπροσθέτως, η γεωπολιτική θέση της Ελλάδας την καθιστά χώρα που διαδραματίζει ιδιαίτερα σημαντικό ρόλο στο προσφυγομεταναστευτικό φαινόμενο. Η γεωγραφική εγγύτητα της Τουρκίας με τη χώρα μας επηρεάζει σε σημαντικό βαθμό τις σχέσεις των δύο χωρών και τις ενέργειες της Ελλάδας, οι οποίες εξαρτώνται αρκετά συχνά από τις δράσεις της Τουρκίας. Ταυτόχρονα, η Ελλάδα θεωρείται «χώρα-σύνορο» της Ευρωπαϊκής Ένωσης, καθώς βρίσκεται στο ανατολικότερο άκρο της, αποτελώντας την πρώτη χώρα εισόδου για όσους αλλοδαπούς επιθυμούν να περάσουν στα εδάφη της Ευρώπης. Ως εκ τούτου,

καθίσταται ιδιαίτερα σημαντική χώρα διέλευσης, που δέχεται στα εδάφη της έναν σημαντικό αριθμό προσφύγων και μεταναστών κάθε χρόνο. Οι αφίξεις αυτές κλιμακώθηκαν χωρίς προηγούμενο κατά την προσφυγική κρίση του 2015, όταν οι αντοχές της Ελλάδας δοκιμάστηκαν, καθώς ήρθε αντιμέτωπη με έναν αριθμό μεταναστευτικών και προσφυγικών ροών που δεν ήταν έτοιμη να διαχειριστεί. Αυτή η ανεπαρκής διαχείριση των ροών το 2015 αντικατοπτρίζεται και από τις απαντήσεις των πολιτών που απάντησαν στο ερωτηματολόγιο.

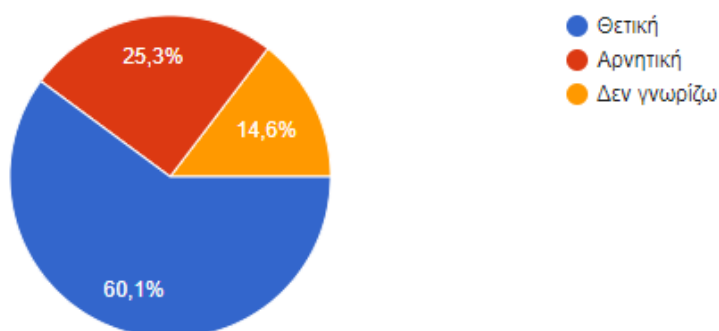

Γράφημα απάντησης φορμών. Τίτλος ερωτήματος: Ποια η άποψή σας για τη στάση της Ελλάδας στην προσφυγική κρίση του 2015;. Αριθμός απαντήσεων: 233 απαντήσεις, 52.8% Αρνητική, 26,2% Θετική, 21% Δεν γνωρίζω

Ωστόσο, η Ελλάδα δεν γίνεται να μείνει άπραγη απέναντι στη ρητορική απειλών του Ερντογάν. Μερικές από τις απειλές που έχει, ανά καιρούς, διατυπώσει ο Πρόεδρος της Τουρκίας είναι ότι «θα ανοίξουμε τον δρόμο για 15 χιλιάδες πρόσφυγες τον μήνα ώστε να εκπλαγείτε», «Έχετε προδώσει τις υποσχέσεις σας. Εάν το τραβήξετε κι άλλο, αυτά τα σύνορα θα ανοίξουν». «Δεν θα μπορείτε να περπατήσετε στους δρόμους». ⁵⁵ Η Ελλάδα απέναντι σε αυτές τις απειλές έχει ως κύριο γνώμονα την τακτική της αποτροπής, διότι δεν επιθυμεί να βρεθεί στη δύσκολη κατάσταση με την οποία είχε έρθει αντιμέτωπη στην κρίση του 2015. Η τακτική αυτή της αποτροπής και η ολιστική προσέγγιση που υιοθέτησε κατά την κρίση στον Έβρο, το 2020, είχε ως αποτέλεσμα να αποφευχθεί η είσοδος ενός μη αμελητέου αριθμού μεταναστών που επιχειρούσαν, κατευθυνόμενοι και από την τουρκική πλευρά, να περάσουν τα σύνορα της

⁵⁵ Φίλης, Κ. και Κονάχος, Δ. Επίμ. (2017).ό.π., σελ. 66

χώρας μας. Η τακτική αυτή είχε θετική απήχηση στην άποψη των πολιτών, όπως φαίνεται και στο παρακάτω γράφημα.

Γράφημα απάντησης φορμών. Τίτλος ερωτήματος: *Θεωρείτε αποτελεσματική τη δράση της ΕΕ στην κρίση στον Έβρο*. Αριθμός απαντήσεων: 233 απαντήσεις, 60,1% Θετική, 25,3% Αρνητική, 14,6% Δεν γνωρίζω

Εν κατακλείδι, από το σύνολο της παρούσας εργασίας γίνεται εμφανές ότι η μετανάστευση αποτελεί ένα δυναμικό φαινόμενο στενά συνυφασμένο με τη φύση του ανθρώπου. Οι λόγοι που οδηγούν έναν άνθρωπο ή μία ομάδα ανθρώπων στη μετακίνηση ποικίλλουν, ενώ το φαινόμενο της μετανάστευσης έχει απασχολήσει ανά καιρούς πληθώρα ερευνών και μελετών. Ακόμη, η μετανάστευση, πολλές φορές χρησιμοποιείται από τα κράτη, ώστε να καταφέρουν να επιτύχουν τους σκοπούς τους, χρησιμοποιώντας την ως υβριδικό όπλο. Τέλος, οι ελληνοτουρκικές σχέσεις έχουν επηρεαστεί αρκετά από τις μεταναστευτικές ροές, με χαρακτηριστικό παράδειγμα την κρίση του 2015, ενώ από το 2016 παρατηρήθηκε σταδιακή αποκλιμάκωση με εκ νέου αύξηση των ροών το 2019. Ωστόσο, η Ελλάδα θα πρέπει να παραμείνει σε εγρήγορση σε ό,τι αφορά τη διαχείριση των μεταναστευτικών και προσφυγικών ροών, να υπερασπίζεται τα σύνορά της, που, ταυτόχρονα, αποτελούν και σύνορα της Ευρωπαϊκής Ένωσης και, μέσω της υιοθέτησης ολιστικών προσεγγίσεων, να διαχειρίζεται επιτυχώς τις μαζικές εισόδους ροών που, πιθανόν, να έχουν ως σκοπό να διαταράξουν τη συνοχή και την ασφάλεια στο εσωτερικό της Ελλάδας και της Ευρώπης.

Ελληνόφωνη Βιβλιογραφία

- Έμκε-Πουλοπούλου, Η. (2007). *Η μεταναστευτική πρόκληση*. Αθήνα: Εκδόσεις Παπαζήση
- Λυγερός, Σ. (2016). *Η εισβολή των αμάχων*. 1^η Έκδοση. Αθήνα: Εκδόσεις Πατάκη
- Μαραβέγιας, Ν. Επιμ. (2016). *Ευρωπαϊκή Ένωση*. 1^η Έκδοση. Αθήνα: Κριτική
- Μουσούρου, Λ.Μ. (1991). *Μετανάστευση και Μεταναστευτική πολιτική στην Ελλάδα και την Ευρώπη*. Αθήνα: Κοινωνιολογική και Ανθρωπολογική Βιβλιοθήκη-Gutenberg
- Μπόση, Μ. (2014). *Η διεθνής ασφάλεια στον μεταψυχροπολεμικό κόσμο. Οι αραβικές εξεγέρσεις και η περίπτωση της Συρίας*. Αθήνα: Εκδόσεις Ποιότητα.
- Ντάλης, Σ. Επίμ. (2020). *Mare Nostrum: Μετατοπίσεις ισχύος στον γεωπολιτικό χάρτη της Μεσογείου*. 1^η Έκδοση. Αθήνα: Εκδόσεις Παπαζήση
- Ρούκουνας, Ε. Επίμ. (2020). *Δημόσιο Διεθνές Δίκαιο*. 3^η Έκδοση. Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη
- Συρίγος, Π. και Κυθρεώτης, Χ. (2015). *Ελληνοτουρκικές σχέσεις*. Αθήνα: Εκδόσεις Πατάκη
- Τριανταφυλλίδου, Α. και Μαρούκης, Θ. Επίμ. (2010). *Η μετανάστευση στην Ελλάδα του 21^{ου} αιώνα*. 1^η Έκδοση. Αθήνα: Εκδόσεις Κριτική
- Φίλης, Κ. και Παπακώστα, Ο. Επίμ. (2020). *Η Ελλάδα στη γειτονιά της*. 1^η Έκδοση. Αθήνα: Εκδόσεις Παπαδόπουλος
- Φίλης, Κ. και Βογιατζής, Γ. Επίμ. (2017). *Πρόσφυγες, Ευρώπη, Ανασφάλεια*. 1^η Έκδοση. Αθήνα: Εκδόσεις Παπαδόπουλος
- Φίλης, Κ. και Κονάχος, Δ. Επίμ. (2017). *Τουρκία, Ισλάμ, Ερντογάν*. 1^η Έκδοση. Αθήνα: Εκδόσεις Παπαδόπουλος
- Χριστόπουλος, Δ. και Μαραγκάκη, Α. Επίμ. *Αν το προσφυγικό ήταν πρόβλημα, θα είχε λύση*. Αθήνα: Εκδόσεις Πόλις
- Koser, Κ. και Ασημακοπούλου, Δ. Επίμ. (2019). *Διεθνής Μετανάστευση Μία Συνοπτική Εισαγωγή*. 2^η Έκδοση. Θεσσαλονίκη: Εκδόσεις Επίκεντρο

Ελληνόφωνες ηλεκτρονικές πηγές

Αγγελή, Δ., Δημητριάδη, Α και Τριανταφυλλίδου, Α. (2014). “Αξιολογώντας τη σχέση κόστους-αποτελεσματικότητας των πολιτικών ελέγχου της παράτυπης μετανάστευσης στην Ελλάδα”. Ανακτήθηκε από τον διαδικτυακό τόπο: <https://www.eliamep.gr/category/migration/midas/> (τελευταία πρόσβαση: 01/02/2021)

Δελτίο Τύπου 144/16 της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, της 18 Μαρτίου 2016 σχετικά με τη Δήλωση ΕΕ-Τουρκίας, ανάκτηση από τον διαδικτυακό τόπο <https://www.consilium.europa.eu/el/press/press-releases/2016/03/18/eu-turkey-statement/> (τελευταία πρόσβαση 30/12/2020)

Ευρωπαϊκή Επιτροπή. (2019). *Ευρώπη χωρίς σύνορα Ο χώρος Σένγκεν*. Ανακτήθηκε από τον διαδικτυακό τόπο: http://www.astynomia.gr/index.php?option=ozo_content&perform=view&id=1846&Itemid=400&lang (τελευταία πρόσβαση: 10/12/2020)

Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο. (2020). *Σένγκεν: Όλα όσα χρειάζεται να γνωρίζετε για τη ζώνη ελεύθερης κυκλοφορίας της ΕΕ*. Ανακτήθηκε από τον διαδικτυακό τόπο: <https://www.europarl.europa.eu/news/el/headlines/security/20190612STO54307/ola-osa-chreiazetai-na-gnorizete-gia-ti-zoni-sengken> (τελευταία πρόσβαση: 10/12/2020)

Δημητριάδη, Α. (2013). *Η μετανάστευση από το Αφγανιστάν προς τρίτες χώρες και την Ελλάδα*. Ανακτήθηκε από τον διαδικτυακό τόπο: <https://www.eliamep.gr/wp-content/uploads/2013/09/%CE%95%CE%99%CE%A3%CE%91%CE%93%CE%A9%CE%93%CE%99%CE%9A%CE%97-%CE%95%CE%9A%CE%98%CE%95%CE%A3%CE%97-%CE%91%CE%A6%CE%93%CE%91%CE%9D%CE%99%CE%A3%CE%A4%CE%91%CE%9D-1.pdf> (τελευταία πρόσβαση: 07/02/2021)

Δούμτση, Β. (χ.η.). *Συνοπτική παρουσίαση του Ευρωπαϊκού Οργανισμού για τη διαχείριση της επιχειρησιακής συνεργασίας*. Ανακτήθηκε από τον διαδικτυακό τόπο: http://www.astynomia.gr/index.php?option=ozo_content&perform=view&id=1846&Itemid=400&lang (τελευταία πρόσβαση: 11/02/2021)

Ευρωπαϊκό Συμβούλιο Συμβούλιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης. (2021). *Μεταναστευτική πολιτική της ΕΕ*. Ανακτήθηκε από τον διαδικτυακό τόπο: <https://www.consilium.europa.eu/el/policies/migratory-pressures/> (τελευταία πρόσβαση: 07/01/2021)

Η Καθημερινή. (2015). *Οι οκτώ διαδρομές των προσφύγων στο ταξίδι τους προς την Ευρώπη*. Ανακτήθηκε από τον διαδικτυακό τόπο: <https://www.kathimerini.gr/world/831898/oi-okto-diadromes-ton-prosfygon-sto-taxidi-toys-pros-tin-eyropi/> (τελευταία πρόσβαση: 11/11/2021)

Η Καθημερινή. (2019). *Θέμα «γκρίζων ζωνών» στο Αιγαίο από Ερντογάν – Απειλεί για το μεταναστευτικό*. Ανακτήθηκε από τον διαδικτυακό τόπο:

- <https://www.kathimerini.gr/politics/1057480/thema-gkrizon-zonon-sto-aigaiο-απο-erntogan-apeilei-gia-to-metanasteytiko/> (τελευταία πρόσβαση: 07/02/2021)
- Η Καθημερινή. (2020). *Μαργαρίτης Σχοινιάς: Επιχειρούμε ολιστική προσέγγιση με το νέο Σύμφωνο για τη μετανάστευση*. Ανάκτηση από τον διαδικτυακό τόπο: <https://www.kathimerini.gr/politics/561091168/margaritis-schoinas-epicheiroyme-olistiki-proseggisi-me-to-neo-symfono-gia-ti-metanasteysi/> (τελευταία πρόσβαση: 29/01/2021)
- Η Καθημερινή. (2020). *Υπουργείο Μετανάστευσης: Μειώθηκαν κατά 51% οι ροές στα νησιά το α' εξάμηνο*. Ανακτήθηκε από τον διαδικτυακό τόπο: <https://www.kathimerini.gr/society/1086169/yπουργείο-metanasteysis-meiothikan-kata-51-oi-roes-sta-nisia-to-a-examino/> (τελευταία πρόσβαση: 08/01/2021)
- Κακλίκης, Γ. (2020). *Το Μεταναστευτικό και πάλι*. Ανακτήθηκε από τον διαδικτυακό τόπο: https://www.eliamep.gr/wp-content/uploads/2020/05/%CE%A4%CE%9F-%CE%9C%CE%95%CE%A4%CE%91%CE%9D%CE%91%CE%A3%CE%A4%CE%95%CE%A5%CE%A4%CE%99%CE%9A%CE%9F-%CE%9A%CE%91%CE%99-%CE%A0%CE%91%CE%9B%CE%99-%CE%A4%CE%91-%CE%9D%CE%95%CE%91-%CE%A313_2020-05-22.pdf (τελευταία πρόσβαση: 19/11/2020)
- Κολοβός, Α. (2020). *Κρίση στον Έβρο: Η Ολιστική Προσέγγιση και οι Προκλήσεις για Ολοκληρωμένη Δράση*. Ανακτήθηκε από τον διαδικτυακό τόπο: <https://www.eliamep.gr/publication/%CE%BA%CF%81%CE%AF%CF%83%CE%B7-%CF%83%CF%84%CE%BF%CE%BD-%CE%AD%CE%B2%CF%81%CE%BF-%CE%B7-%CE%BF%CE%BB%CE%B9%CF%83%CF%84%CE%B9%CE%BA%CE%AE-%CF%80%CF%81%CE%BF%CF%83%CE%AD%CE%B3%CE%B3%CE%B9%CF%83%CE%B7/> (τελευταία πρόσβαση: 30/01/2021)
- Μάνη, Β.Γ. (2018). *Η συριακή κρίση και η ανάγκη μετανάστευσης. η διαμονή και οι συνθήκες διαβίωσης στο Κ.Υ.Τ της Χίου*. Ανακτήθηκε από τον διαδικτυακό τόπο: https://jmce.gr/portal/wp-content/uploads/2018/10/Vas.-Mani_-H-Syriaki-krysi.pdf (τελευταία πρόσβαση: 10/01/2021)
- Παπαγεωργίου, Γ. (2015). *Η πολιτική ασύλου και ο Κανονισμός Δουβλίνο II και III*. Ανάκτηση από τον διαδικτυακό τόπο <http://ikee.lib.auth.gr/record/280318?ln=el> (τελευταία πρόσβαση: 3/12/2020)
- Παραδεισιάνος, Α. *Το φαινόμενο της μετανάστευσης*. Ανάκτηση από τον διαδικτυακό τόπο: http://www.astynomia.gr/index.php?option=ozo_content&perform=view&id=1852 (τελευταία πρόσβαση: 25/11/2020)

- Πρώτο Θέμα. (2020). *Νέα πρόκληση: Τουρκικές ακταιωροί συνοδεύουν βάρκες με μετανάστες προς τα ελληνικά ύδατα*. Ανακτήθηκε από τον διαδικτυακό τόπο: <https://www.protothema.gr/greece/article/1013718/nea-proklisi-tourkikes-aktaioroi-sunodeuoun-varkes-me-metanastes-pros-ta-ellinika-udata/> (τελευταία πρόσβαση: 04/02/2021)
- Σύμβαση του 1951 για το καθεστώς των προσφυγών. Ανακτήθηκε από τον διαδικτυακό τόπο: <https://www.unhcr.org/gr/wp-content/uploads/sites/10/2018/01/04-symvasiprotokollo.pdf> (τελευταία πρόσβαση: 02/12/2020)
- Σουλιώτης, Γ. & Νέδος, Β. (2020). *Ηλεκτρονικός πόλεμος στον Έβρο από την Τουρκία*. Ανακτήθηκε από τον διαδικτυακό τόπο: <https://www.kathimerini.gr/politics/1069982/ilektronikos-polemos-ston-evro-aro-tin-toyrkia/> (τελευταία πρόσβαση: 30/01/2021)
- Συμβούλιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης. (2008). *Ευρωπαϊκό Σύμφωνο για τη Μετανάστευση και το Άσυλο*. Ανακτήθηκε από τον διαδικτυακό τόπο: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/HTML/?uri=LEGISSUM:jl0038&from=EL> (τελευταία πρόσβαση: 28/12/2020)
- Τάκης, Α. (2015). *Προσφυγικό 2015: Χρονικό μιας προαναγγελθείσας κρίσης*. Ανακτήθηκε από τον διαδικτυακό τόπο: <https://gr.boell.org/el/2015/12/04/prosfigiko-2015-hroniko-mias-proanageltheisas-krisis> (τελευταία πρόσβαση: 27/01/2021)
- Το Βήμα. (2020). *Μηταράκης : Μειωμένες 79% οι ροές μεταναστών και προσφύγων το 2020*. Ανακτήθηκε από τον διαδικτυακό τόπο: <https://www.tovima.gr/2020/12/01/politics/mitarakis-meiomenes-79-oi-roes-metanaston-kai-prosfigon-to-2020/> (τελευταία πρόσβαση:08/01/2021)
- Το Βήμα. (2020). *Εκλεισε το τελωνείο στις Καστανιές Έβρου-Πρόσφυγες συγκεντρωμένοι στα σύνορα*. Ανακτήθηκε από τον διαδικτυακό τόπο: <https://www.tovima.gr/2020/02/28/society/ekleise-to-teloneio-stis-kastanies-evrou/> (τελευταία πρόσβαση: 30/01/2021)
- Φτακλάκη, Ε. (2020). *Ευρωπαϊκή αλληλεγγύη: Μια χαμένη ευκαιρία ή τελικά μια ουτοπία;.* Ανακτήθηκε από τον διαδικτυακό τόπο: https://www.huffingtonpost.gr/entry/eeropaik-e-alleleyee-mia-chamene-eekairia-e-telika-mia-oetopia_gr_5e7daec5b66149226512b8 (τελευταία πρόσβαση: 05/12/2020)
- Φωκιανός, Γ. (2020). *Τουρκία: Ο προσφυγικός «Δούρειος Ίππος» και τα θέλω του Ερντογάν*. Ανακτήθηκε από τον διαδικτυακό τόπο: <https://m.naftemporiki.gr/story/1569100> (τελευταία πρόσβαση: 05/02/2021)
- Capital.gr. (2020). *Τουρκική τηλεόραση: Χάρτης με οδηγίες για τη μετακίνηση των παράνομων μεταναστών*. Ανακτήθηκε από τον διαδικτυακό τόπο: <https://www.capital.gr/diethni/3414299/tourkiki-tileorasi-xartis-me-odigies->

[gia-ti-metakinisi-ton-paranomou-metanastoi](#) (τελευταία πρόσβαση: 04/02/2021)

FIDH-Migreurop-REMDH. (2014). *FRONTEX Ελλάδα-Τουρκία: Τα σύνορα της Άρνησης*. Ανακτήθηκε από τον διαδικτυακό τόπο:

https://www.fidh.org/IMG/pdf/rapport_gr_2_2_final.pdf (τελευταία πρόσβαση: 20/12/2020)

Huffpost Greece. (2016). *Τι ορίζει η συμφωνία ΕΕ-Τουρκίας - Όλο το κείμενο*. Ανακτήθηκε από τον διαδικτυακό τόπο:

https://www.huffingtonpost.gr/2016/03/18/metanasteutiko-sumfonia-ee-tourkias- n_9500076.html (τελευταία πρόσβαση: 30/12/2021)

Migrants in Greece. (2019). *Η δοκιμαζόμενη αρχή της αλληλεγγύης στο προσφυγικό*.

Ανακτήθηκε από τον διαδικτυακό τόπο: <https://www.migrants.gr/%CE%B7-%CE%B4%CE%BF%CE%BA%CE%B9%CE%BC%CE%B1%CE%B6%CF%8C%CE%BC%CE%B5%CE%BD%CE%B7-%CE%B1%CF%81%CF%87%CE%AE-%CF%84%CE%B7%CF%82-%CE%B1%CE%BB%CE%BB%CE%B7%CE%BB%CE%B5%CE%B3%CE%B3%CF%8D%CE%B7%CF%82-%CF%83/> (τελευταία πρόσβαση: 05/12/2020)

Papadopoulos, A.G. (2017). *Η 'μεταναστευτική κρίση' στην Ελλάδα της οικονομικής ύφεσης: Αναζητώντας ένα νέο πλαίσιο για την προσέγγιση του φαινομένου*.

Ανάκτηση από τον διαδικτυακό τόπο:

https://www.researchgate.net/publication/320183810_E_'metanasteutike_krise'_sten_Ellada_tes_oikonomikes_ypheses_Anazetontas_ena_neo_plaisio_gia_t_en_prosengise_tou_phainomenou (τελευταία πρόσβαση: 26/01/2021)

UNHCR (2015). *Οι θαλάσσιες αφίξεις στην Ευρώπη ξεπέρασαν το ένα εκατομμύριο το 2015*. Ανακτήθηκε από τον διαδικτυακό τόπο: <https://www.unhcr.org/gr/3280-%CE%BF%CE%B9-%CE%B8%CE%B1%CE%BB%CE%AC%CF%83%CF%83%CE%B9%CE%B5%CF%82-%CE%B1%CF%86%CE%AF%CE%BE%CE%B5%CE%B9%CF%82-%CF%83%CF%84%CE%B7%CE%BD-%CE%B5%CF%85%CF%81%CF%8E%CF%80%CE%B7-%CE%BE%CE%B5%CF%80%CE%AD.html> (τελευταία πρόσβαση: 28/01/2021)

UNHCR (2017). *Σύμβαση της Γενεύης του 1951: Ερωτήσεις και Απαντήσεις*.

Ανακτήθηκε από τον διαδικτυακό τόπο: <https://www.unhcr.org/gr/4168-%CF%83%CF%8D%CE%BC%CE%B2%CE%B1%CF%83%CE%B7-%CF%84%CE%B7%CF%82-%CE%B3%CE%B5%CE%BD%CE%B5%CF%8D%CE%B7%CF%82-%CF%84%CE%BF%CF%85-1951-%CE%B5%CF%81%CF%89%CF%84%CE%AE%CF%83%CE%B5%CE%B9%CF%82.html> (τελευταία πρόσβαση: 01/12/2020)

Ξενόγλωσσες Ηλεκτρονικές Πηγές:

- Benvenuti, B. (2017). *The Migration Paradox and EU-Turkey Relations*. Ανακτήθηκε από τον διαδικτυακό τόπο: <https://www.iai.it/en/publicazioni/migration-paradox-and-eu-turkey-relations> (τελευταία πρόσβαση: 11/02/2021)
- Britannica. (2021). *Iraq War 2003–2011*. Ανακτήθηκε από τον διαδικτυακό τόπο: <https://www.britannica.com/event/Iraq-War/The-surge> (τελευταία πρόσβαση: 14/01/2021)
- Britannica. (2021). *Persian Gulf War 1990-1991*. Ανακτήθηκε από τον διαδικτυακό τόπο: <https://www.britannica.com/event/Persian-Gulf-War> (τελευταία πρόσβαση: 14/01/2021)
- Castelli, F. (2018). *Drivers of migration: why do people move?*. Ανακτήθηκε από τον διαδικτυακό τόπο: <https://academic.oup.com/jtm/article/25/1/tay040/5056445> (τελευταία πρόσβαση: 28/11/2020)
- Cornelius, W. and Rosenblum, M.R. (2005). *Immigration and politics*. Ανακτήθηκε από τον διαδικτυακό τόπο: https://www.researchgate.net/publication/234836193_Immigration_and_Politics (τελευταία πρόσβαση: 20/12/2020)
- Dockery, W. (2017). *What is the Schengen area and how does it impact refugees?*. Ανακτήθηκε από τον διαδικτυακό τόπο: <https://www.infomigrants.net/en/post/5791/what-is-the-schengen-area-and-how-does-it-impact-refugees> (τελευταία πρόσβαση: 11/12/2020)
- Domurath, I. (2012). *The Three Dimensions of Solidarity in the EU Legal Order: Limits of the Judicial and Legal Approach*. Ανακτήθηκε από τον διαδικτυακό τόπο: https://www.researchgate.net/publication/241709851_The_Three_Dimensions_of_Solidarity_in_the_EU_Legal_Order_Limits_of_the_Judicial_and_Legal_Approach (τελευταία πρόσβαση: 06/12/2020)
- European Parliament. (2020). *Exploring migration causes – why people migrate*. Ανακτήθηκε από τον διαδικτυακό τόπο: <https://www.europarl.europa.eu/news/en/headlines/world/20200624STO81906/exploring-migration-causes-why-people-migrate> (τελευταία πρόσβαση: 28/11/2020)
- Fargues, P. & Bonfanti, S. (2014). *When the best option is a leaky boat: why migrants risk their lives crossing the Mediterranean and what Europe is doing about it*. Ανακτήθηκε από τον διαδικτυακό τόπο: <https://cadmus.eui.eu/handle/1814/33271> (τελευταία πρόσβαση: 04/02/2021)
- Frontex. (2015). *Annual Risk Analysis 2015*. Ανακτήθηκε από τον διαδικτυακό τόπο: <http://frontex.europa.eu/news/frontex-publishes-annual-risk-analysis-2015-1A1x1g> (τελευταία πρόσβαση: 04/02/2021)

- Frontex. (2016). *Risk Analysis for 2016*. Ανακτήθηκε από τον διαδικτυακό τόπο: <http://frontex.europa.eu/news/frontex-publishes-risk-analysis-for-2016-NQuBFv> (04/02/2021)
- Frontex. (2020). *Risk Analysis for 2020*. Ανακτήθηκε από τον διαδικτυακό τόπο: <https://frontex.europa.eu/publications/frontex-releases-risk-analysis-for-2020-vp0TZ7> (τελευταία πρόσβαση: 04/02/2021)
- Frontex. (χ.η.). *Migratory Routes*. Ανακτήθηκε από τον διαδικτυακό τόπο: <https://frontex.europa.eu/along-eu-borders/migratory-routes/eastern-mediterranean-route/> (τελευταία πρόσβαση: 05/02/2021)
- Gadalla, P. (2020). *Turkey's track record of weaponising refugees*. Ανάκτηση από τον διαδικτυακό τόπο: <https://www.ekathimerini.com/251025/opinion/ekathimerini/comment/turkeys-track-record-of-weaponising-refugees> (τελευταία πρόσβαση: 07/02/2021)
- Gridneff, M.S. και Kingsley, P. (2020). *Turkey, Pressing E.U. for Help in Syria, Threatens to Open Borders to Refugees*. Ανακτήθηκε από τον διαδικτυακό τόπο: <https://www.nytimes.com/2020/02/28/world/europe/turkey-refugees-Geece-erdogan.html> (τελευταία πρόσβαση: 07/02/2021)
- Haran, VP. (2016). *Roots of the Syrian Crisis*. Ανακτήθηκε από τον διαδικτυακό τόπο: http://www.ipcs.org/issue_briefs/issue_brief_pdf/RootsoftheSyrianCrisis_VP_Haran.pdf (τελευταία πρόσβαση: 10/01/2021)
- Hiplod, P. (2015). *Understanding Solidarity within EU Law: An Analysis of the 'Islands of Solidarity' with Particular Regard to Monetary Union*. Ανακτήθηκε από τον διαδικτυακό τόπο: https://www.researchgate.net/publication/304771386_Understanding_Solidarity_within_EU_Law_An_Analysis_of_the_'Islands_of_Solidarity'_with_Particular_Regard_to_Monetary_Union (τελευταία πρόσβαση: 06/12/2020)
- History. (2020). *Persian Gulf War*. Ανακτήθηκε από τον διαδικτυακό τόπο: <https://www.history.com/topics/middle-east/persian-gulf-war> (τελευταία πρόσβαση: 15/01/2021)
- Kirişci, K., Erdoğan, M. M. and Eminoğlu, N. (2020). *The EU's "New Pact on Migration and Asylum" is missing a true foundation*. Ανακτήθηκε από τον διαδικτυακό τόπο: <https://www.brookings.edu/blog/order-from-chaos/2020/11/06/the-eus-new-pact-on-migration-and-asylum-is-missing-a-true-foundation/> (τελευταία πρόσβαση: 28/12/2020)
- Lischer, S.K. (2008). *Security and Displacement in Iraq*. Ανακτήθηκε από τον διαδικτυακό τόπο: https://www.researchgate.net/publication/254947284_Security_and_Displacement_in_Iraq_Responding_to_the_Forced_Migration_Crisis (τελευταία πρόσβαση: 15/01/2021)

- MacGregor, M. (2019) *Changing journeys: Migrant routes to Europe*. Ανακτήθηκε από τον διαδικτυακό τόπο:
<https://www.infomigrants.net/en/post/15005/changing-journeys-migrant-routes-to-europe> (τελευταία πρόσβαση: 09/01/2021)
- Ohio Central History. (χ.η.). *Second Gulf War*. Ανακτήθηκε από τον διαδικτυακό τόπο: https://ohiohistorycentral.org/w/Second_Gulf_War (τελευταία πρόσβαση: 15/01/2021)
- Pitea, R. (2010). *Transit Migration : challenges in Egypt, Iraq, Jordan and Lebanon*. Ανακτήθηκε από τον διαδικτυακό τόπο:
https://cadmus.eui.eu/bitstream/handle/1814/15290/CARIM_RR_2010_02.pdf
(τελευταία πρόσβαση: 15/01/2021)
- Ruy, D. και Yayboke, E. (2020). *Deciphering the European Union's New Pact on Migration and Asylum*. Ανακτήθηκε από τον διαδικτυακό τόπο:
<https://www.csis.org/analysis/deciphering-european-unions-new-pact-migration-and-asylum> (τελευταία πρόσβαση: 29/12/2020)
- Sirkeci, I. (2005). *War in Iraq: Environment of Insecurity and International Migration*. Ανακτήθηκε από τον διαδικτυακό τόπο:
https://www.researchgate.net/publication/227627478_War_in_Iraq_Environment_of_Insecurity_and_International_Migration (τελευταία πρόσβαση:15/01/2021)
- The Federal Council. (2014). *Reasons for migration*. Ανακτήθηκε από τον διαδικτυακό τόπο:
<https://www.sem.admin.ch/sem/en/home/internationales/weltweite-migration/migrationsgruende.html> (τελευταία πρόσβαση: 28/11/2020)
- The Guardian. (2015). *Hiding in plain sight: inside the world of Turkey's people smugglers*. Ανάκτηση από τον διαδικτυακό τόπο:
<https://www.theguardian.com/world/2015/nov/29/hiding-in-plain-sight-inside-the-world-of-turkeys-people-smugglers> (τελευταία πρόσβαση: 04/02/2021)
- UNDP. (2020). *The next frontier Human development and the Anthropocene*. Ανακτήθηκε από τον διαδικτυακό τόπο:
http://hdr.undp.org/sites/default/files/hdr_2020_overview_english.pdf
(τελευταία πρόσβαση: 30/11/2020)
- UNHCR. (χ.η.). *Syria emergency*. Ανακτήθηκε από τον διαδικτυακό τόπο:
<https://www.unhcr.org/syria-emergency.html> (τελευταία πρόσβαση: 11/01/2021)
- USA for UNCHR. (2021). *Syria Refugee Crisis Explained*. Ανακτήθηκε από τον διαδικτυακό τόπο: <https://www.unrefugees.org/news/syria-refugee-crisis-explained/#When%20did%20the%20Syrian%20refugee%20crisis%20begin?>
(τελευταία πρόσβαση: 10/01/2021)

USA for UNHCR. (χ.η.). *Iraq refugee crisis*. Ανακτήθηκε από τον διαδικτυακό τόπο:
<https://www.unrefugees.org/emergencies/iraq/> (τελευταία πρόσβαση:
13/01/2021)

Χάρτες και Πίνακες

- Alfred, Z και Nikolov, N. (2015). *The Western Balkan Route sees refugees and migrants cross from Turkey into Greece, before heading north through Macedonia, Serbia and Hungary.* (2015). [Χάρτης]. Διαθέσιμο στον διαδικτυακό τόπο: <https://medium.com/@ajplus/europe-s-no-man-s-land-7f6c1f3c3057> (τελευταία πρόσβαση: 19/1/2021)
- BBC. (2015). *Migrant route to Germany.* [Χάρτης]. Διαθέσιμο στον διαδικτυακό τόπο: <https://www.bbc.com/news/world-europe-34039968> (τελευταία πρόσβαση: 19/01/2021)
- DW. (χ.η.). *Major refugees to Europe.* [Χάρτης]. Διαθέσιμο στον διαδικτυακό τόπο: <https://www.dw.com/en/report-one-million-migrants-and-refugees-reach-europe-in-2015/a-18933932> (τελευταία πρόσβαση : 19/01/2021)
- Capital.gr. (2020). *Map of possible routes migrants can use to reach Europe.* [Χάρτης]. Διαθέσιμο στον διαδικτυακό τόπο: <https://www.capital.gr/diethni/3414299/tourkiki-tileorasi-xartis-me-odigies-gia-ti-metakinisi-ton-paranomou-metanaston> (τελευταία πρόσβαση: 04/02/2021)
- Ελληνική Αστυνομία. (χ.η.). Πίνακες ελληνικών και τουρκικών αιτημάτων επανεισδοχής κατά τα έτη 2006 και 2009. [Πίνακες] Ανακτήθηκε από τον διαδικτυακό τόπο: <http://www.astynomia.gr/images/stories/2010/300110meta17.pdf> (τελευταία πρόσβαση 08/02/2021)